

Universitätsbibliothek Paderborn

**AntiLutherus Judoci Clichtouei Neoportuensis. Doctoris
Theologi, Academiæ Parrhisie[n]sis**

Clicthove, Josse

[Köln], 1525

VD16 C 4189

In secundo libo, hæc discutiuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36183

SANTILVTHE-

RI LIBER SECUNDVS: DISTIN-

ctionem ordinem ecclesiasticoꝝ, sacerdotumq;
à laicꝝ turba discretū astruens, & quod in
missa consecrat̄ eucharistiae sanctæ sacra-
mentum esse uerū sacrificium.

¶ Quām absurdā sit Lutherana sententia de to-
to ordine ecclesiastico, de distinctione sacerdo-
tij, & de sacrificio missæ. Caput I.

VI ALICVI REIPUBLICAЕ
probæ institutæ extrema moliunt̄
perniciem: primum rectas illius (quibus niti-
tur leges euertere conatur. Deinde pulchrū
eiusdem ordinē quo decenter disponitur cō-
fundere: magistrat̄ cōquare plebi, & ima sum-
mis commiscere laborant. Postremum uero:
quæ præcipua sunt illius munia, supremaq; officia penitus sustolle-
re enitunt̄, ut nihil illi sit reliquū: nisi in ordinata quædā regi indige-
starū congeries & horrida confusio. Hæc aut̄ oīa factitasse depre-
henditur Lutherus turbida sua factio: quā nostra tēpestiā in
sancfā suscitauit ecclesiam. Nempe ut funditus subruat ecclesiasti-
cā tempublicam: primum leges illius & sanctiones omnes abiecit,
asserens non posse constitutiones illas constringere populū Chri-
stianū: ni aperte in euangelico codice contineant̄ expressæ, quæ ad
modū in p̄cedente libro abunde dictū est. Deinceps pulcherrimū
ecclesiastici stat̄ ordinē omnino subuertit: nullā in eo admittēs gra-
du distinctionē, nec p̄lationis subiectionisq; diuersitatē, cōcina-
uarietate & cōgruentissima dispositione à Chroconstitutā: & ab
apostolis, eorūq; a seclis uiris apostolicis decentissime ordinatam.
Quippe in eo libro cui titulū p̄figit de abroganda missa priuata: or-
dinatissimū ecclesiæ catholice statū amatis subsannat sc̄omatibus
& cōuitis Lutherus, q; in eo constituat un̄ summus sacerdos: &
sub eo cardinales, archiep̄i, episcopi, curati & sacerdotes minores:
q; q; in suo gradu. obgarriēs ecclesiā hāc nostrā idcirco esse simile-

q 3 genti-

LIBER SECUNDVS

gentilitiae constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris et Saturni:
eandemq; Christo & euangelio esse contraria. Sed quale esse ue-
lit ecclesiam sanctam: ex uerbis eius prædicto libro infertis nunc au-
diam. **C**hristianus populus (inqt) debet eē simplex, in q; prors; nulla
secta, nulla differentia personæ, nullus laicus, nullus clericus, nul-
lus rasus, nullus unctus, nullus monachus esse debeat. Sed sine ullo
discrimine omnes uel coniugati uel cælibes, arbitrio quisq; suo: si-
cut modo in ciuilibus cōunitatibus uidemus naturaliter. Et qui
hanc simplicitatem sciderunt: authore satana (inquit) id fecerunt.
Hec ille. Ecce pulchram Lutheri ecclesiæ: immo ut uerius dicam,
II. synagogā satanæ & Babylonicā cōfusionē. ¶ In sup potiore & di-
gniorē sacrofanciæ ecclesiæ administrationē, utpote sacerdotij fun-
ctionē prostituit atq; contaminat: cū eam Christianis omnib; esse
cōmūnē astruit & omnes sancto regenerationis lauacro ablutos, si-
ne sexus ac ætatis discrimine, esse sacerdotes. Quod ex uerbis eius,
prædicto libro contumeliae & errorum refertissimo, inscriptis:
qdo constat. Nos omnes (inquit) eodē, quo Christus, sacerdotio su-
mus sacerdotes: qui Christiani, id est filii Christi, summi sacerdo-
tis sumus. Neq; ex ullo scripturæ sanctæ testimonio id habet: q; sa-
cerdotes rasi & uncti aliqui in nouo testamento dicantur, distincti
à laicis. Et paulo post. Stat irrefragabilis sententia: sacerdotes uisi-
biles & à laicis diuersos, in nouo testamento nulos esse. Qui autē
sunt: sine testimonio scripturæ & sine uocatione dei sunt. Hoc au-
tem quid est aliud: q; ex diabolo esse. Hæc Lutherus. ¶ Præterea
III. augustissimū ipsius sacerdotismunus ac officiū, celebrationē uide-
licet missæ, conculcat & destruit idē capitalis hostis ecclesiæ: cum
missam omnē priuatā censet abrogandā, & missam ipsam etiā so-
lennē negat esse sacrificiū. multis contendens rationibus (quæ po-
stea suo dissoluenti loco) sanctissimū eucharistiæ sacramētū, qd in
missa consecrat & offert deo: nequaq; dicit debere nec esse sacri-
ciū. **V**trūq; horæ: ex ipsius uerbis, eo in libro dictis (quæ in hoc secū-
do nostro uolumine potissimum suscepim; im probandū: & ex quo,
quæcunq; per totū hunc librū Lutheru ascribunt, de præcepta sunt)
ita eluescit. **S**ingulis inquit dominicis diebus & iñ solis, unica tñ
eucharistiæ cōscret: sicut modo fit in die paschæ. & illuc cōueni-
ant esuriētes & sitiētes, id est piæ & afflicte cōsciētiae: quæ à pec-
catis

cati optant sanari. ibi⁹ habit⁹ sermone & oratione publica⁹ susci-
piant omnes cōmunionē. Hoc solo modo fiat publica missa ad ini-
tationē primitiæ ecclesiæ, ordinatio⁹ euangelicæ & apostolicæ. " "
Ecce celeb̄dæ missæ legē: quā nobis sua solius authoritate teme-
rarius præscribit Lutherus. Et eodē in loco. Missæ(ait)quas sacri-
ficia uocat: summa sunt idololatria et impietas. immo missæ uolum, "
nomine sacrifici⁹ & sacerdoti⁹ titulo tenere: est negare Christū. "
Vbi aperte sentit: missam non esse sacrificiū. ¶ R̄ ursum sacratissi-
mā missæ partē atq; p̄cipuā, ad cōsecrationē augustissimi sacra-
menti eucharistiæ, oblationēq; & sumptionē eiulde, peculariter
accōmodatā (quā uulgo sacrū canonē dicunt) execrabilis impietate
Lutherus aspernat & respuit, tanq; aduersantē euangelio: q; dicat "
ipse canon sanctā eucharistiā in missa cōsecratā eē sacrificiū, quod
euangelia (ut ait Lutherus) non sonant. Eundē quoq; sacrū cano-
nē, cōpositū esse oblatrat ab aliquo uerboso & pa⁹ spirituali⁹ eo q;
superfluis (inquit) uerbis eandem inculcat rē cum dicit. hæc dona, "
hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. & hostiā purā, hostiā san-
cta, hostiam immaculatam. Quinimmo ut apponat iniquitatē sup-
iniquitatem: sanctos qui ipso canone missæ sunt usi, missamq; pro
sacrificio habuerunt: sub inlinuat eo ipso peccasse, q; id præter scri-
pturæ autoritatē factitarint, ut ait. Tūtius est (inquit) hoc inter
peccata sancto⁹ numerare, quod sine autoritate scripturæ fece-
runt: q; pro exemplo bono imitari. ¶ Deinde ut suæ impietatis ap-
tiora relinquat argumenta officiū ecclesiasticū in solennitate cele-
berrima sanctissimi eucharistiæ sacramenti quotannis celebrari so-
litū, et ab eccl̄sia tota merito approbatū longoq; obseruatum usu:
impudenter irridet, cachinnisq; prosequitur, obiectans in eo figu-
ras ueteris testamēti inepte & incōgrue adaptari illi mysterio: af-
fectatoq; studio eas eē pro authoris arbitrio frigide & ociose cōge-
stas. ¶ Deinceps rit⁹ ac ceremonias celeb̄dæ missæ, a sc̄tis antiquisq;
patrib⁹ optime cōstitutas: fugillat & reprehendit. atq; in primis illum
eccl̄sæ probatissimū morē deridet improb⁹: quo cōstitutū est uer-
ba cōsecrationis debere eē secreta, cū deberet (inquit) omnibus eē
uulgata. Improbat & illud eccl̄siaisticū decretū: q; murantes for-
mā consecrationis peccat mortaliter, cū tamē euāgelistæ & Pau-
lus (inquit) nullā certā & eandē formā descriperint. Illud itidem:
q; non

LIBER SECUNDVS

quod nō liceat nisi unctis digitis hostiā tāgere, & nō alia parte cor
poris cum tamē(ait) illa iam cōsecrata: à palla & calice alijsq; rebus
VII. inanimis tāgatur. ¶ Ad hāc & illud amarulēto sublānnat cachin-
mo: q; à iejunis fieri debeat missæ celebratio, cum Christus post cce-
nam instituerit id sacramentū(inquit) & apostoli cœnati idē sum-
VIII. pserint: nullo peccati contracto reatu. ¶ Rursus & illū celebrande
misseritum dānat Lutherus & insectatur: quo sacerdos sacra faci-
ens dignissimum sacramentum eucharistiæ sumit post cōsecratio-
nem. Christus(inquit) sibi ipsi tradidisse nō legitur sacramentū al-
taris: sed tantū suis discipulis. Ad cuius exēplum deberet sacerdos
in missa nō sumere eucharistiā, sed alijs tradere: quemadmodū fit
in laicorū communione. In missa autem solus sumit sacerdos & nō
distribuit alijs. Hāc Lutherus, Irridet & impudēter illā partiū ho-
stiaē disiectæ distributionē: qua beatis una pars ei⁹ deputatur, qua
IX. si adhuc(ait) eis esset necessaria fides & pmissio Christi. ¶ Demū
ut se infensissimū prodat ecclesiasticæ professiois hostē Luther⁹:
ijs qui ministerio altaris sunt addicti, lectiōem horarum canonica-
rum quotidiana relaxat & sustollit; illā ut fastidiosam & infuctio-
sam dānans. Melius esset(inquit) eis nō legere horas: quā frigide
eas legere, cum sit horarum lectio: laboriosus & tamē simulat⁹ dei
cultus. Nihil enim dici debet in ecclesia nisi certum sit, id esse uer-
bum dei. Nihil etiā fieri aut geri: nisi quod certū sit à deo præcipi,
X. ut fiat ac geratur. Hāc ille. ¶ Postremū in profundū malorū pro-
lapsus (quantura conjectare fas est) Lutherus: improbat: celebrati-
ones missarū, ex instituto ecclesiastico pro defunctorū subleua-
tione fieri solitas. Ludificatiōēq; dæmonū factas, immo conflictas
esse contendit apparitiones animatum corporib⁹ exutæ: que ex
petiuerunt missarū suffragia sibi à uiuīs impendi. Quicquid (inqt)
refertur de apparētibus post mortem spiritibus: uanū est ac frivo-
lum, dæmonisq; ludificatio, cum id nō habeatur ex scriptura. De
beato autē Gregorio referente in dialogis de Pascasio & alijs mor-
tuis qui apparuisse narrantur uiuentibus: responderet, in hoc Gre-
goriū errasse, tuuusq; esse, totū purgatoriū negare: quam Grego-
rio in hoc loco credere, quod hic sit periculū erroris: illic uero, nul-
lum sit periculum. Et paulo post subiçit. Gregorius tum falli po-
tuit: cum sine scriptura ibi loquitur & facit. Hāc Lutherus.

¶ Porr̄d

¶ Porro sunt & alia permulta in p̄dicto Lutheri libello de abrogāda missa inscripto, supra modū absurdā, impianēcno in sedē apostolica cōtumeliosa, deoq; & sanctis iniuria. Quę ex industria nūc p̄termittunt, quod nostrū fuerit institutū ea potissimū hic afferre cōfutanda: quae cōtra ecclesiasticā integritatē, sacerdotij dignitatē, sacrificijq; nouae legis ueritatem, illic inserta leguntur. Eauero p̄sertim sunt: quae his decē placitis Lutheranis iam annotatis, & deinceps in progressu suo ordine cōfutandis, cōprehēdunt. Ex q̄ buscū luce clarius constet: ipsum Lutherum, sacroq; esse prophētatem & impium ecclesiæ pro uiribus euersore: in animo nobis est pro incolumente reipublicæ ecclesiasticæ (quam ille toto molimente destruere annuit) collatis signis in hoc secūdo libro dimicare, & contra hæc decem errorū capita, tanquā agmina militaria aduersæ partis in aciē p̄ducta; manū cōserere. qd cōmode p̄stare nō potuissimus nī hostē ipsum, p̄didissemus & deduxissem⁹ in ap̄tum, cū quo sit nobis conflictandum. Proinde cogimur & hic: Lutheri dicta in medium afferre. Sit itaq; nostri instituti deo adiutorie id exordium.

¶ Ecclesiam Ch̄isti, diuersos gradus atq; ordines sortiri: quibus decenter & cōcinne distinguitur. Cap. II.

Primo quidem loco, contra equalitatē illā omnimo dam partium ecclesiasticarum & simplicitatem est nobis decertādum: quam in ipsa fronte tanquā antesignanā & sui agminis uexilliferam obiicit Lutherus, ingerereq; molitur ecclesiæ dei, cōmonstrādūq; autoritate scripturæ ac sanctorū patrū testimonij: ecclesiasticū statum certis gradibus inter se diuersis debere esse distinctū. ¶ Ad quod cōprobandum: sit hæc ordine prima ratio. Celestis hierarchia, ordinatissima dispositione dirimit in diuersas angelicorū spirituū hierarchias & sacros principat⁹: hos quidē supremos, istos medios, illos uero postremos. Inter quos, decentissim⁹ iste seruatur ordo: ut supremi, diuinæ bonitatis munera, proxime nulloq; inter stite à deo accepta, diffundant in medios quos supereminēt. & me dñ in postremos: ipsi subsidentes. quemadmodū præclare ostēdit beatus pater Dionysius: in libro de cælesti hierarchia. At ecclesia Dionysius Areopagistica hierarchia (eodē auctore: in libro de hac cōposito) cōstituitur

I ad

LIBER SECUNDVS

ad similitudinē formā & modū cælestis hierarchiæ ordinationis angelicæ in celis substātiæ. **Vt** sancta ecclesia adhuc in terris militās, decētissimo tū cōsistat ordine, et cōgruētissimū habeat sui status tenorē, cū illi in superna ciuitate Hierusalē triumphāt cælesti um spirituū principati cōformatur, ac euadit p̄similis in suis functionib⁹. **Habet** igitur & ipsa ecclesiastica hierarchia: suarum partiū ordinatā distinctionē, officiorūq; discretionē, ut h̄ cæteris p̄sint ad directionem, illi uero aiorum authoritati subiace **II.** ant: neq; sit cōfusa omnium æqualitas. **¶ Secunda.** In eodē de ecclesiastica hierarchia libro, diuinus **Dionysius** primitiæ ecclesiæ (in qua uersabat) dispositionē & ordinē describens: perhibet sup̄mū in ecclesiastico principatu locū, tenere pontificem, sub illo aut̄ constitui sacerdotes, illis uero ministros sanctos subiici: quos diaconos & subdiaconos nūcupat. postremū deniq; gradū obtinere p̄bem sanctā: prædictis sacroge ministris subiectā. **Sed** nōne in hac ordinatione, à summo loco p̄ intermedios ad imū sit def̄c̄lus & p̄gressio: quasi cōstructis quibusdā certa serie gradibus: **Quonā** igitur modo in ea locū habebit ullū æqualitas illa **Lutherana**: qua si **III.** ne ordine cōfundant̄ omnia? **Tertia ratio.** Neq; à supra dicta beati **Dionysii** sententia discrepat diuinus **Ignatius**: ecclesiæ **Antiochenæ** tertius à **Petro** apostolo episcop⁹, & sancti loānts euāgeliū discipul⁹, qui in uarijs suarū epistolaq; locis episcopos à presbyteris, & hos à diaconis distinguit: secundū primæ uæ ecclesiæ (in q̄ degebat: apostolis cōtemporaneus & ipsi **Dionysio**) legitimam ordinationē & potissimū in prima sua epistola: quam scribit ad **Trallianos** ex **Smyrna**, ubi postq; admonuit salubriter illius ecclesiæ fidelē populū: quod episcopo subditi sint & morigeri, necnō presbyteris, similiter & diaconis: qui sunt in ministeriu ecclesiæ dei, subiungit. **Quid enim** est episcopus: nisi omnē principatū & potestatē illogē omniū tenens, quēadmodū deceat hominē tenere: imitatorē dei factū secundū uirtutē? **Quid** est presb̄teriū: nisi institutio sancta consiliarij & cōfessoris episcopi? **Quid** etiam diaconi: nisi imitatores **Christi**, ministrantes episcopo sicut **Christus** patri, & operātes illi operationē mūdam & immaculatā? quo modo sanctus Stephanus beatissimo **Iacobo**, & **Timotheo** & **Linus** **Paulo**: & **Anael** & **Clemēs** **Petro**. **Qui** igit̄ istis inobedienti fuerit; hic sine deo omnia.

Ignatius

omnino erit, & impius & contemnēs Christū, & ordinationē ipsius minorās, hæc ille. ¶ Quarta. Sed et beatus Cyprianus Cartha
ginēsis episcopus gloriosusq; insignis martyrio: eandē graduū et of-
ficiorū ecclesiæ distinctionē in suis operibus dilucide affrui. potissi-
mum in tertij libri epistolarū suarum nona epistola: quā scribit ad
Rogatianū episcopū de quodam diacono, q; intolerabili insolentia
cōtra eundem suum episcopū rebellis et contumeliosus fuerat.
Vbi postq; luculenter ostendit Cyprianus, et ueteris et noui testa-
mēti complurib; testimonijs pariter et exemplis: quantus debeat
honor sacerdotali dignitati, qd; illi^o cōtēptores etiā & deū sper-
nant: subnectit. Meminisse autem diaconi debent: quoniā aposto-
los, id est episcopos et præpositos dominus elegit. Diaconos autē, Cyprianus
Ioan. 20
Actuū. 5
post ascensum domini in cælos, apostoli sibi cōstituerunt: episcopa-
tus sui et ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra de-
um possumus, qui episcopos facit: potest et hic cōtra nos audere, à
quibus diaconi sunt. Et ideo oportet diaconū de quo scribis, age-
re audaciæ suæ pœnitētiā: ut honorē sacerdotis agnoscat, et e-
piscopo p̄posito suo plena humilitate satisfaciat. Hæc sunt eīm̄ ini-
tia hereticorū, et ortus atq; conatus schismaticorū male cogitatiū:
ut sibi placeāt, ut p̄positū superbo tumore cōtēnant. Sic de ecclesia
recedit, sic altare prophani foris collocatur: sic cōtra pacē Christi
& ordinationem, atq; unitatem dei rebellatur. Hæc Cyprianus.
Ex p̄dictis autem, & q̄s quæ in sequentibus afferentur rationib;
p̄spicuū euadit: ab ipso nouæ legis exordio presbyteros ab episco-
pis semp fuisse distinctos, & inferiore gradu q; fuerint episcopi, nū
quā nō habitos. Quod tamē inficiant Lutherani, ita à suo edocit
Luther: cōtēdente presbyteros in primitiua ecclesia fuisse eos-
dē & episcopos, neq; ullum gradū aut dignitatis discrimē inter eos
circa principiū euangelicæ institutionis extitisse. Sed hæc impro-
ba eius assertio: cum sanctorū patrum sententijs, tū sacrae scriptu-
rē authoritate, posterius suo loco adducenda: potissimum in undeci-
ma præsentis materiæ ratione, facile refellitur. Verum ut ad rē p̄
positam reuertamur: si singulatim sanctorū patrū Augustini, Hie-
ronymi, Ambrosii, Gregorij, Chrysostomi, & cæterorū testimoni-
a citare pergerē, ecclesiastico: graduum discretionem cōprobā-
tia: prolixior essem multo, quām rei discutiendæ conditio expo-
scat,

LIBER. SECUNDVS

- scat, fastidiumq; graue legentibus ingererem. Idcirco illis prætermissis: ad fulciendam alij rationibus subiecta materia progredu-
dum est. ¶ Quinta ratio. In toto hoc uniuerso admirabilis spectac
v. pulchritudo, ob conuenientissimum reg; conditaq; ordinem mira con
cinnitate, in diuersitate situs & collocationis eaq; elucentem. Est enim
supremum cælum omnia corpora superambiens: suoq; sinu comple
cte suniuersa. Sunt & cæli inferiores: singuli suo loco ordinatissime di
positi. quorū hi alios continent, & superiorē fortiusq; sedē illi uero
continetur, inferioreq; situ subsistunt. Sphaeris autē & globis cæle
stibus subsidēt elemētaria corpora: nec ordinis nec certæ adiuuicē
habitudinis expertise. quorū terra, tanq; scabellum pedū sui autho
ris: infima collocatur regione. Si itaq; suo opificio uoluit optimus
rerum fabricator tantā adjicere uenustatē, ex admirāda eaq; ad se
inuicem ordinatione consurgentē: an eadē ecclesiæ denegauit, di
lectissimæ Christi sponsæ, reliquitq; illā sine ordine prælationis &
subiectionis deformē, cōfusam & horridā? Nequaq; certe. sed ipsam
VI. decorauit mīro ornatu: ex certa graduū ecclesiasticorū distin
ctiōe insigniter enītē. ¶ Sexta, Arca Noe, secundū sanctorū pa
trū sententiā omnibus receptissimā, typus fuit & figura ecclesiæ san
cte: in hoc mari magno & spacio (mundū dico) adhuc fluctuātis.
Exodi 25.
& deinceps.
Gene. 6.
Exodi. 40.
VII. Similiter & tabernaculū illud Mosaicū, quod iubēte domino con
struxit ipse Moses in deserto secundū exēplar quod illi in mōte
monstratū fuerat: eiusdē ecclesiæ expressit imaginē & effigie. At
qui ipsius arce altitudo: triginta cubitorū fuisse describitur. ut in ea
fuerit pars æditissima: ac supremū fastigiū fuerint & uariæ partes
mediæ: secundū ordinē ascensus & descensus distinctæ. & pars im
maculata: cæterisq; subiacens. Tabernaculum etiam à Moysē iussu domini
erectum, præter cæteras partes suas altissima ecclesiæ mysteria si
gnificantes: habuit & certā altitudinē, à summo culmine in imā ba
sim, porrectā. Quid autem hæc omnia figurarū inuolucra signat
nisi & ipsam ecclesiā certis esse gradibus officiorum distinctam,
quibus appositissimæ adornatur? ¶ Septima. Templum illud ma
gnificū à Salomone ingenti splendore atq; ornatu extrettū: repræ
sentauit etiam (ut probatissimi sentiunt authores) ipsius ecclesiæ san
ctæ spiritualē fabricā, ab architecto Christo mirifice concinnatā.
Similiter & templum illud sublimæ ac arduum: quod diuinus pro
pheta

pheta Ezechiel in spiritu uidit construendū, & admirabili exornā 3. Regū 5.
 dum decorē. At templū illud Salomonū: triginta cubitis porrectā
 habuit altitudinem, in qua summū erat assignare culmen, interme-
 diasq; à supremis ad ima descendendo, partes: et substratū omnib;
 fundamentū. Ezechielis quoq; templū, consimilē sortitū est suarū
 partiū situm: secundū altitudinem extentaꝝ, cum de eo dicat pro-
 pheta. Idcirco latius erat templum in superioribus; & sic de inferio
 ribus ascendebat ad superiora, et in medium. Vbi autem superi-
 ora sunt, medium et inferiora: certa est partium secundum altitu-
 dinem dispositio. Ergo et in ecclesia sancta dei, figurata per utrūq;
 templum: determinatus est ordo graduum, quibus à summo uerti-
 ce ad imum per intermedios perueniatur, ut ipsi figuræ suum apte
 respondeat exemplar: neq; à suæ imaginis deficitat assimilatione.
 Siquid enim perfectionis aut decoris eluet in effigie: idem longe
 debet esse spectabiliꝝ in ipsa ueritate. ¶ Oclaua. In synagoga He-
 bræorū diuina iussione: unus erat symmus sacerdos, sub quo con-
 stituti erant quatuor et uiginti maiores sacerdotes, ex ipsis Da-
 uid ordinatione: qui officia tépli et munia sacerdotalia, hebdoma-
 daria administratione (singuli p uices suas) exercebant. Et hi subli-
 miorē obtinuerunt gradū, honoratiuſq; nomen: q̄ reliqui de tribu
 Aaron minores sacerdotes, in ministeriū tabernaculi et altaris dñi
 etiā asciti. Sub his uero, sortiti sunt q̄sq; functionē ministri leuitæ:
 ad sacerdotalē dignitatē minime prouecti, ad cultū tñ dei obsequi
 unq; tabernaculi peculiariter designati. Deniq; postremū obti-
 nuit locū populꝝ laicꝝ: in ijs officijs q̄ ad dei cultū spectabant, Leui-
 tici gñis ministris subiectꝝ. Quod sane, ex quatuor postremis pēta-
 teuchi Mosaici libris euadit aptissimū. At quicqd ad pfectionē et
 excellentiā attinēs, fuit ordinante deo, in synagoga Iudæorū; idem
 quoq; altiore dignioreq; ratiōe est in Chriſtī ecclā, p synagogam ut
 umbrā et rudē imagine figurata. Et tñ in ea sublata sunt ac sub-
 mota: quæ impfectionē aliquā et indignitatē habebant annexā, ut
 inuolucra figurarū: q̄ umbra erat futurorū bonorū. Inter ea uero
 quæ ad pfectionē & pstantiā singularē spectat: est cōcinn⁹ ordo,
 multitudinē decēter distinguēs. Quā ubi sustuleris: qd in multitu-
 dine icōposita reliquū ē, n̄iſi inordinata cōfusio. Vñ & beat⁹ Iob
 de regiōe tenebrarū yba faciēs: ubi oīsmali, impfectiōis & miserię

Ezechiel. 4.

VIII.

Exodi 28.

Leuiti. 8.

i. para. 24.

Numeri 4.

Ordinis cō-
mendatio.

LIBER SECUNDVS

Iob.10. est colluuius, ait. Anteq uadā ad terrā tenebrosam & optā mortis caligine, terrā miseriae & tenebrae: ubi umbra mortis & null⁹ ordo, sed sempitern⁹ horror inhabitās. Ecce ordinē sustollit uir sc̄tūs ab eo loco: ubi nullus decor elucet, null⁹ est ornat⁹, qm̄ propriū ordinis est: uenustatē afferre ijs qb⁹ adest, & mira pulchritudine op̄ omne cōponere. Qui plane in cælesti habitaculo suā sortit⁹ origi- nē, & illic primariā habēs sedē: in oia dei opa & totā mūdi fabricā se pulcherrime diffundit, admirādoq̄ decore singula uenustat. Est igit & in ipa dei eccl̄ia certus graduū ordo: inter se scdm̄ plationē & subiectionē distinctionē. Alioq̄ maioris fuerit pfectiōis, quantū ad ordinis concinnitatē, synagoga ludęq̄ Ch̄ri eccl̄ia: umbraq̄ ueritas, figuraq̄ exēplat. Et q̄ in singulis reb⁹ à diuina sapientia cōdi- tis dilucide cōspicit ordo: in sola dei eccl̄ia & Ch̄ri sponsa desidera- b̄t. et ijs illa sola, destituta ordinis ornatū & splēdore: qd certe ē ab

IX. surdū. ¶ Nona ratio. Diuin⁹ psaltes superno a flatus spiritu, & ec- cl̄iae sanctæ referās mysteria: inquit. Altitit regina à dextris tuis in- uestitu deaurato: circundata uarietate. Et paulo post eodem loco. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus: in fimbrijs aureis, circūam- ita uarietatib⁹. Vbi reginā uocat eccl̄ia: ga regis æterni est sponsa. Vestitu deaurato & fimbrijs aureis adornatā, etiā eandē affīrmat: qm̄ charitate & alijs gratijs uititūq̄ charismatibus, à deo ē de- corata. Circūdatā yō uarietate & circūamictā uarietatib⁹ eandē p̄dicat: qm̄ diuersitate graduū ac officijs, cuiq̄ p̄ suo statu obeun- dog, ē splēdide insignita. Qd si omnē qs tollat distinctionē statuū: scdm̄ Luthe. s̄niam, ut laici & clerici, sacerdotis et plebejū, nullū sit discriminē aut discerniculū: q̄ ibidē erit uarietas et diuersitas eccl̄iam adornās. Facest igit illa æq̄uitas et ualeat illa Luthe, simplicitas, qm̄ ad nihil utilis ē: nisi ut Babylonīca ingerat eccl̄iae cōfusionē,

¶ Alijs insup ratioib⁹ ex scriptura de prōptis oñdi diuer- sitatem graduū: in eccl̄iae integritatē consti- tuedorum.

Cap. III.

.X.

V pra dictis adjiciendæ sunt aliae rationes, commō strantes in eccl̄ia **D H R I S T I** debere distinctionem graduū et potestatum ordine certo colloca: neq̄ permittendam esse equalitatem illam Lutheranā. ¶ Sit igitur hæc suo ordine decima. **In spirituali epi- tha la.**

thalamio celestis sp̄ōsi et suæ sponsæ, quod canticum canticorum uocant: exprimuntur ipsius sponsæ diuersa membra, caput, oculi, collū, manus, pedes, &c reliqui, designantia secundū sanctoꝝ patrū **Gregorij**, **Bernardi** & alioꝝ interpretationē, diuersitatē administrationū ac functionū ipsius eccliaꝝ: quas exercent qui in ea gerūt gubernacula, aut qui summā reꝝ gerentibus subsunt. **Vt** exempli gratia, per caput accipit̄ is: qui cæteros authoritate supereminet. per oculos: hi qui directicē alioꝝ habent curā per collū: qui suscepta à supremo præside munia in alios deriuāt. per ubera: subministrat̄es lac spiritualis alimoniacē paruulit in **Christo**. Per manū uero: qui acceptā ab alijs doctrinā uitę, accōmodant operi. de nicę per pedes: signant̄ qui secundū bonā alioꝝ directionē ambulant in via dñi. Qui aut̄ id fiat, ut spirituali huiusmodi mēbroꝝ cōpage coalescat dilecta Chtisti sponsa: nisi distincti sint hominū status in eccliaꝝ: & hi quidē præsint ut caput, illi proxime subsint ut collū: hi uero postremo reponant̄ loco tanq; pedes. **Alioqui** ibidē omnino idē erit caput quod collū: & pedes idipsum quod caput. **Et** quæ tota pulchra es̄t & omnis maculæ immunitis, amica Ch̄ri eccliaꝝ: in forme erit monstrū hortendūq; uisu, nullā habens partiuꝝ sui corporis uarietatē, nullāq; membroꝝ concinnitatē. **¶** **Vnde**cima rō. **Christus** in euangelio beatum Petruꝝ constituit rectorē præcipuū super totam eccliaꝝ: cū dixit illi. **Tibi** dabo claves regni cæloꝝ. & quod cunq; solueris super terram erit solutum & in cælis. & quod cunq; ligaueris super terram erit ligatū & in cælis. **Quæ** quidē uerba si- cut & præcedentia. **beatus** es **Simon bariona**: quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. **Et** ego dico tibi: q̄ tu es Petrus. peculiariter & singulatim ad eū solū dixit. **Hinc** in beati Petri præconiū: uere & pie concinit illi eccliaꝝ catholica. **Tu** es pastor ouiū, princeps apostolor̄: tibi traditæ sunt claves regni cæloꝝ. **R** eliquis aut̄ apostolis credita est eccliaꝝ gubernatio: in certis & determinatis terre finibꝝ exercēda. **Quæadmodū** beato Iaco- bo fratri dñi: cōmēdata ē ecclia Hierosolymitana. **Ioāni** aplo & euāgelist̄: Ephesina, **Andreas**: ecclia Achaiæ. **Matthæo** Aethio- pie. **Thome**: Indica. & ita de cæteris locis: ubi dirigēte spū sc̄tō for- tūti sunt prouincias ad euāgeliū p̄dicationē. **P**ræter hos aut̄ aposto- l̄: oculmine insignes mundi principes; designauit dominus noster **Iesus**.

Quid sponsæ
mysticæ mē-
bra designat.

Can. 4.

XI.

Matthæo.

LIBER SECUNDVS

Iesus Christus & alios septuaginta duos discipulos, inferiore habito gradu q̄ fuerint apostoli. misitq; illos binos ante faciem suā: in omnem ciuitatē & locum quo erat ipse nūturus. **A**t beato Petro, in apostolicā sedis moderatione successerūt ad hāc usq; tempora: diuina ordinatione, summi pontifices. **C**aeteris autē apostolis: episcopi, & septuaginta duob⁹ discipulis, sacerdotes minores (q uulgo curati appellātur) suffecti sunt: etiam diuina institutiōe atq; sanctiōe. quēadmodū phibet liber decretorū: uicesima prima distinctione, cap. in nouo testamēto. ex **A**nacleti summi pōtificis sententiā. Igit̄ non humana adiuuētione, ut cōminiscitur **L**uther⁹, sed diuina cōstitutione ecclesia in suas dirimitur partes: hāc supremā, has medi- as, illas uero infimas & postremas. ¶ **D**uodecima. **I**pse sapiētissim⁹ ecclesiasticā fabricā architectus (q secūdū Salomonis sententiā æ, dīficauit sibi domū, ecclesiam: & excidit colūnas septē charismatū spiritus sancti, ad eā stabiliēdā) de bono & fideli ceconomō dicit in euāgeliō. **Q**uis putas est fidelis dispēsator & prudēs: quē constituit dñs iup familiā suā, ut det illis in tpe tritici mensuram? **E**cce audi- mus dispēsatorē à domino cōstitutū: super familiāe suā populū: **C**hristiani regimen. **Q**ua igit̄ freti audacia: inficiabitur in ecclē- sia dei moderatricē aliorū autoritatē? **B**eatū itidem **P**aulus **C**o- rinthijs scribēs: ait. **S**ic nos existimet homo ut ministrōs **C**hristi: & dispēsatores ministeriorū dei. **I**n actib⁹ apostoloz ad episcopos **A**siæ idem uerba faciens, attēdite (inquit) uobis & uniuerso gregi: in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclēsiā dei, quā acquisiuit sanguine suo. **D**emum beatus Petrus admonet ec- clesiæ rectores: q̄ lnt unusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutru illam administrantes: sicut boni dispēsatores multiformis gratiā dei. **H**ortatur etiā eosdē deinceps: quod pascāt qui in eis est gregē dei, non ut dominātes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. Et longo ante tpe fuerat eidē dictū à summo pastore **C**hristo. **P**asce oues meas: & pasce agnos meos. **S**ed ubi omnia hāc salutaria mo- nita & postremū illud domini præceptū, locū habebūt aut p̄ficiē- tur: si nullus in ecclēsia est præsidentiū & subsidētiū ordo: **Q**uo modo identidem legitime pascent gregē rectores: si nullum pro- fus discrimē habent potestatis ab ouibus, sed omnino sunt illis di- gnitate authoritatis æquales? ¶ **D**ecimateria, **B**eatū **P**aulus ad **R**omanos

XII.
Prouer. 9.

Lucr. 12

1. Corin. 4

Actu. 20

1. Petri. 4

1. Petri. 5

XIII.

Romanos scribens, cōfert corpus Christi mysticū quod est ecclesia sancta: ad corp^o naturale, his uerbis. Sicut in uno corpore multa mēbra habemus, omnia autē mēbra nō eundem actū habent: ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra, habentes autem donationes: secundū gratiā quæ data est nobis, differentes. Et in prima ad Corinthios epistola: diffusus eadem prosequitur similitudinē dicens. Sicut corpus unū est, & mēbra habet multa: omnia autē mēbra corporis cū sint multa, unū tamē corpus sunt. ita & Christus. Et corpus non est unū mēbrum: sed multa. Si dixerit pes: quoniā nō sum manus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Et si dixerit auris: quoniā nō sum oculus, nō sum de corpore: nō ideo nō est de corpore? Si totū corp^o oculus: ubi auditus? Si totū auditus: ubi odoratus? Nunc autē posuit deus mēbra: unum quodq^u eōq^u in corpore, sicut uoluit. Quod si eēnt omnia unū membrū: ubi corpus? Nunc autē multa quidē mēbra: unū autē corpus. Hec Paulus ibidē. Sed in corpore naturali mēbra certū habent sitū: secundū eminentiā & sublidentiā ab inuicē distinctū. Cætera siquidē omnia supereminet caput, brachia autē & pectus mediū obtinēt naturalis ordinis locū, pedes uero imum. Igitur & in Christi corpore mystico ponēda est partiū diuersitas: actuūq^u ipsis cōpetentium uarietas. Ut capitū symbolū teneāt: qui cæteris gubernandis p̄sunt. Brachiorū autē & pectoris: qui cū subiiciātur p̄positis, alijs tamē regendis etiā p̄ficiuntur. Pedum uero: q̄ cæteris subsident solū, à quibus directionē accipiāt. Alio qui mōstrosū esset ipsum corpus mysticū, & in genuina destitutū pulchritudine: ex unico tātum mēbro cōpactū, & quo: omnia mēbra in unū mēbrū coinciderēt ac cōflaren̄. quod in natuō suo ope, corpēq^u materiali: natura summopere abhorret. Quis autē inficiēt: cor p̄ Christi mystico miram inesse pulchritudinē? Deī maquarta ratio. Idē altisonuseū agelij p̄co: in eodē primā suā epistolā ad Corinthios loco subiungit. Et quosdā quidē posuit deus in ecclesia primo apostolos: secundo prophetas, tertio doctores. & deinde inter cætera enērat & gubernatiōes: ac postea subdit. Nū quid omnes: apostoli? nūquid omnes: prophetæ? nūquid oēs: doctores? Rursum in sua ad Ephesios epistola idē confirmat: dicens de Christo. Et ipse dedit quosdā qdē apostolos, quosdā autē prophetas, s̄ alios

Roma.12.

1. Corin.12.

Quæ sunt
corpis my-
stici mēbra.

XIII.

1. Corin.12

Ephe.4

LIBER SECUNDVS

alios uero euāgelistas, alios autē pastores & doctores ad cōsumma-

tiōem sanctorū, in opus ministerū, in ædificationē corporis Christi.

In quibus quidē uerbis ex utroq; adductis loco: testat̄ Paulus deū certoscōstituisse in ecclesia grad⁹ officiorum, quos suo digerit or-
dine. Quid em̄ uoces illæ apostolicæ: primo, secundo, tertio: aliud q̄ ordinem designat̄, & ordinatā rerū seriem? Quid ergo Lutherus hæc scripturæ uerba adeo manifesta ad cōprobādam partiuū ecclē-
siæ diuersitatē in ordinatissima inæq̄ilitate cōsistet̄, nō attēdit̄ q̄

XV. soli scripture sacrę inniti se uelle iactitat̄? **¶ Decimaquinta. Beat̄**
Ioānes apostol⁹ in sacra apocal ypsi, ecclesię sc̄ē adhuc desudātis in agone mysteriū adaperiēs ait. **Ego** Ioānes uidi sanctā ciuitatē

Apoca. 21 Hierusalē, nouā descēdētem de celo: à deo paratā, sicut spōsam or-
natā uiro suo. Quā appellat̄ ibidē sanctā ciuitatem: quoniā in ea fi-
deliū omniū est collectiō tanq; in una republica sub capite Christo, cuius legib⁹ & institutiōnib⁹. Quo etiam nomine eam nūcu-

Psal. 85 pat, ppheta in psalmo: cū ait. Gloriosa dicta sunt de te: ciuitas dei.

Psal. 45 Et iterum, Fluminis impetus laetificat̄ ciuitatē dei: sanctificauit ta-
bernaculū suū altissimus. **E**t rursum. Magnus dñs & laudabilis ni-

Psal. 45 mis: in ciuitate dei nostri, in mōte sanctoer⁹. Quos omnes psalmo-

rum locos, de ecclesia sancta ad literam intelligēdos esse: sacri iōp-
rum interpres affirmat̄. **E**ādem quoq; ecclesiam decertantē hic

in acie: uocat̄ in supra dicta apocalypsis sententia beatus Ioānes,

Hierusalem, quod in ipsa, trāquillæ pacis est uisio per fidē: & in spe

futuræ pacis potiūdæ. Nouam itidem eam dicit: ad discrimē uete-

ris synagogæ. Descēdētem uero de celo: eādem prædicat. quoniā

ad similitudinem triumphatis ecclesiæ & iam in cælis gloriosa, est

efformata, ut dictum est in prima huius propositi approbatrice ra-

tiōe. Deinde à deo paratam phibet hāc sanctam ciuitatem: quoniā

am ab eodem in suis gradib⁹ & officijs est decētissime ordinata.

Deniq; tāquā sponsam ornatam uiro suo eādē denominat: quoniā

Christi spōsi sui dilectissima est spōsa, illiusq; sancto cōsortio ad

ornata. Quæ aut̄ dabitur ciuitas, nullos habens magistratus, plebis

moderatores; nulloq; principes q̄ populū regat̄: in qua itidē null⁹

alterū potestate antecellat aut̄ autoritate: sed omnes inter se po-

tētatu sint æq;les. Miserrima certe foret ea ciuitas: si qua talis eēt.

Et quoniā à deo paratam, p̄dictam ciuitatem sanctam, beatus Ioā-

nes

nes testatur: ordinatam eam esse oportet, & certis distinctam gradibus. Quæ enim à deo sunt: ordinata sunt, ut testis est **Paulus**. Sunt igitur in ea superiores q̄ p̄sunt: & inferiores qui subsunt, sunt itē p̄sides qui dirigūt: sunt & subditi qui p̄ceptis illoꝝ obtemperat, neq̄ in ipsa est omnimoda æqualitas uniuersorū, quantū ad dignitatē: ut afferit **Lutherus**. ¶ **Decimasexta** & ultima ratio. In republica **civili**: principatuū & subiectionū est ordinata diuersitas, & cōgruētissima distinctio. **Vt** in regno, totiꝝ gubernatiōis summa penes regem est: sub quo diuersi principes sortiūtur distincta dñia, & gubernationē finiū regni particularē. Sub illis aut̄: duces militat ac p̄cessores, & p̄fecti populorum. Deinde magistratus, iudices, prætores et senatores: suo loco curam gerūt administrādæ iustitiae. Postremū deniq̄ tener gradū reipublicæ populus: priuatā agēsuitā. Quid ergo in ecclesiastica republica sentiendū: quæ priores obtinet & posteriores dignitatis partes q̄: civilis, haud alio interuallo: q̄ quo anima plus est quā corpus, illudq̄ nobilitate & p̄stantia longe antecedit. Nāquid dicendū est, ecclesiasticam sortē destitutā esse hac partiū uarietate: secūdum p̄minentiam & subexcellētiā distinctiarum: et omnimoda suorum mēbrorum æqualitate cōfusam? Nequaq̄ p̄fecto, ne cogamur admittere: maiorem esse civilis facultatis q̄ eccl̄iasticæ excellētiā, dignitatē & p̄fectionē. Ex ijs aut̄ q̄ in hoc & p̄cedentī capite sunt dicta: prorsus eliditur primum **Lutheri** dictū, supra posūm.

¶ Non omnes Christianos, sine ætatis & sex° discriminē: habēdo esse dicendosq̄ sacerdotes. **Cap. IIII.**

Postq̄ apertis scripturæ sanctæ antiquorūq̄ patrū testimonijs, liquido à nobis ostensum est in duob° proximis capitib°: ecclesiæ catholice diuersas eē p̄tes, pro officiorū & actuū uarietate ab inuicē discretas, ad assertionem illam **Lutheranam** interimēdam: quæ in fronte huius libri primo loco est annotata. reliquum est h̄sdem ijs & medijs astruere, sacerdotium nouæ legis non esse promiscuum & commune omnibus: qui sacro regenerationis lauacro sunt abluti, contra id quod secundo loco prius ex **Luther**o adductum est: exponente sacerdotalem dignitatē uulgo p̄tis & mulieribus, eamq; contaminatē tam sordida prostitutione.

8 2 ¶ **Et** primo

LIBER SECUNDVS

1. ¶ **E**t primo quidem id exploratum fiet ex ueteris legis instituto:
Numeri 4. in qua diuino delectu tribus **L**euitica, in ministerium tabernaculi
& altaris dñici est accita. neq; huiusmodi functio: cuiq; aliaq; tribuū,
& tanto minus pueris ac mulieribus, unq; pmissa fuit. Scribit enim
Hebræo 7. diuinus apostolus in epistola ad **H**ebræos: de **Ch**ro. In quo haec di-
cuntur, de alia tribu est, de qua nullus, altario psto fuit: Manifestū
est em, q; ex **J**uda ortus sit dñs noster: in qua tribu nihil de sacerdo-
tibus **M**oyses locutus est. **V**nde & **S**aul de tribu **B**eniamin oriun-
dus regioq; insignis honore, grauiter deū offendit teste **S**amuele
propheta dñi: q; sacerdotale sibi uendicans munus, hostias immo-
lauerit dño. Et **O**zias rex **J**uda in cæteris operibus suis admodum
cōmendatus, qm̄ præter officiū suū aggressus est insolenter offer-
Numeri 4. te incensum dño in tēplo: subito lepra percussus est. **N**eq; singuli
adhuc de tribu **L**eui: sacerdotali titulo erāt insigniti. sed q; plurimi
eoz in forte ministerij tabernaculi fuerunt asciti: quibus alia obeū
da erant munia. ut **L**euitæ minores: in obsequiū sacerdotū, hostia
rū apparationē, tabernaculiq; custodiā & cætera officia deputati.
quēadmodū **E**xodus, **L**euiticus & liber **N**umeri: plane testantur.
At qui sacerdotiū **L**euiticū, figura tñ erat & typus sacerdotij euā
gelici nouæq; legis, quod **C**hristus instituit: ipsum præcurrēns, sicut
nox diē et umbra lucē, imagoq; ueritatē. **I**gitur et nouæ legis sa-
cerdotium: non est **C**hristianis omnibus cōmune. **A**lioqui plus ex-
cellentiæ et perfectionis adesset **L**euitico sacerdotio: q; euāgelico.
q; quæ à turba secreta sunt, pauciorib; q; cōmunicata: digniora ha-
bent. **V**t quæ nobiliora sunt, nātura non pañim uniuersis: sed p-
stantioribus re; generibus indulxit, ut uim altricē, sentiendi uirtu-
tē, intelligēdiq; facultatem. **N**ostrū itaq; sacerdotiū si omnib; **C**hi-
stianis sine discrimine cōpeteret: eo ipso uilesceret mīz in modum,
modiciq; esset ponderis et momenti, neq; immerito diceref inferi
Leuitico: paucis et ad id mun⁹ peculiari accitu delectis, solum defi-
gnato. ¶ **N**eq; hic q; obiectet, institutionē sacerdotij **L**euitici u-
na cū ueteri lege: iā olim eē abolitā p euāgelicē lucis coruscationē.
et proinde ex ea sumi nō posse ualidū argumentū: pro discretionē
nfi sacerdotij à turba populari. **N**ēpe q; uisus et ritus sacerdotij
illi⁹ fuerit tū abrogat⁹, cū euāgelica ueritas inccepit illucescere mū-
do: aut̄ quod in eo ex diuina sanctiōe fuit cautū, attinēs ad hone-
statiē

statem ac decentiā diuini cultus in quo quis & cuiuslibet legis tēpore utpote ministros tēpli & sacerdotes à uulgo debere esse discretos: cōgrue admodū assumit, & in hac lege noua seruari debere. q̄ ea quæ perfectionē sonant & ad ampliorem diuini nominis honorem faciunt, in ueteri lege à deo ordinata: etiam ad nouā legē trāsifse apta quadā proportione, & in hac itidē robur habere, putanda sunt. ¶ Secūda ad idē oppositū cōprobādū ratio. Apud ethnīcos & gentiles, agnitionis unius & ueritati expertes, sacerdotiū erat à populari turba semotū: & nonnullis peculiariter adid muneris delectis assignatū. Enim uero erant illis sui pontifices, archiflamines, minores flamines, salij, & uarijs alijs nominibus nuncupati sacerdotes: prorsus à uulgo dīrēpti. Quod uel ex ipso libro Genesos: dilucide cōstat. ubi cū inualescente fame narrat Ioseph sc̄tū patri archa subieciſſe totā terrā Aegypti ditioni Pharaonis, cunctis uēdentibus possessiones suas præ magnitudine famis: subiungit continuo scripture. Præter terrā sacerdotiū: quæ à rege tradita fuerat eis. Et cū paulo post eodē loco refert historia: id factū esse deinceps quasi in legē, q̄ in uniuersa terra Aegypti regibus quinta pars frumentū soluat: subnecit ibidē. Absq̄ terra sacerdotali: quæ libera ab hac conditione fuit. Ecce gētiles ad falsos deos (quinimmo dæmones) colendos, sacerdotes habuere discretos à populo: neq; pueros aut mulieres unq; ad sacra facienda admiserunt, aut immolandas illis hostias. Et Christiani ad uebz & unicū deū syncære colendū, nō habebunt sacerdotes peculiariter illi ministerio destinatos: sed passim & pueri & mulieres sacra faciēt, sacramētāq; ministrabunt fidelibꝫ: Nulla certe fuit unq; gēs aut natio tā barbara, tā effera, tā immanis: neq; Trogloditæ, neq; Sauromatæ, nec extremi Garamatæ: q̄ ductu qdā naturæ & recte ratiōis magisterio nō cognouerit, sacerdotes diuino cultui deputatos, debere eē selectos: atq; à uulgati turba discretos: propter ministeriū pagendi sublimitatē & celitudinē. Quō igit̄ Christiani, barbaris istis nationibus lōge sapientiores, ueraq; fide & sacratissima lege magis illustrati: usque adeo de sibiēt, ut suæ legis sacerdotiū faciant omnibꝫ promiscuū & uulgarē: Quis (oro) nō uidet Luthebz hac sua assertiōe detrudere sacerdotiū euāgelicū non mō infra Leuiticū: sed et infra gentilitium sacerdotiū, minorisq; illū facere dignitatis et eminētiæ: q̄ fuerit sacer-

Gene. 47.

s 5 dotiū

LIBER SECUNDVS

dotium ethnicoꝝ: ¶ Cateꝝ non hæc quispiam dicta putet in ap. probationem sacerdotiꝫ gentiliꝫ: neqꝫ ex hꝫ quæ præsens attulit ratio, existimet nos hic cōmēdare uelle sacerdotale illū ritū quem habuit Paganis̄. quandoquidē ipsum, sacrilegū fuisse, prophaniꝫ & sup̄stitiōl um: nemo Christianis sacrī initiatꝫ ignorat. quales enim erant eoꝫ dī. tale & sacerdotiū. Sed adducta sunt in præsen-
tia hæc omnia, ad solidiore ueritatis cōprobationē: sumptā etiā ex hꝫ quæ expertes ueritatis, in suō de oꝫ cultura, faciūnda censue-
runt. Ut quemadmodū ipsi recta naturalis rationis directiōe p̄ sua sum habuerunt, non quoſuis sine delectu fungi debere sacerdotio ad colenda sua numina: sed secretos à turba plebeia uiros, spectatę
uirtutis. ita & Christiani, immo potiori ratione, ad colendum una
& ueꝫ numen: non quoſlibet sine discriminē debent habere sacer-
dotes, & tenellæ ætatis pueros & mulieres: sed uiros tantum, con-
secratione pontificali ad sacerdotale functionē profectos. Sic sane
domin⁹ per Hieremīā prophetā reprehendens impietati ē Iudæo-
rū, qui derelicto uero deo abierunt post idola: utiſ exēplo gentiliꝫ,
eoꝫ q̄ factum adducit in grauiorem Iudaici populi condēnationē:

Hiere. 2. cū ait. Transite ad insulas Cethim & uidete: & in Cedar mittite et
considerate uehemēnter. & uidete si factū est huiusmodi: si muta-
uit gens deos suos, & certe ipsi non sunt dī. Popul⁹ uero me⁹ mu-
tauit gloriā suam in idolum. Quibus quidem uerbis non approba-
uit deus idola gentiū nec uenerationē eoꝫ: quæ contēstat⁹ est nō
esse deos, sed ex perseverantia gentiliꝫ in hꝫ perpetuo colendis q̄s
semel ut deos receperunt: redarguit Iudæoꝫ irreligiositatē & in-
stabilitatē, qui neglecto uero deo cui prius adhæserant transierūt

III. ad deos alienos: ¶ Tertia ratio. Per totū libroḡ ueteris instrumen-
ti contextūtā in libris historicis q̄ propheticis & hymnidicis: dep-
hendit aperte sacerdotū à populo discretio, diuina primū ordinati-

Esaiæ 24. one facta. Ut apud Esaiam. Sicut popul⁹: sic sacerdos. Quod & ab
Osee 4. Osee propheta repetit. Et apud Hieremīā. A propheta usq; ad sa-
cerdotē: cūcti faciūt dolū. Demū apd Malachiā. Labia sacerdotis
Malach. 2. custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus
domini exercitū est. Et ut paucis agam, huiusmodi testimonij sa-
cerdotes à populo discernentibꝫ: retertissimi sunt diuini codices.
Quos igit̄ discredunt de⁹: cur audet Lutherus cōfundere cum turba
laicoḡ,

laicorum, & miscere sacra prophanis. Separauit quidē deo & in lege Mosaica & euāgelica oraculisq; propheticis: sacerdotes à sodalito populari. Quanta ergo est temeritas eorum, q uolū ipsos cōmiserere laicorum cōtubernio: ut nullā ab eis habeant gradus distinctionem?

¶ Quarta. Christ⁹ in nouissima eccl̄a, secundū probatissimā illu-
strū authoꝝ s̄niā, discipulos suos cōstituit sacerdotes: cū sacratissimi sui corporis & sanguinis mysteriū ipsiſ frequentandū cōmisit, his uerbis. Hoc facite in meā cōmemorationē. Et hēc quotiēscūq;
feceritis in mei memoriā facieū. At neq; tunc pueris neq; mulieri
b⁹ legiē cōmendasse sacramētū eucharistiae cōfēcrandū aut cele-
brandū sed tñ apostolis & discipulis cū quib⁹ tū discubuit, quib⁹
& potestatē contulit ac legē statuit, alios ei muneri idoneos ordi-
nandi ad sacerdotale officiū, q à turba promiscua segregati, certo
cōfēcrationis ritu traditiōib⁹ apostolicis cōstituēdo: a sc̄ifērenſ ad
eū ordinē. haud se⁹ atq; unctione, sacraꝝ uestiū amictu, & certis
alij cārīmois, in ueteri lege consecrabant̄ dei iussu, illius tēporis
sacerdotes. Quod igit̄ Christ⁹ exemplo suo docuit, quod etiam in
ecclesia faciundū constituit, ut scilicet spectatæ uirtutis & doctri-
næ deligerent̄ sacerdotes ad ministeriū altaris, & legitimo, ritu cō
fēcrarent̄: q̄s audebit res̄cindere, & sola baptiſmi suscep̄tio sacer-
dotes oēs paſſim fieri, aſtruere: cū in antiqua lege, ſuscepta: circū-
cilio (cui in noua: tēpōdēt baptiſm⁹) nō reddiderit omnes sacerdo-
tes: ſed præter eam certa cōfēcratione, t̄ p̄e defiſito determinatiq; p
fonis ſecundū diuinū iſtitutum accōmodata: ſacerdotali digni-
tate inſignierit illos quibus ipſa adhibebatur.

¶ Alijs adhuc rationib⁹ cōmonſtrati: nō oēs Christia-
nos ſine quoq; diſcrimine eſſe ſacerdotes. Cap. V.

Non fuerit p̄terea incongruū, & alias afferre ratio-
nes in p̄ſentia, ſuperiorib⁹ q̄ adjicere: quæ patefa-
ciant ampliusidem propositum, & conuincant non
omnes paſſim Christianos, habendos eſſe uel dicen-
dos ſacerdotes. ¶ Sit itaq; hēc: in ſuo ordine quinta.
Beat⁹ Paulus ad Timotheum ſcribens, ſimiliter & ad Titum: qui-
bus effulgere moribus ac uirtutum ornamentis debeat ep̄f̄scop⁹
& diaconi, latius explicat, inſinuās eo ipſo: nō oēs promiscue aut ſi-
ne delectu, ad eos gradus eccl̄asticos eſſe aſſumendos. Quod ſi
non

III.

Lucæ 22.
1. Corin. II.Exodi 28.
Leuitici 2.V.
1. Timo. 3.
Titum 1.

LIBER SECUNDVS

non omnes, episcopi sunt censendi uel diaconi: cur censetur omnes signati charactere fidei, sacerdotes? Scribit & ad Timotheum idem apostolus: quod nemini cito manus imponeret, ad sacerdotum scilicet consecrationem, inuenis hisce uerbis, sine manu episcopaliu[m] in positione non constitui quempiam sacerdotem: neque solum sufficere baptisnum, ad huius officij rationem obtinendam. Quod & ex illis eiusdem apostoli uerbis ad ipsum Timotheum: euadit apertius. Noli neglegere gratiam quam in te est: quam data est tibi per prophetam, cum impositione manu presbyterum. Et iterum. Resuscites gratiam quae est in temporis impositione manu meam. Quod si per susceptionem baptismi factus fuisset Timotheus sacerdos: quid opus fuisset circa eum ordinatione Pauli, aut quid operata fuisset manu eius super ipsum impositionem? Titum. Titum preterea admonet Paulus: ut constituat per ciuitates presbyteros, quae constitutio omnino superuacua esset: si protinus omnes, atque baptizati sunt, euaderent sacerdotes. In actibus etiam apostolorum de Paulo & collegis eius dictum est. Cum constitutissent illis per diuinas ecclesias presbyteros. Quomodo igitur illi, simul atque baptismi abluti sunt, fuerunt sacerdotes: si postea ex constitutione Pauli & suorum, ad sacerdotium sunt profecti. Rursum in eodem actuum apostolicorum libro refert Lucas, quod cum Paulus acciri curasset Miletum ex Epheso maiores natu ecclesiae: inter cetera ipsis constitutus est, quod eos spiritus sanctus posuerit episcopos regere ecclesiam dei. Vbi per maiores natu ecclesiae intelliguntur sacerdotes: auctoritatem gubernandi ecclesiam, administratoriamque potestatem habentes, quos ad id particulariter delectos atque a spiritu sancto assumptos: hic prohibet Paulus. Quomodo igitur illi: ex ablutione baptismali facti sunt sacerdotes: aut quoniam modo erit sacerdotium: in noua legge omnibus promiscuum? ¶ Sexta. Beatus pater Dionysius in libro de ecclesiastica hierarchia, sacerdotalem ordinem manifeste a sancta plebe distinguit: & ab ipso ecclesiae Christi exordio, distinctum fuisse innuit. Si quidem ritum consecrandi sacerdotes a pontifice, quo primitiu[m] tunc utebatur ecclesia ex traditione apostolorum: accurate describit. Deinde ordinem plebis sancte, sacerdotali ministerio subiecti illuminandum: cum ait in sexto eiusdem libri capite. Medius autem contemplatiu[m] ordo est, & sacerdotum quorundam per captiuo in omni munitia particeps: qui ad illuminandum sacerdotibus est

Dionysius.

est distributus. **H**ūc equidem sanctæ plebis ordinē dixit: ut posse per omnē purgationē profectum, sanctorumq; mysteriorū contentu sacro (ut fas est) cōsortioq; dignatum. **H**æc ille. **H**uiusmodi autem ordinatissima sacerdotum à plebe discretio: ipsorumq; ab episcopis per certos ritus & cōstitutas cærimonias cōsecuratio: ab ipso euangelicæ legis exortu per totū ecclesiæ sancte decursum ad hæc usq; tpa nostra, in concusse & incontaminata seruata est. **Q**uid igit̄ tanta approbatam antiquitate temporis distinctionē sacerdotalis ordinis à reliquo populo **C**hristiāo: nūc demoliti cōnītitur **L**utherus, & inordinatissima confusione subuertere? ¶ **S**eptima ratiō. In republiça ciuili: nō omnes sine discriminē reges sunt, aut duces populi, aut principes, sed n̄ tantum: qui hæreditaria successione, delectu populi, aut constitutione superioris potestatis, ad dominatum sunt assumpti. **Q**uod & beatus **P**etrus clare demōstrat: ita scribēs. **S**ubditi estote omni humanæ creaturæ: propter deum. siue regi q; si præcellenti: siue ducibus tanquā ab eo missis, ad vindictā malefactorū, laudem uero honorū. **I**dem quoq; comprobat & sanctus **P**aulus in epistola ad **R**omanos: his uerbis. **O**mnis anima sublimio **R**oma. 3 ribus potestatibus subdita sit. **N**on est enim potestas: nisi à deo, quæ aut sunt à deo: ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati: dei ordinatiō resistit, qui autē resistit: ipsi sibi dānationē acquirit. **E**t reliq; eiusdem loci, in eandem consequentia sentētiam: liquidoq; prodētia, principatū & potestatē in ciuili administratiōe, nō omnib; esse communē. **Q**uomodo igit̄ in republiça ecclesiastica erūt omnes q; signaculū fidei in baptismo suscepēt: sacerdotes, regesq; sacrorū? **N**ōne si ita se res haberet: lōge pulchrior esset partiū ciuilis facultatis distinctionē ecclesiasticæ? nōne etiā multo foret elegātior in illa q; in hac cōcinnitas, decor & uenustas: cum tamē ecclesiastica: ciuilem longe dignitate antecedat. ¶ **O**ctaua. **S**i omnibus sine ætatis aut sexus discriminē cōueniat sacerdotiū, qui Christianismū sunt professi: in iūtū cōueniēt etiam omnibus & sacerdotalia officia. **N**empe si quibus functiones ad sacerdotem pertinētes non competunt: quomodo erunt illi sacerdotes, n̄ si nomine tenus & n̄ re ipsa? Perinde atq; titulo tenus rex ille esset: qui nec regnum obtinebat, in quo moderationem gerere posset regiam, nec populum, cui regali potestate præsideret. **I**nania nang; sunt hæc dignitatum & officiorum

t officiorum

VIII.

LIBER SECUNDVS

officiorū nomina: si nō habeāt simul annexam suog ministerioꝝ ac munerū proprietū executionē. Sin uero quis admiserit, omni-
bus etiā Christianis cōgruere officia & ministeria sacerdotū: ad-
mittat etiā oportet, & pueros ut sacra faciāt posse citra reprehēsiō
nē astare altaribꝝ, & delinquētiū cōfessionē audire. mulieres itidē
sacris indutas uestibꝝ posse sanctā cōsecrare hostiā: ac missę officiū
celebrare, quinimmo & laicos omnes penitētiū recōciliationem
audita eoꝝ cōfessione tētare posse: & sacramēta omnia ecclesiasti-
ca alijs ministrare. Sed quis unq adeo despiat: ut hanc extremam
ferat insaniam. Hippocraticis pharmacis purgandam?

Rationum Lutheranarū, cōprobare nitentiū, cōmu-
ne omnibus Christianis esse sacerdotiū euāgelicum &
nouae legis dissolutio.

Cap. VI.

I. **A**eterū insistit aliquot rationibus Lutherus in suo
de abroganda missa priuata libro: ad cōmonstran-
dū, nō esse propriū aliquibus & peculiare sacerdo-
tiū nouae legis primū obiectā illud beati Petri uer-
bū in priore sua epistola. **V**os aut̄ genus electū, re-
gale sacerdotiū: gēs sancta, populus acquisitionis. **Q**uod nō parti-
culatim ad destinatos ecclesiastico muneri scribit: sed generatim
ad omnes fideles etiam laicos, quostamē sacerdotiū titulo hono-
rat. **E**t eodem loco hisce uerbis cōpellat eosdem Petrus. **E**t ipsitā
Apoca. 5 q̄ lapides uiui superaedificarni domos spirituales in sacerdotium
sanctū. **R**ursum in Apocalypsi cōct̄ s̄tōꝝ, aeternę glorię p̄ticeps
Christo gratiarum actiones concinens: ait. **F**ecisti nos deo nostro:
regnū & sacerdotes. **E**t deinceps in eodem libro: de quibusq; inco-
lis supernae ciuitatis, inquit beatus Ioannes. **S**ed erunt sacerdotes
dei et Christi eius. **V**bi eos etiā qui laici, cū hic agerēt, fuerunt: sa-
cerdotum nomine insignit. **V**erum hic admirari lubet argutā
ipsius Lutheri dialecticam: qui cum Aristotelis damnat studium,
& gymnasia publica ad capessendas cuiusq; generis disciplinas re-
cte instituta: homon ymia æquiuocatiōeꝝ uocabuli hic ludit, eaꝝ
inscritia sua totam obturbat ecclesiam Christi. **N**empe sacerdos se-
cundū propriam & uulgatam acceptionem, is est qui ecclesiasticae
addictus sorti altarisq; ministerio deputatus: sacraſſimā in missę
officio eucharistiam deo offerendi sortitus est potestatē. **S**acerdo-
tium

1. Petri. 2

1. Petri. 2

Apoca. 5

Apoca. 20

II.

tiū uero in sua peculiari ratione est huiusmodi sacerdotis munus & officium, secundū ritum scilicet ecclesiæ, sacro sanctam cōsecrādi & immolandi hostiam. Et secundum hanc significationem (quā omnes, cum de sacerdotibus & sacerdotio sit sermo: protinus animo concipiunt & cōplectuntur) astrauius cū ecclesia sancta, sacerdotes à laicis esse discretos: & id ipsum, duobus proximis capitibus multisfariā cōprobauimus. Nōn uero etiā in sacris literis generaliori ratione ac ambitu dicuntur sacerdotes: q̄ quod uis deo offerunt spirituale sacrificiū, siue cōunctionis cordis, siue castigationis corporis, siue rationis, aut alterius cuiuspiā boni operis. Et his respondēs sacerdotiū, cōmuni sua ratione etiā cōprehēdit quorūlibet operū iustitiae oblationē: deo à quo uis Christiano factā. Quod quidē sacerdotiū spirituale & mysticum: iipi quoq; ingenue fatemur Christianis omnibus bona operantibus esse commune. & quos uis deo offerentes opera iustitiae, etiā laicos, mulieres & pueros: esse hoc modo sacerdotes. Quo sane modo cōmuni: & sacerdotes & sacerdotiū accipiunt in locis illis sacræ scripture, p Lutherū in obiectione p̄sente citatis. Sed nō tam generalē sacerdotiū & sacerdotij acceptiō attendit ecclesia sancta, nec scriptores ecclesiastici: cū sacerdotes secernūt à laicis, & sacerdotium à populari turba dirimūt. Priorem enim illam tantum & contractiōrem utriusq; significationē modo positam tum animaduertūt: & ad eam solam, mētis suæ conuertunt aciem atq; inflectunt. Quemadmodū tametsi Christiani omnes, subiicientes carnem spiritui & improbos affectus rationi: merito reges dici possint, & obtinere regnum spirituale intra seipso, regnareq; super terram, atq; ita interdū appellen̄ in sacris codicibus: nō tamē idcirco quis recte censuerit, oēs Christianos esse dicendos reges, & regno potiri: ut ea nomina designat̄ monarcham regioni gubernandæ præsidentem, & monarchiam ipsum principatum: regium in civili administratiōe. Itaq; non debet indiscriminatim dici oēs Christiani sacerdotes, sicut nec oēs denominati reges: secundum propriam & consuetam in usu publico utrorūq; ratiōem. Et quēadmodū operatores iustitiae Christiani omnes, dici possunt reges & regno potiri: ita & singuli eorū uere denominari queunt sacerdotes, secundum generalem ambo rum, & longe plura q̄ in priore acceptiōne, suo ambitu & sinu cōprehendē-

t 2 prehendē-

LIBER SECUNDVS

III. prehendente, significatione. ¶ Secundo insurgit Luther ad cōprobādā sacerdotij in oēs Christianos cōmunionem: hac ratiocinatio
ne. Ad omnes baptis̄mi lauacro ablutos fideles attinet sacrificiorū
oblatio, ut pote castigatio carnis, de qua ad Romanos cuiusvis sta
tus atq; fortis, scribit Paulus. Obscurō uos fratres per misericordiā
dei: ut exhibeatis corpora uestra, hostiā uiuentem, sanctā, deo pla
cētem, rationabile obsequiū uestrū. Similiter cōpunctio cordis af
flicti & contriti: ob admissa in deum peccata, de qua: propheta in
Psal. 50. psalmo. Sacrificiū deo spiritus contribulatus: cor contritū & humi
liatū deus nō despicies. Præterea orationis deuote ad deū effusio;
Psalmo 140. de qua, etiā propheta in psalmo. Dīrigā oratio mea sicut incēsum
in cōspectu tuo: eleuatio manuū mea; sacrificiū ueſtinū. Deniq;
erogatio eleemosynæ in pauperes, ad laicos etiā spectans: sacrificiū
Hebræ. 13. & hostia dicitur apud Paulū, ita scribentē ad Hebræos. Beneficē
tiae & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeret
deus. Quora autem munus est & opus, sacrificiorum oblatio: hi &
sunt & dicuntur sacerdotes. quandoquidē proprie sacerdotū par
tes habētur: offerre deo uictimas & hostias. Sunt igit̄ omnes Chri
stiani: sacerdotes. ¶ Sed & hic ridenda est Lutheri dialectica: qui
haud minus in hac sua argutia quām prius, æqui uoco fallit. Nepe
sacrificiū secūdum particularē et propriā rationē suā, euāgelice
legi accōmodam: est sanctissimi sacramenti eucharistię in missa ob
latio, quoniā ea, unicū est & ueg nouæ legis sacrificiū: ut sequens
apertius indicabit sermo. Et huiusmodi sacrificij immolatio, ad so
los pertinet Christianæ professionis sacerdotes: secundū ecclastī
cam sanctionē institutos. At uero secundum generalē & diffusam
in plurima acceptiōne: sacrificiū dicit̄ cuiuscq; boni operis executio,
in dei honorē facta, ut emaceratio corporis, contritio cordis, feruens
oratio, bonoq; extēnorū in pauperes communicatio: & cætera
id genus opera iustitiae. Talis aut̄ sacrificij tam communi ratione
dicti oblatio, generatim ad quosvis spectat Christiani nominis ti
tulo insignitos: & tantū ad sacerdotes ecclesiasticos, quēadmodum
beatus Petrus ad fideles cuiuslibet gradus atque professionis scri
bit, exhortās: q; sint offerentes spirituales hostias, acceptabiles deo
per Iesum Christum. Quo quidē modo tam generali atq; in plura
extenso: sumi sacrificij nomen in omnibus illis scripturæ locis, in
hac

hac obiectione adductis. Itaq; ecclesia sancta cum de nouæ legis agit mysterijs atq; ministris: sacerdotes et respondens eis sacrificiū accipit secundū propriā et particularē utriusq; rationē. **Lutherus** uero cū suis affeclis, utrūq; sumit nomē: secundū generalē et pene cōmūnē Ch̄ristianis omnib⁹ significationē. **Et ergo à sententia ecclesiastica, tota deerrat uia, incaſsumq; illi contranititur.**

¶ Non ad omnes Christianos pertinere ministerium
publicæ prædicandi uerbum dei: sed ad eos tantū,
qui ad munus illud exercendum, potestatē

à superioribus suis acceperunt. **Cap. VII.**

Ertio deinde loco hac ratione, prædictā suā assertio
nē, quod Christiani omnes sint sacerdotēs; fulcire
conat Luther⁹. **Ad sacerdotes ecclesiasticos et nouae**
legis, potissimum spectat ministeriū docēdi uer
bum dei: teste Malachia porpheta, cūm ait. Labia

sacerdotis custodiunt scientiā, et legē requirent ex ore eius: q; a n-
gelus dñi exercitū est. **A**tqui officiū docendi uerbum dei: ad oēs
promiscue spectat, etiā laicos et mulieres. **S**iquidē aplūs de omni-
bus loquens Christianis: scribit ad Corinthios. **F**iduciā autē ha-
bemus per Christū ad deū: nō q; sufficiētes simus cogitare aliqd
à nobis quasi ex nobis, sed sufficiētia nostra ex deo est. **Q**ui & ido-
neos nos fecit ministros noui testamenti: nō litera sed spū. **E**t bea-
tus Petr⁹ ad oēs in Christū credentes, quib⁹ suā dirigit primā epi-
stolā, uerba faciens ait. **V**t uirtutes annuncietis eius q; de tenebris
uos uocauit in admirabile lumen suū. **R**ursum & Paul⁹ ad fideles
Corinthios uerba dirigenſ: inquit. **P**otestis emōeſ, p singulos pro
phetare: ut oēs discant & oēs exhortent. **A**d hæc. In euāgelio di-
ctū legim⁹. **E**st scriptū in prophetis. Erūt oēs docibiles dei: siue do-
cti à deo. & id per spiritū: & uerbū dei. **P**ossunt igit̄ omnes: uerbū
dei docere. **D**eniq; legunt̄ mulieres multæ claruſſe spiritu pro-
pheticō: & ergo authoritatē docendi habuſſe, eāq; plerūq; exer-
cuisse prouinciā. **E**t quāuis secundū sententia beati Pauli (inquit)
ubi uiri sunt, loquēdī officio fungentes: nō debent mulieres loqui,
attamē nullis loquentib⁹ uiris: necesse est ut mulieres loquantur.
Sunt igit̄ & mulieres, sacerdotes euangelici: similiter & laici, & in
uniuersum oēs Christiani. **H**æc Luther⁹. ¶ **V**eg⁹ adhibēda huic

t 3 cauila

I.

„

„ **Mala. 2.**

„

„ **1. Corin. 3.**

„

„ **1. Petri 2.**

„

„ **1. Cori. 14.**

„ **Ioan. 5.**

„

„ **1. Cor. 14.**

„

„ **II.**

LIBER SECUNDVS

cauillationi est responsio: admissa propositio: primo assumpta loco, rei: ciendam esse eam quae secundo ponitur ordine, ad omnes scilicet Christianos, etiam mulieres & plebeios: spectare ministerium docendi in propatulo atque publica concione uerbū dei. Fuit enim ea assertio erronea & improba: in concilio Constantiensi, in

Viclefus. ter deliramenta Viclef, & Ioannis Hus (quorum prava dogmata

Euphorbus Lutherus hac nostra tempestate pro viribus exuscitat: tanquam in ipsum transierit illorum spiritus, ut quondam Euphorbi anima in Pythagorē corpus cōmigrasse, à Nasone canis) merito reprobata & damnata. quemadmodū sufficiens perhibet testimonium, Martini quinti decretū apostolicū: errore utriusque modo nominati, articulatim condemnatoriū. Est enim supra dicta propositio, scripturæ sacræ penitus aduersa: quae beati Pauli oraculo perhibet, nemine predicandi uerbi dei officiū sibi uendicare debere: nisi mittat ab habete autoritatem designandi alijs eam prouinciam. Quomodo enim

Roma.10. prædicabunt (inquit Paulus de annunciatorib: uerbi dei) nisi mittantur: sicut scriptum est. Quām speciosi sunt pedes euangelizantū

Ioannis 1. pacē: euangelizantū bona. Unde & sanctus Ioannes Baptista, missus à deo esse affirmat: ad perhibendū annunciatione publica

Lucae 4. testimonium de lumine. Et Christus dñs noster, oraculo prophetico se missum esse à spiritu dñi contestatus est: ad euangelizandum

Esaiae 51. pauperibus & mansuetis corde. Ipse quoque apostolis cōmittēs pro

Matth.10. tuncā annunciādī mundo euangeliū regni: ait illis. Ecce ego mitto uos: sicut oues in medio luporum. Et iterum ad eos dē. Sicut milit me

Ioannis 20. pater: & ego mitto uos. Sed neque Moyses, pphli Israēlitici dux fuit & legifer, diuinorumque expicator preceptor, ad turbā: nisi prius à deo ad id munēris obeundū missus. Neque prophetæ sancti, Esaiae,

Exodi 3. Hieremias, Ezechiel & ceteri: suis uaticinjs & recte uiuendi insti

Ezech.2. tutis populū palam formarunt: nisi ad ipsum diuino delectu missi. Proinde de pseudoprophetis, qui proprio sensu ac nutu arrogarunt

sibi autoritatē uaticinandi, & annuncianti populo uerbū dei: cō

Hiere.23. queritur domin⁹ per Hieremiam dicens. Non mittebā prophetas: & ipsi currebant non loquebar ad eos: & ipsi prophetabāt. Itaque

2. Corin.3. id ex secunda ad Corinthios epistola adductum primo loco in ob

iectione: ad comprobationem refutatē iam propositionis: utpote, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti. non omnes ge

nera-

neratim Christianos demonstrat nec complectitur: sed ipsum tñ apostolū id scribentem, et coadiutores eius in ministerio uerbi dei ac prædicatione euangelij. Paulum aut à deo missum esse ad huiusmodi officiū dubitauerit nemo, cū de illo dixerit domin⁹ **Aananæ.** **V**as electionis est mihi iste: ut portet nomen meum corā genitibus & regib⁹ & filijs Israël. De ipso etiam & Barnaba: scribit **Lucas** in actis apostolictis. Et ipsi quidem missi à spiritu sancto abierūt Seleuciam: & inde nauigauerūt **Cyprum.** ¶ Beati uero Petri uerbum, secundo citatum loco: scilicet, ut uirtutes annuncietis ei⁹ qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum, non de annū ciatione quæ per publicam fiat prædicationem, solum intelligitur: sed & de ea quæ per priuatam fiat ad alterę exhortationē, qua in ducatur ad fidem. Atqui secreta illa ad fidē & uirtutē admonitio atq; inductio: nemini hominū est denegata, quin eā facere possit. ut neq; alicui uerita fraterna correctio: quin illam exerceat tēpore & loco congruenti. Publica tamen delinquentiū correptio: de qua **Paulus** ad **Timothēū** scribit. Peccantes corā omnib⁹ argue: ut & cæteri timorē habeant, ad eos duntaxat pertinet: qui auctoritatem habent & iurisdictionē in eos quos uelint corripere. **Q**uod si quis peruicaciter contēdat beatum **Petrū** inibi facere uerba de annunciatione uerbi dei in publico hominū cœtu & cōfessu: pro illis tunc ibidē loquit̄, & de illis, ad quos id mun⁹ ex officio designato spectat, & nō in uniuersum de omnibus. cū in nulla unq; lege fuerit omnib⁹ sine discriminē pmissa potestas: propalā annunciatō uerbū dei. ¶ Porrò uenerabilis **Beda** prædictū beatī Petri locū exponēs: annunciationē illā uirtutū dei interpretat̄ magnificationē, laudationē p̄ diuinæ uirtutis, in gratia & actione pro suscep̄tis beneficijs persoluenda. Ita enim ait. **P**opulus acquisitionis facti sumus in sanguine nostri redēptoris: quod erat quondā popul⁹ Israël redēm p̄ sanguine agni de **Aegypto.** **V**nde & in sequenti q̄j versicu lo mystice ueteris recordat̄ historia: et hanc etiā nouo dei populo spiritualiter docet implēdā, dicēs. **V**t uirtutes annūcietis ei⁹: q de tenebris uos uocauit in admirabile lumē suū. **S**icut em̄ i⁹ q de **Aegyptia** seruitute liberati sunt p̄ **Moysēm**, carmen triūphale post trālitū maris **Rubri** et demersum **Pharaonis** exercitū dñō decan tarūt; ita et nos oportet post acceptā in baptismo remissionē pecca

Actuū 9.

Actuū 13.

1. Petri. 2.

1. Timo. 5.

Beda.

Exodi 14.

1. Petri 2.

Exodi 15.

1032

LIBER SECUNDVS

torum, dignas beneficijs cælestibus rep̄dere gratias. Nāq; Aegy-
ptij populum dei affligebat, quia tenebræ uel tribulationes inter-
pretatur; apte persequētia nos peccata sed in baptismate deleta, si
gnificat. Liberatio quoq; filiorum Israél, & ad promissam olim pa-
triam perductio: cōgruit mysterio nostræ redemptiōis, per quā ad
lucem supernæ mālionis, illustrat̄e nos a ducēte Christi gratia, tē
Exodi.13 dīmus. Cuius lucem gratiæ, etiam illa nubis & ignis column a mō-
strauit: quæ eos & in toto itinere illo à tenebris defendit noctum,
& ad promissas patriæ sedes inerrabili calle perduxit. Hæc Beda.
Ex quo quidem datae propositionis sensu, admodum accommo-
do rei propositæ, & à glossa ordinaria circa eundem epistolæ bea-
ti Petri locum etiā assignato: nequaq; cōficere queat Lutherus, ē
datam omnibus etiam laicis sine discriminē facultatem annūciādi

III. in publica ad populū declamatione uerbū dei, ut p̄tendit. ¶ Porro
1. Corin.14 ex beati Pauli sentētia, in prima ad Corinthios epistola cōscripta,
q; tertio affer̄t loco in hac obiectiōe: aliud nihil recte p̄t colligi, q; o-
mnes qui p̄phetiæ donū accep̄tūt: posse p̄ singulū quēq; atq; sin-
gulatim prophetare, sacramq; scripturam interpretari. ut per hu-
iusmodi explanatiōem diuinarum literarum, omnes qui assunt in
ea corona & coetu; discant intelligentiam sanā sanctæ scripture et
pia exhortatione incitētūt ad studium pietatis ac uirtutum. Non
ergo illic Paulus de prædicatorib; loquitur: sed prophetis, id est sa-
crae scripturæ interpretibus, & qui à deo gratiā & donū interpretā-
tiōis sermonū accep̄tūt. Neq; ibidē p̄phetare, perinde ualeat atq;
uerbū dei in publico auditorio proferre; siue prædicare populo e-
uāgeliūm Christi, sed tātū designat interpretari & exponere scri-
pturā diuinā; per quam interpretationē & uniuersim & singula-
tim possunt omnes qui assistūt aedificari in sana doctrina & sacra
admonitiōe. Quocirca ex eo Pauli uerbo in p̄tostū potest Lutherus a-
p̄te suum cōficere p̄positū. Nō enim si id datū est & indultū ut di-
scant omnes & exhortētūr, id est accipiāt ab alijs exhortationem
ad bonum: collegerit ipse probe, & id cōcessum esse, quod doceāt
omnes uerbum dei publica euāgeliū annūciatiōe, atq; alios exhor-
tētūr in frequēti & numeroſo auditorū cōcetu. Discere enim, uel o-

V. mniū est: docere uero, paucorū & ad id designatorū. ¶ Eundē in
Ioan.5. modū ex illo uerbo euāgeliico, erūt oēs docibiles dei, quarto loco
in me-

in medium producto ab aduersario, nihil colligi potest aliud nisi
qd omnes demū à deo euadēt docti, & sanctis fidei mysterijs insti-
tuti. quemadmodum per **Esaïā** prophetam promiserat dominus: **Esaïæ. 54**
dicens. **P**onam omnes filios tuos: doctos à domino. **D**icuntur em̄
docibiles dei: qui dociles sunt & suavisibiles, atq; ita animo dispositi:
ut facile doceātur à deo. & omnibus qui obstaculū nō obiecerint,
eo propheticō oraculo promittitur doctrina fidei: à deo tanq; pce-
ptore & magistro percipienda. **H**unc quidem dictæ propositiōis
sensum assignat **Chrysostom⁹**, homelia quadragesima quinta su-
per **Ioannem** his uerbis. **V**ides fidei dignitatem: quod non ab ho-
minibus neq; per hominē, sed per ipsum deum ea imbuendi sunt.
Idcirco ut fidem uerbis suis comparet: eos ad prophetas relegat.
Nam si erunt omnes docibiles dei: quare aliqui non credūt? **Q**uo
niam hoc de pluribus dictum est. & præterea illud propheticum:
omnes uolentes significat. **M**agister enim omnibus proponitur:
paratus ad docendū & cōmunicandum doctrinam suā. **E**t paulo
post eodem loco. **Q**uid autē: qui antehac fuerūt: nunquid docibi-
les erant dei: quid hoc in loco eximiū est? **Q**uod tunc p homines,
res diuinas docebantur: nunc per unigenitum & spiritū sanctum.
Hæc **Chrysostomus**. **C**ui respondet, quantū ad cōformitatē in-
telligētiae, & beatus **Augustinus**: ita super **Ioannē**, prædictum lo-
cum exponens, & in **Christi** persona loquens. **Q**uare hoc dixi? **O** **Augustinus**
Iudæi, pater uos non docuit: quomo do me potestis agnosceret?
Omnes regni illius homines: docibiles erunt dei, nō ab hominib⁹
audiēt. **E**t si ab hominibus audiunt: tamē quod intelligūt intus da-
tur, intuscoruscat, intus reuelatur. **Q**uid faciūt homines: forinsec⁹
annūciantes? **Q**uid facio ego modicū loquor? **S**trepitum uerbo
rū ingerō aurib⁹ uestris. **N**isi ergo reuelet ille qui intus est: quid
dico uel quid loquor? **H**æc **Augustinus**. **E**runtaque omnes do-
cibiles dei: id est docebuntur à deo arcana fidei. **Q**uod maxime cō-
pletum est: quando per spiritum sanctum totus mundus fidem e-
doctus est. **B**ed quis ex hoc recte subintulerit: idcirco omnes posse
exercere ministerium annuncandi uerbum dei in propatulo, &
coram magna hominum frequentia: si nimis solus: qui idem
esse putat docere alios & ab alijs doceri, neque ppendit haud ma-
gni esse negocij: precario doctrinam ab alio percipere, idq; ad oēs
u pmissue

Chrysostomus.

LIBER SECUNDVS

promiscue p̄tinere, arduum uero & factu difficile opus esse: doce-

re alios, & n̄ solis id congruere, qui insigni pollēt doctrina patiter & docendi autoritate. Deniq; quod de mulierib⁹ affert postre-

mo **L**utherus, spiritu p̄pheticō illustratis, & suo tē pore magna au-

thoritate insignis: nō cōuincit id ipsum quod molit astuere. Nā

illæ propter hāc claritudinē & prophetici doni p̄stantiā: nō habue-

runt protinus publicā docēdi uerbū dei, p̄uinciā. Neq; enim Del-

Judicū. 4
Regū. 22
Lucr. 2

bora nec **O**lda, p̄phetissa, nec sancta illa uidua **A**nna octagenari-

am supergressa aetatem, legūtur p̄dicasse populo uerbū dei: sed tā

tū ea quæ suggestit illis spiritus domini, p̄dixisse. Et si quæ eatum

aut in ueteri aut nouo testamēto ex singulāri praerogatiua id exer-

cuerunt opus p̄dicandi toti multitudini uerbū dei: ille a spiritu san-

cto loquēt̄ in ipsis & per ipsis, missæ sunt ad illud munus exercē-

dum: speciali quodā dono. Verum p̄uilegia paucorū: nō sunt in

communē legem trahenda, Insuper mulieres ipsas in publico con-

fessu atq; cōuentu multorum docere posse uerbum dei, ut cōtēdit

deinde **L**utherus: plane aduersatur sententiæ **P**auli, dicentis in pri-

Corin. 14
Gene. 3

ma ad **C**orinthios epistola. Mulieres in ecclesiis taceant, non em-

permittitur eis loqui; sed subditas esse, sicut & lex dicit. Siquid au-

tē uolunt discere: domi uiros suos interrogēt. Turpe est enim mu-

lieri loqui in ecclesia. Et ne quis id tanq; humanū placitū paruifa-

ciat aut aspernetur: subiungit eodē loco apostolus. Si quis uidetur

propheta esse aut spiritualis: cognoscat quæ scribo uerbis, quia dñi

sunt mandata. Eandē quoq; comprobat sententiā in prima ad **T**i-

motheum epistola: dicens. Mulier in silentio discat: cū omni subie-

ctione. Docere autem, mulieri nō permitto: necq; dominari in iūrū,

sed esse in silentio. Suffragatur etiam eidem sententiæ decretū il-

lud conciliij **C**arthaginensis: quod uicesimateria distinctione, cap.

mulier, sic adducitur. Mulier quāuis docta & sancta: uiros in cōe-

tudocere nō præsumat. Laicus autē præsentibus clericis, nisi ipsis

rogatibus: docere nō audeat. Et illud istidem **L**eonis papæ uerbū:

quod decimasexta quæstione prima, cap. adjicimus. affertur. Præ-

ter dñi sacerdotes nullus audeat p̄dicare: siue monachus siue laicus

ille sit, qui cuiuscūq; scientiæ nomine glorief. Demū & illud uerbū

Ambrosii, quod tricesimateria quæstioē quinta, cap. mulierē, ci-

tatur: eandē corroborat apostolicā assertionē. Mulierē (inquit) cō-

stat

Leo papa

Ambrosius

stat subiecta dñio uiri sui esse, nec docere potest nec testis esse, nec fidem dare nec iudicare. **E**x quib⁹ omnibus cōstat: q̄ inualida est hæc tota Lutheri obiectio. **D**em⁹ ex i⁹ quæ à quarto p̄sentis libri cap. in hūc usq; locū sunt adducta, dilucidū euadit: q̄ iep̄ta sit & impia Lutheri assertio, secūdo eius dicto supra annotato circa hui⁹ libri principiū, cōprehēsa: atq; plurifariā in proximis quatuor capi- tibus confutata.

¶ Nō esse abrogandā missam priuatā: nec solis diebus dñi- cis celebrādū esse mysteriū missæ, ut contendit Lutherus contra ecclesiasticum institutum.

Cap. VIII.

Linceps aperiendū hoc loco occurrit: q̄ absurdā & irrationabilis sit illa celebrādæ missæ lex & ratio, quā Lutherus sua īpius authoritate (ne dicā temeritate) toti p̄scribere tētāt ecclesiæ in tertio eiusdē dicto, cir- ca libri hui⁹ exordiū explicato. **Q**uo qdē cēset abro- gandā esse omnē missam priuatā: & solis dieb⁹ dñi cis celebrandā missam publicā, ad quā cōueniāt fideles, sacrāq; dñi corporis cō- munionē p̄cipiant; iuxta imitationē (ut ait) primitiū ecclesiæ, or- dinatiōisq; apostolicē. **E**nīmuero si sustollatur prorsus missa pri- uata: nullo unq; tēpore liceret sacerdotibus secularibus priuatis & pastoralē curā minime gerentibus, sed nec uiris religiosis in domi- bus monasticis offerre deo sacrificiū in missæ celebrationē, quod nō habeāt alicuius ecclesiæ parochialis administrationē: cuius po- pulo publicā celebrent missam, & eucharistie sanctæ tradāt parti- cipationē. **Q**uocirca quātauis ferueat deuotiōe aut syncāro in de- um affectu fācēdos priuatus in seculo subsistens: quātacūq; etiā uitæ puritate, abstinentia, sobrietate emineat regularis disciplinē ob- seruātissim⁹, religiosus in austeritate mōastica: nullo unq; anni die licere huic & illi sacrificare hostiā laudis, & sacrofācta eucharistia cōsecreare, nec in ipso quidē die festo paschæ nec pētecostes nec na- tiuitatis dñicæ: q̄ materiā nec ille nec hic habeat celebrādæ missæ publicæ. **S**ed quis has & quo p̄feret animo meras insanias: **Q**uid oro prodest illis collat⁹ ordo sacerdotij: cuius nūquā possent mu- nus p̄cipiū exequi? **Q**uid deniq; extriuerētur altaria in cœnobis, monachorūq; tēplis: super quæ nunq; posset à quopiā monasticæ professionis cultore imponi hostia salutatis immolanda deo?

u 2 **Sed**

LIBER SECUNDVS

II. ¶ Sed neq; sacerdotes parochialē ecclesiam regendā sortiti, in celeberrimis totius anni solennitatibus: ut natalis dominici, circūcisio-
nis, epiphaniæ, omniū sanctorū, celebritatibusq; sacratissimæ uirginis maria dicatis, possent publicam celebrare missam: nisi predicatæ
solennitatis die dominico obuenirent, quandoquidē secundū Lutheri placitū: solis dieb⁹ dñicis esset illa missa publica celebranda.
Quocirca neq; in sabbatis quatuor tēporib; conferens ordines eps, neq; feria quinta ante festū paschale consecrants sanctū chrisma; posse et missag; solennia celebrare. quinimmo in dieb⁹ ipsis rogatio nū, die etiā festo ascensionis dominicæ & sanctissimi sacramentu charitatiæ, nulla possent ab eps & sacerdotibus etiā pastoralē gerē-
tibus curā, missag; peragi mysteria: qd dieb⁹ dominicis illę celebri-
tates nunq; obtingant. Illud aut̄ astrarere: extremae est dementiae.

III. ¶ Ursus cōplures sunt ecclesiæ parochiales tantam suo ambitu cōpleteentes populi multitudinē: ut nō possit simul tota, intra ipsiū tēpli septa contineri sine grauissima & periculosa pressura. Et qn in ipsa solennitate paschali secundū probatissimam ecclesiæ cōstitutionē laici sunt recepturi sacram eucharistiæ cōmunionem: non omnes eiusdē ecclesiæ parochiani uno eodēq; die illam recipiunt, aut in una eadēq; die i missa, ad euitandum periculū: quod ob turbam copiosam se comprimentē accidere posset. Sed nonnulli laici, feria quinta ante pascha in quibusdā locis mensam accedunt dominicam: & inde panem uitæ æternæ sumunt. Alij aut̄ in ipso sabbato paschæ; alij uero in sancto paschæ sacram percipiunt communionē, quisq; pro sua oportunitate. Et hoꝝ qui in die paschali participationē lacri mysterij suscipiunt: aliqui matutino tpe post audita missarū solennia sumunt à manu sacerdotis id uituſicū sacramentum. Alij aut̄ circa medium matutini tēporis decursum: alij demū circa postremam antemeridiani tēporis partem, mensam adeunt dñicā, etiā audita missæ celebratione, quisq; scilicet pro cōmodiore sibi tēpore. neq; hac in re aliqui eorū: ulli sunt reprehensiōi obnoxij. Quō igit̄ omnes tam numerosæ multitudinis parochiani, singulis dieb⁹ dominicis conuenient commode poterunt ad unicā missam publicam sacram in ea cōmunionē percepturi, secū-
dum ipsiū Lutheri sententiā: ¶ Præterea, qd antiqua sit celebratio-
nis missarū traditio; in libro decretorū de consecratione distinctione pri-

ne prima, cap. **Iacobus**, ex sexta quidē synodo, his uerbis adaperit: **Iacobus** frater domini secundū catnē: cui primū credita est **Hierosolymitana** ecclesia: & **Basilius Cæsariensis** episcopus, cuius clari-
tas per totū orbē refūlit: in scripturis addiderunt nobis missæ ce-
lebrationē. **Hæc ibi.** Eandē quoq; missæ celebrandæ antiquitatē
cōprobat uenerabilis pater **Thomas Vualden** (de quo: circa finē
primi libri habitus est sermo) in suo libro de sacramentalibus: per
totū quartum illius operis titulū, à uicesimo septimo capite usq; ad
quadragesimū quartū: contra **Viclefum** agens, annitentē suis scri-
ptis sustollere penit^o missa & solennia, ut et nunc astipulator eius fa-
cit **Lutherus**. **Enim** uero diffusa determinatione & præclara, idē
grauissimus author, ritus omnes & cærimonias missæ à capite ad
calcē usq; declarat: singulaq; assignans rationē mysticā, & dicta sua
sanctor̄ patrū potissimū antiquū authoritate sententijsq; copio-
se communiens, non uno quidē aut altero loco: sed per uniuersum
quarti illius tituli & capitū illo cōprehensor̄ contextū. **In** quorū
postremo, propriā quoq; facit pertractionē de missæ institutiōe:
& à qbus instituta fuerit, perhibens inter cætera, beatū **Paulū** **Timotheo** & **Dionysio** hanc celebrandæ missæ formā dedisse: quam
ex apostolō (inquit) traditione cunctis ecclesiis dispensandā tradu-
xit. **Quā** ideo cū tanta uniformitate: remotissimæ gentes sine notā
da singularitatē sequunt^{ur} & colunt. **Hæc ibi.** Et planū est beatum
Dionysiu **Areopagitam** apostolis coætaneum, primi uæq; ecclīæ
alumnū, in tertio capite sui libri de ecclesiastica hierarchia: ritū ce-
lebrandæ missæ qui tum habebat ex traditione apostolō, parti-
culatim descripsisse: mysticūq; illaq; cærimoniaq; & spiritualem sen-
sum, egregie ibidē explicuisse. cuius authoritati propter antiquitatē,
inter cæteros præsertim ipse **Thomas** prædictus innitit in loco iā
citato. **Tāta** igitē tēporis antiquitate roboratā, & cōtinuo in toto or-
be **Christiano** approbatā usū oblationē augustinissimi sacramēti eu-
charistiae in officio missæ, quibusuis pmissam sacerdotib^o: qua frō
te, qua fiducia, q̄ deniq; authoritate, audet hic sacerdōz prophanator
Luther & cōtaminator sanctuarij dei, euertere, abrogandāq; as-
seuerare: **Iane Antioch** **Epiphanes** rex **Syriæ**, cū **Iudæo** & fan-
ctā legē abolere uellet, & ritū illis gētilitiū indicere: inter cætera,
prohibuit sacrificia fieri in tēplo scdm **Mosaicæ** legis institutum.

Thomas Vualden.

Dionysius.

Antiochus Epiphanes.

Machaerus.

u 3 **Luthe-**

LIBER SECUNDVS

Lutherus uero ut alter **A**ntiochus, immo **A**ntiocho ueræ fidel
& agnitionis dei experte magis impi: prohibit nouæ legis fieri sa
crificiū, cū sacram missæ celebrationē abrogare toto studio annit.

V. ¶ **S**ed & illud nō minus in hoc tertio dicto eius absurdū: q̄ propo
nit in illa sua publica missa duntaxat die dominico celebranda, uni
cā debete cōsecreti eucharistiā, sicut (inquit) nūc sit in die paschæ:
quæ expleto missæ mysterio dispartiā singulis: illuc ē populo con
uenientib⁹. **N**ēpe si unica (ut cōtendit) cōsecreti eucharistiā: quid
hæc inter tantos, ut unusquisq; modicū quid illius accipiat? **Q**uo
mō poterit illa unica eucharistiā in tā numerosum (quant⁹ est uni
totius parochiæ) populū distribui? **C**erte si in minutulas una illa eu
charistiā dissecreti particulas: uix toti sufficiet populo, ut q̄sq; ex ea
portiunculam sumat. aut prodigiosæ molis & insuetæ erit illa sua
unica eucharistiā; ut ex ea tot sumi possint partes, quæ singulatim
in totū populū uni⁹ ecclesiæ queant distribui. **M**e præterea fugit;
qñā in loco apud Ch̄rianos uiderit **L**uther⁹, in die sancto paschæ
unicā consecrati eucharistiā. **N**escio profecto, an apud suū album
montē (ita eñi uocare licet **V**uitēbergeniē urbē, **L**utheri pa
triā; ob significationis uernaculae conformitatē) hic mos obseruet
in ecclesia: fortasse ab eo tanq; primo authore, inductus. **I**d unum
scio, in ecclesia **G**allicana hunc morē nequaq; obseruari: sed totidē
inibi hostias in festo paschali consecrati, quo sunt sanctā eucharistiā
cōmunionē pcepturi, ut cuiq; sua dispartiat̄ hostia: quēadmo
dū par est. **C**æter⁹, hoc in loco pene ridiculus uideor, stultoq; inten
tus labori: q̄ tantopere annitor hanc improbare **L**utheranā uesa
niā, q̄ sua ipsius absurditate seipsum satis superq; refellit: suāq; a pte
prodit impietā. Non tamen pigebit ad manifestandā amplius lu
lusce assertionis ineptiā: pauca adhuc adjcere. ¶ **E**x antiquissima

quidē ecclesiæ ordinatione: super eos qui pie in domino obdormie
runt, fiunt precessolennes à choro sacerdotū & ceto ecclesiasti
co: delato intra tēplū funere. **I**ta siquidem beat⁹ **D**ionyſius, eccl
esiæ primæuæ ritū describēs: ait in capite septimo de eccl̄iastica hie
rarchia. **A**ccedēs deinde uenerādus antistes: precē suā super mor
tuū peragit, postq; precē & ipse præſul eū salutat: & suo deinceps
ordine q̄ aſtant oēs. **P**recatur oratio illa diuinā clemētiā: ut cūcta
dimittat p̄ infirmitatē humānā admissa peccata defuncto. eūq; in
luce

Dionyſius.

luce statuat & regiō e uiuorē in sinib⁹ **A**brae, **I**saac & **J**acob, in loco unde effugit dolor, tristitia & gemitus. **H**æc **D**ionyſius. Ex quibus euadit p̄picuū, uerūtū esse morē ecclesiæ sanctæ: pro defunctis in ecclesia pias effundere preces ad dominū, cōtra eos qui negant suffragia uiuentū mortuis prodefesse (de qua quidē materia: in sequentibus huius libri locis sermo fiet amplior) cū dinoscatur ea obseruatio: in ipsi⁹ euāgelicæ legis exordio (in q̄, hæc mō citata scripsit **D**ionyſius) in frequentiū fuisse. **A**tqui inter ea adminicula q̄ defunctis possunt à uiuē exhiberi: primū obtinet locū, salutare sacrificiū corporis & sanguinis dñici, in missæ celebratiōe ad expiationē peccatorū atq̄ refrigeriū defunctorū oblatū ei, qui uiuorē dñatur & mortuorū scđm approbatissimas sanctoꝝ patrū traditio-nes. Nō poterit aut̄ ea oblatio eucharistiæ in missa fieri pro q̄piam defuncto: scđm Lutheri cōstitutionē, qua solo die dñico censet u-nicā fieri debere missam publicā: n̄i ipso die dñico deferaſt exani- me corpus ad tēplū. Et tunc q̄q̄ min⁹ cōueniēter missa celebrareſ pro defunctis: cū potius ob diei solennitatē de officio tēporis oc- currentis peragi tū deberet. Et ita uix unq̄ possent defuncti sacri- ficio aliq̄ missaꝝ releuati & adiuuari: si locū haberet in ecclia cele- bratio missæ Lutherana, modis omnib⁹ merito repudianda.

¶ Nō expedire, in hoc eccliaſ tpe aſtringi laicos ad su- mēdā singulis diebus dñicis sanctā eucharistiā: ut uult Lutherus.

Cap.IX.

Spereret adhuc & una ratio, ad improbadam illam missæ celebrandæ traditionē & modū, in superiore capite confutatū atq̄ ex Lutherana officina prode- umē, quæ sit huiusmodi. **S**ecundū illum celebra- di publicā missam ritū, quē definit Luther⁹ in ter- tio suo dicto supra positō: astringerentur fideles laici singulis qui- busq; diebus dominicis, ad percipiendam sacroſanctam eucharisti- am in illa missa, quam unicam & publicam celebrari debere contē- dit. **Q**uod quidē obligationis iugū imponere **C**hristiano populo: hoc tēpore nequaq̄ expedit. quo elanguit ille deuotiōis feruor, & ardor affectus in deū obtepuit: qui circa principiū nascentis ecclie & tpa proxime cōsequentia, fidelū animos inflāmauerat. **D**e bilis nāq̄ stomach⁹, natiuocq; propemodū deſtitut⁹ calore: ſolidum cibum

LIBER SECUNDVS

cibum uix admittit, nec acceptum salubriter & recte concoquit.
II. **E**nim uero quaduplex in diue si noui testamenti eporibus inuenitur fuisse ordinatio & obseruatio ecclesiæ: circa sumptionem sacratissimæ eucharistiae, à laicis facienda. Nempe in primo eius exordio cū maxinus esset fidei & deuotionis in credentibus feruor: sollebat fideles ex cōstitutione ecclesiastica quotidie sanctam accipere cōmunionem. quēadmodū satis innuūt hæc uerba: in actibus apostolorum conscripta. Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum & cōmunicatione fractionis panis & oratiōibus. Et paulo post, eodem in loco. Quotidie quoque perdurātes unanimiter in templo, & frāgentes circa domos panem: lumenbant cibū cū exultatione, & simplicitate cordis. In huius autē cōsuetudinis representatione & signū, quotidie in sacro missæ officio dāt astantibus pax: per exosculatōne sanctæ tabellæ, sacram aliquā imaginē depictā continentis. Quæ pacis in omnes qui intersunt missæ mysterio, distributione refert quotidianam illā fidelium communione, atque in eius locū successit. Deinde cū aliquantū tepefact⁹ esset ardor ille deuotiois in populo Christiano: cōstitutū est sequēte tpe & secundo quidē loco: ut singulis diebus dñicis laici fideles participationem sanctæ cōmuniōis acciperent. De quo tpe & pro quo: loqui uidetur beatus Augustinus scribens ad Ianuariū, id quod habetur duodecima distinctione, capi. illa autē, hoc modo. **A**lia autē (inquit) quæ per loca terrarū regiōes variantur: sicut est quā alij ieiunāt sabbatū, alij nō, alij uero quotidie cōmunicāt corpori & sanguini dñi: alij certis diebus accipiūt, & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest: totū hoc genus rerum, liberas habet obseruationes. **I**dem quoque in libro de definitionib⁹ orthodoxæ fidei, cap. uicesimo secundo, hāc habet sententiā: quæ etiā adducitur ab authore decretorū cap. quotidie de consecratio ne, distinctione secunda. Quotidie eucharistia cōmunionē accipere, nec laudo nec uitupero: omnibus tamē diebus dominicis cōmunicandū horrōt. Et Paulo post: eodem in loco. Si dixerit quispiam, nō quotidie accipiēdam eucharistia, alius autē affirmat quotidie: faciat unusquisque quod secundū fidem suam pie credit esse faciendū. **V**bi ex ipsis uerbis deprehendit Augustinus: haud dubie pro tēpore huius secundæ ordinationis esse locutus. In huius autē hebdomadariæ cōmunionis cōmēorationem & locū: successit distributione

Idem.

atributio alicuius particulæ panis benedicti à sacerdote, quæ fit sicut
gulis diebus dñicis in aliquibꝫ ecclesiis potissimum Gallicanis, iñ qui
sacro interfuerint missæ celebrādē mysterio. **E**st em̄ hēc disparti
tio panis benedicti in populū: representatio qđam susceptiōis eucha
ristiæ, singulo quoqꝫ die dñico quondā fieri solitæ. **E**t multis in re
gionibus tāta reuerentia fideles hūc obseruant sumēdi huiusce pa
nis benedicti morē: qꝫ ante omnē cibū corporalē, studiose illū mā
ducandū à se curant. **Q**uinimmo & in solennioribus anni festis
& sacratissimæ uirginis Mariæ, alio die qꝫ dominico occurſtibus:
apud nonnullos fit etiam huiusmodi panis benedicti distributio.
Poſtea uero adhuc amplius refrigerētē in hominibꝫ ardore de
uotionis & ſpiritus, fuit tertio constitutū loco: quod fideles laicis al
tē ter singulo quoqꝫ anno acciperēt sacram eucharistiæ cōmuñio
nem, utpote in die festo paschæ, pentecoste, & nativitatis dñicæ.
quemadmodū de cōfocatione, distinctione secunda cap. &c. si, dicit
Fabianus papa; his uerbis. **E**t si non frequētius: ſaltem in anno ter
homines cōmuñicēt, niſi forte maioribus quis criminibus impedia
tur: in pascha uidelicet, & pentecoste, & natali dñi. **E**adem quoque
ſentētia deinde in eadem distinctione exprimit: capi, ſeculares. &
cap. omnis homo. **P**oſtremū cū tepeditas animo, & torpor de
uotionis increſceret in populo dei uehementius: quarto fuit ordi
natū & poſtremo quidem tempore, qꝫ ſaltem ſemel in anno ſeili
cet in festo paschali, laici ſuſciperēt corporis dñici participationē.
Quæ quidē ordinatio, per Innocētium tertium, ſummū pōtificē eſt
promulgata in ep̄iſtolis decretalibus: titulo de pœnitētis & remiſſi
onibus, cap. omnis utriusqꝫ, hoc uerborū tenore. **O**mnis utriusqꝫ ſe
xus fidelis, poſtquā ad annos discretionis puererit omnia ſua ſolus
peccata ſaltem ſemel in anno, fideliter cōſiteatur proprio ſacerdo
ti: & iniunctam ſibi pœnitētiam proprijs uitibus ſtudeat adimple
re, recipiēs reuerēter ad min⁹ in pascha, eucharistiæ ſacramētū.
& cætera: in eandē ſubsequētia ſentētia. **A**t uero noſi pſi hac tēpe
ſtate, uerſamur in hui⁹ quartæ ac poſtremē conſtitutiōis decurſu:
transactis iā pridē triū aliaqꝫ ordinationū t̄pibus. **Q**uare non recte
cōſulere uidentur animarum ſaluti: qui ex hac quartæ ſanctionis
cōditione proſilire uolunt atqꝫ alios p̄cepto obligatorio traducere
in ſecundā ordinationis modum & formā, hiſ noſtris temporibus

x importu-

III.

Fabianus

Innocētius
tertius

LIBER SECUNDVS

importunā & intēpestiuā. q̄ ex unica quotannis ex p̄cepto facēda susceptione eucharistiae: transfūt & simul alios trāsferūt uinculo p̄ceptorio, ad frequentē admodū & crebriorē æquo (quantū ad totā laicorū multitudinē) cōmunionē eiusdē sacramēti suscipiēdā; quasi de uno extremo in alterū, sine medio aliquo progredientes.

III. ¶ Porrō sufficere id laicis debet, pro hoc tpe in quo subsistimus: si ultra receptionē eucharistiae quotannis in festo paschæ faciendā ex p̄cepto ecclesiastico, in solennioribus alijs anni festis: ut ascensionis dñice, pentecostes, omniū sanctorū, natalis dñi, & celebritatib⁹ facrosanctæ uirginis Mariæ: ex deuotiōe libera & arbitaria suscipiant idem sacramentum. Nempe quēadmodum quisq; se debet accommodare consuetudini loci in quo uitam agit: ita & temporis, conditionib⁹ temporis quo degit, se debet conformare modo et hæc & illa: sit honestati consona, diuinæq; legi nequaquā contraria. Scribit enim beatus Augustinus ad Iuanuarium, id ipsum quod habetur duodecima distinctione, cap. illa autem. hoc pacto. Quod neq; contra fidem catholicam neq; contra bonos mores esse convincitur; indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos uitetur societate, seruandum est. Mater mea (inquit) Mediolanum me secuta: inuenit ecclesiam sabbato non ieunantē, cōsperat fluctuare quid ageret. Tunc ergo consuluide hac re, beatissimæ meæ mortis Ambrosium episcopum. At ille ait. Cum Romam uenio: sabbatū ieuno. cum Mediolani sum: nō ieuno. Sic & tu ad quācūq; ecclesiam ueneris: eius morem serua, si cuiq; non uis esse scādalum: nec quenq; tibi. Hoc cum matri renunciarem: libenter amplexa est. hæc Augustin⁹. Atq; cōsuetudo huius t̄pis diut⁹ obseruata, id habet: q; laici ex p̄cepto ecclesiæ semel in anno scilicet in festo paschæ, accipiāt sanctū eucharistiæ sacramētū. Ex deuotiōe uero & libero syncærioris animi affectu, sine p̄cepti cōstrictiōe: in solennioribus alijs anni festis. cū placitū ip̄is fuerit, sumant etiam sacrā communionē. Ergo huic præsentis temporis conditioni & cōsuetudini se debent laici conformare atq; coaptare: & nequaq; attētare ex p̄cepti obligatione tanti mysteriū susceptionē, singulis dieb⁹ dominicis iterandam. ¶ Sane monasteria regularē disciplinā exacte obseruantia: nēquaquā suos adiungunt religiosos sacerdotalem gradum neclum adeptos, ad illam arctitudinem præcepti; ut singulis diebus

Augustinus. P Scribit enim beatus Augustinus ad Iuanuarium, id ipsum quod habetur duodecima distinctione, cap. illa autem. hoc pacto. Quod neq; contra fidem catholicam neq; contra bonos mores esse convincitur; indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos uitetur societate, seruandum est. Mater mea (inquit) Mediolanum me secuta: inuenit ecclesiam sabbato non ieunantē, cōsperat fluctuare quid ageret. Tunc ergo consuluide hac re, beatissimæ meæ mortis Ambrosium episcopum. At ille ait. Cum Romam uenio: sabbatū ieuno. cum Mediolani sum: nō ieuno. Sic & tu ad quācūq; ecclesiam ueneris: eius morem serua, si cuiq; non uis esse scādalum: nec quenq; tibi. Hoc cum matri renunciarem: libenter amplexa est. hæc Augustin⁹. Atq; cōsuetudo huius t̄pis diut⁹ obseruata, id habet: q; laici ex p̄cepto ecclesiæ semel in anno scilicet in festo paschæ, accipiāt sanctū eucharistiæ sacramētū. Ex deuotiōe uero & libero syncærioris animi affectu, sine p̄cepti cōstrictiōe: in solennioribus alijs anni festis. cū placitū ip̄is fuerit, sumant etiam sacrā communionē. Ergo huic præsentis temporis conditioni & cōsuetudini se debent laici conformare atq; coaptare: & nequaq; attētare ex p̄cepti obligatione tanti mysteriū susceptionē, singulis dieb⁹ dominicis iterandam. ¶ Sane monasteria regularē disciplinā exacte obseruantia: nēquaquā suos adiungunt religiosos sacerdotalem gradum neclum adeptos, ad illam arctitudinem præcepti; ut singulis diebus

Monica

Ambrosius

diebus dñicis sanctam accipiāt cōmunionē sed plerūq; ut semel in
trā mensē, aut ad summū ut intra quindecim dies, illam frequen-
tēt. Et tamē illi degunt in quietiore trāquillitate uitæ, à mudi stre-
pitu & tumultu amplius semoti: neq; tantā habentes malorū ppe-
trandorū occasiōne ac materiā, quantā habēt alij uiuentes in secu-
lo, & s̄eu is illic tēpestatisbus iactati. Laici uero potissimū uxorio al-
ligati uinculo, in maxima terum fluctuatione obuersantur: nunc
opum cupiditate tentati, nunc libidine carnis impetiti, nunc iracū-
diæ stimulis exagitati, nūc uero, honorū appetitione infestati. At
quomodo in tanta periculorum undiq; irruentiū turba & multitu-
dine, ita sibi constans & quietus erit laicorū animus: ut octauo quo
q; die cōponat se ex p̄cepto ecclesiastico, digne & honeste, ad sub-
lime eucharistiæ mysteriū sumendū. Cōponat inquam, eo obliga-
tionis uinculo astricctus ad illā hebdomadariā susceptionē eucharistiæ,
ut si eam uel semel p̄termiserit: protinus reatū letalis criminis
incurrat, efficiaturq; sanctiōis ecclesiastice p̄uaticator. Nō igitur
expedire uidetur, toti laicorū multitudini hāc indice re legē: q; sin-
gulis diebus dñicis sanctā suscipiāt eucharistiā obligatiōe p̄cepto-
ria, hac potissimū tempestate in qua quoniam abūdauit iniquitas,
refrigescit charitas multoq;. Haud tamē improbare uelim p̄ticu-
larē aliquoq; etiā laicorū deuotionē: qua libere & citra p̄ceptū, sin-
gulo quoq; die dñico sacram cōmunionē suscipere singulari uene-
ratione queāt, secūdū internam uincionē quā à deo acceperint.
Ex illa uero speciali quorumdam obseruatione: generalē omnib⁹
legem imponendam, non suaderē. ¶ Deniq; nec id usquequaq; p̄
bandum quod subindicat in calce huius tertij dicti Lutherus: ec-
clesiam scilicet nostri tēporis se accommodare debere ad imitatio-
nē primitiū ecclesiæ, ordinatiōisq; apostolicæ. Nā tametsi primæ
ua illa ecclesia ob recēs peractā mysteriōq; nostræ redēptionis
cōsummationē, exuberantiorēq; sp̄ritus sancti in apostolos et
credētes effusionē: mirū habuerit decorē, eximiam itidē in uiris
apostolicis sanctitatē, ardentissimumq; in sanctis martyribus fidei
feruorem. nō tamē expedit p̄senti tēpori, omnino se cōferre ad i-
mitationē illius ecclesiæ primordialis: neq; ijsdem omnino regulis
quibus utebat inniti. q; nūc hic dies alios mores postulat: atq; alias
uiuēdileges adiectitias. Quippe in ipso nascētis ecclesiæ exordio:

Mat. 24

V.

x 2 uirorum

LIBER SECUNDVS

uiron⁹ ecclesiastico⁹ & spirituali⁹ paupertas, abdicatio propriorū bonor⁹ & cōmunitas uitæ erat in usū & precio. quoniā id temp⁹: hoc efflagitabat uirtutis studi⁹. **N**unc uero mutato ob rationabiles causas & congruas, in alium uiuendi ritū ecclesiastico statu, do tatisq; ampio re⁹ prouentu ecclesi⁹, q̄uis maxime operæ premium esset ambitionem eliminari à tota ecclesia, & radicē malo⁹ auaritiam, pariter & luxum, tria tērri⁹ monstra, post opulentia perniciose suborta: q̄ hæc potissimum ecclesiæ nitidū splendorē offuscent. attamen forsitan ut se iam res habet, non expediret ad illam prisœi & prīmi temporis paupertatē apostolicā reflectere habenas, & q̄sdē omnino legib⁹ uti, quibus illa tunc aetas uter baſ. q̄ transfacta sit iā olim ea tēporis conditio: & diuersæ qualitatis alia successerit, nisi pristinus ille feruor animo⁹ in fidelibus instauraref: qui sanguine Christi recens effuso in eis uigebat, & iam olim deferibuit. **I**n numero in natura cōpertum habemus: alia ciborū genera, studia & exercitia, diuersis cōpetere aetatis. **V**t quæ pueritiae accōmoda sunt: uirili non conueniant grauitati. & quæ, adolescētiæ cōgruūt: haud quaq; decrepitæ condecere insitmitati. **I**n ipfius itidē synagogæ decursu deprehendunt ab uno statu in aliū factæ plæ runq; mutationes, modorūq; uiuendi uariationes. Primo nāq; sub sanctis patriarchis: illa adhuc tenella fouebat. Deinde sub Moysē legislatore atq; Iosue forti propugnatore: maius accepit robur et in clementiū. Postea sub iuuentibus educata est iudicib⁹: & aliquantā egit aetatē. Deinceps sub generosis regibus, & postremū à relaxatione captiuitatis Babylonicæ sub inclytis ducib⁹ & summis sacerdotib⁹: suū peregit cursum. diuersoq; tpe uarias habuit uiuendi rationes; quantū ad ea q̄ ultra p̄cepta decalogi erant adiecititia. Quid mirū igitur aut absurdū: si ecclesia sancta primum sub apostolis coalescens, deinde inuictorū martyriū uigore roborata: dehinc sanctorum splendore confessorum & sanctimonia illustrata, nūc uero in signiū p̄fculū, & authoritate haud inferiore q̄ prisci patres, pollentiū, moderatione gubernata: alias & alias habeat pro tēporum diuersitate uiuendi atq; agendi leges, ultra euangelica p̄cepta constitutas. **N**on igit̄ reducenda est hodierni tēporis ecclesia, ad omnimodā ecclesiæ primitiæ imitationē: & faciundū esse, importunis uocibus obstepeſe solent hæretici, sed suis legibus, p̄fsentisq; tēporis.

poris cōditioni accōmodis: uiuere sinēda. **V**erū id unū hic **L**uthe
ro obiectādū est: q̄ cū cōtendat, nunc mores & statū eccl̄iae primi-
tiuae seruari ab omnib⁹ debere: ipse tñ cū suis asseclis, eundē mini-
me obseruat aut sequit⁹. **T**unc etenim quotidiana fiebat sacræ eu-
charistiæ cōmuniō, uēdeban⁹ possessiones, & preciū ad pedes apo-
stol⁹, ponebañ frequentib⁹ emacerabant⁹ ieunijs, & in una ui-
uebant cōmunitate, apostolic⁹ uitæ sectatores. **D**eniq̄ ad uincula,
cærcores, flagella, & demū mortē pro Christo perferendā: erāt prō
piissimi. queadmodū liber actuū apostolicor⁹ plane testat⁹. **H**æc
tamen: nequaq̄ opere adimplēt **L**uther⁹ cū suis. **I**mprobusigitur
est doctor: qui id faciundū docet, quod ipse non facit.

¶ **S**acramentū altaris, in missa secundū ritū ecclesiæ
oblatū: uere esse & dici debere sacrificiū nouæ

legis cōtra Lutheri sententiā.

Cap. X.

Voniā aut̄ non modo celebrationē missæ priua-
tæ sustollit **L**uther⁹: sed ad maioris impietatis stu-
diū progrediēs, inficiat⁹ missam quālibet (sive priua-
ta sit sive publica) eē sacrificiū, in posteriore tertij
dicti sui ante citati particula; certe refellenda est in
præsentia & hæc improba absurditas, scripturæq̄ sacræ & sancto-
rū patrū testimonij, necnon rationibus inde petitis demonstran-
dum: sacrosanctā eucharistiā quæ in missæ mysterio quotidie con-
secrat⁹, uēz eē sacrificiū, eōq̄ nomine ipsam appellari debere. ¶ **E**t
primo quidē. **N**ā ab ipso mūdi exordio in lege naturæ, dei ueri cul-
tores sua habuerunt sacrificia: quibus deū honorarunt, eāq̄ tēpe-
state uiuentes sancti patres **A**bel, **N**oe, **A**braā, **I**saac, & **J**acob: ob-
tulisse legun⁹ hostias deo, queadmodū diuinit⁹ erant edociti. In no-
ua igit⁹ lege, splendore rutilo lucis euangelicæ clarius emicante as-
signandū est & suū sacrificiū, cū non possit eē lex perfecta, omni-
noq̄ cōpleta: quæ nullā habeat ad diuinū cultus obsequiū determi-
natā oblationē. **A**lioqui perfectius quiddā in lege illa primæua &
adhuc rudi cōperies: q̄ in euāgelica, qđ ē absonū. **S**ed quā in noua
lege dederis hostiā, per totū illius decursum offerendā: nisi sacro-
sanctam eucharistiā, in missæ celebrationē consecrari solitā? **E**st i-
git⁹ hæc ipsa: uere sacrificiū. ¶ **S**ecunda, ad idē ostendendū propo-
ritū: ratio. **L**ex **M**osaica, multiformia habuit sacrificiorum genera:

Gene. 3.
Gene. 8.
Gene. 22.
Gene. 28.
Gene. 35.

x 3 illi

LIBER SECUNDVS

illi peculiaria, quæ tandem firmū habuerunt suæ obseruationis robur: q̄diu lex illa in suo permansit uigore. Illi igitur succedens lex euangelica: haudquaq̄ credi debet esse exors sacrificij, ab illius initio frequētati: & semper frequētādi, dū legis ipsius uis & authoramētū perm̄iserit. Alias dignior esset & augustior lex illa umbra tica & figuralis, quantū ad sacrificij proprij rationē: q̄ euangelica, si nullū hæc haberet sacrificiū: quod sibi æqua duratiōis mēsura coextenderet & coaptaret, secundū oblationis usum. At nulla assi gnari queat oblatio in lege euangelica, illi propria & peculiariis: q̄ eucharistia sancta, quæ in missæ officio consecrat. Ea nēpe ut unica noui testamenti, singularisq̄ hostia: totā illā uete, hostiæ multiformitatē sua ambit uirtute, circūplectat, & admiranda dignitate transcendit. **E**st igit̄ ipsa sacrosancta eucharistia, in excellentissimo

III. missæ mysterio coelebrata, sacrificiū: & ita uere denominat. ¶ **T**ertia rō. Sicut cuiq̄ legi suū est sacerdotiū: ita & cuiq̄ sacerdotio suū sacrificiū: ut hæc tria: lex, sacerdotiū, sacrificiū: mutuā ad inuicē in quaq̄ lege habitudinē fortianē atq̄ proportionē, æquaq̄ duratiōe extendantur: nec unū eoz, sine cæteris inueniti queat. In noua au

Psalmo 109.

tem lege habet sacerdotiū speciale, ut pote **C**hristi: qui est constitutus à deo patre sacerdos in æternū. **E**st igit̄ & aliquod sacrificiū illi sacerdotio respondens: cuius oblationis ritus & usus tandem perduret, q̄diu lex ipsa noua & sacerdotiū eius protēditur. **H**uiusmodi autem sacrificium sacerdotio euangelico peculiare, non est sola

immolatio **C**hristi in cruce pro nostra salute: quando semetipsum tradidit pro nobis oblationem & hostiam deo in odore suavitatis.

Nam illa, semel tantum est facta: neq̄ iterabitur unq̄, quandoqui **R**omanos 6. dem **C**hristus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. **F**uit & illa oblatio, facta omnino in nouæ legis exordio: & neicum inchoata ad omnes legis euangelicæ annūciatione. **S**acrificium autem, legi alicui & sacerdotio respondens: per totum temporis illius legis decursum debet frequentari, atq̄ in usu haberi. **R**eliquum est igitur, ut sanctissimum eucharistiæ sacramentū in missa oblatū: sit unicū illud & uestrum sacrificiū, **C**hristi sacerdotio adaptatum, & nouæ legi accōmodatum. **A**lioqui imperfectissima esset lex nostra, & maxime ignobile **C**hristi sacerdotiū: ut quod præter cæteras legum morem nullum haberet sibi proprium

prīū ac singulare sacrificiū. cū tamen nec ethnicoꝝ nec barbaroꝝ unqꝝ repartæ sint leges aliquæ: quæ non habuerint sua sacrificia à suis sacerdotibus offerri solita. Quod si id in superstitione gentiliū tantopere est obseruatū: qm̄ ad diuini cultus rationē admodū per tinere censebatur, non fuisse inquam legē ullā sine sacerdotio, nec sacerdotiū sine sacrificio, et usu sere quotidiano sacrificiū: quid ex istimādum est obseruari debere in uera religione Christiana. Nō ne & hic, nouæ legis sacerdotio assignandū est & suū sacrificiū: cuius habeat frequēs usus atqꝝ quotidius, quoad duret & ipsa lex & eius sacerdotium. ¶ Quarta. In psalmo Chrūs perhibetur esse sacerdos in æternū: secūdū ordinē Melchisedech, qui cū esset sacerdos dei altissimi: obtulit deo in gratiarū actionem pro uictoria Abrahā concessā, panē & uinū in sacrificiū. Fuitq; illa oblatio Melchisedech: figura oblationis à Christo summo sacerdote insti tuendæ, sicut & sacerdotiū Melchisedech: typus fuit & figura sa cerdotij Christi. At uero Chrūs in cruce seipsum sub panis & ui ni nō obtulit specie: sed sacerdos sanguinis corpus suū sub corporali ac uisibili omniumqꝝ oculis conspicua forma, clavis confixum, spina rum aculeis sauciū, & sanguinolentis plagiis uulneratum. Sanguinem etiā suū tunc effudit in preciū nostræ redēptionis, sub uera ac nuda sanguinis forma: nō adoperta aliquo uelamine. Quare in ipsa cruce & acerbissimæ suæ passionis hora, oblationē deo patri non fecit secundum ordinē & ritum Melchisedech, sed paulo ante instituerat eam in nouissima coena: ab apostolis & eoꝝ posteris fre quentandā usq; ad consummationē seculi. quando sanctissimū su um corpus uelamento panis obiectū & sanguinem preciosum spe cie uini obuelatū: discipulis suis tradidit. utq; deinceps id perageret in sui memorī mysteriū: illis mandauit. Est itaq; in ipsa missæ ce lebratione, immolatio corporis & sanguinis dñi sub forma panis & uini: uerū sacrificiū & propriū sacerdotij ipsius Christi secundū ordinē Melchisedech, quo ipse per ministros ecclīas q̄tidie offeret deo patri: in expiationē p̄fōr̄ nostroꝝ. Quod si quis pertinaci ab negauerit: ut etiā Christū esse sacerdotē secundū ordinē Melchi sedech, inficiet, necesse est, cum illius sacerdotij secundū ritū Melchisedech, nullū posset assignare sacrificiū qd̄ frequenter in ecclīa catholica. Illud autē negare: quid aliud est, q̄ deū facere mendacē?

¶ Quinta

III.
Psal. 109.
Gene. 14.

LIBER SECUNDVS

v. **¶** Quinta ratio. In lege Mosaica p̄ter agnū paschalē qui quotā.

Exo. 12. nis in festo paschæ immolabatur: erat inter cætera oblationū ge-
nera & iuge sacrificiū, quo quotidie immolabatur agnus unus ma-
ne & alter uesperi: secundū diuinā cōstitutionē, ita in libro **Nume-**

Numeri. 28 ri explicatā. **H**æc sunt sacrificia quæ offere debetis. Agnos an-
niculos immaculatos duos, quotidie in holocaustum sempiternū:
unum offeretis mane, & alterū ad uesperū. **H**olocaustū iuge est,
quod obtulisti in mōte **Sinai**: in odore suauissimū incensi domini.

Exo. 29 **H**æc ibi. In libro etiam **Exodi**, cap. uicesimo nono: eiusdē iugis sa-
crificij fit mētio. Agnus autem ille, in phase **Iudæorū** semel tātū
singulis annis oblatus: **C**hristi oblationē in cruce factā semel in so-
lēnitate paschali, repræsentabat. per quā libertati sumus à princi-
pis tenebrarū imperio: ut populus **I**slaēliticus p̄ agnū typici immo-
lationē ereptus fuerat à dura seruitute **P**haraonis. **I**uge uero illud
antiquæ legis sacrificiū, quotidie offerri solitū: quid obsecro figu-
rabat; an putandū est, inanem fuisse illam obseruationem: & nulli
us omnino ueritatis significatiuam? **N**ullus plane id sentiret: cum
necesse sit figurā omnē alicui respondere rei figuratae. **N**eç quo
tidiana illa duorū agnōrū immolatio, oblationem **C**hristi semel in
cruce faciendā referebat: quoniam hēc, semel tantū erat exhibēda,
& non quotidiano usu. **Q**uinimmo si omnia legis euāgelicæ my-
steria, in uolucris antiquarū figurae designata, pcurrere uolueri-
mus: nihil plane assignare poterimus aliud cōgruenti, quod per il-
lum iugis sacrificij ritū significari dicatur: quām quotidianam im-
molationē panis uiuifici & calicis benedictionis in missæ celebra-
tionē. **V**t igitur aptum habeat responsum ueritas ad figuram, &
exemplar ad imaginem: hūi simodi, sanctæ eucharistie in officio
missæ consecratio & oblatio, reuera est sacrificium, & ueriore qui-

V 1 dē ratione: quā cuiusvis hostiæ antiquæ legis immolatio. **¶** **S**exta.
Dominus deus per **M**alachiam prophetā, nouæ legis tempus &
gratiā adaperiēs: se reprobatū perhibet ueteris legis hostias, gra-
tiamq; habiturum oblationem unam mundā, quę in omni natio-
ne illi offeratur: cum ait. **N**ō est mihi uoluntas in uobis, dicit dñs
exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra. **A**b ortu e-
nim solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus:
& in omni loco sacrificatur & offertur mihi oblatio munda. **V**bi
secundū

Mal. 1.

secundū expositores dicti loci prophetici, per oblationē mūdā in omni loco offerendā: intelligiſ sanctissimū eucharistiæ sacramen-
tū, omni mūditia atq; puritate plenissimū. qđ in omni terrarū pla-
ga immolandū in ipso missæ officio: prophetæ oraculo præcūia
tur. **E**st igitur huiusmodi sacramentū, secundū ecclæ ritum cō-
secratū: haud dubie sacrificium. **¶** Septima ratio. Qui inficiantur
sanctam eucharistiā rite in missa cōsecratā esse sacrificiū: dicāt
uelim, quod ponunt esse sacrificiū nouæ legis propriū & peculia-
re. **N**ō enim recte dixerint: nullum tale in lege euangelica esse sa-
crificiū, quoniā eo dicto, & legem Christi sustollerent & eius sacer-
dotiū: quorū neutrū (ut ante dictū est) sine sacrificio subsistere po-
test. **N**eque itidem uere dixerint, castigationē corporis aut oratio-
nē uel eleemosynā, aut bonam quācunq; operationē: esse speciale
nouæ legis sacrificiū. **Q**uoniā ad ea bona opera facienda, non mi-
nus obstringebant ante Christi in carnē aduentū obseruatores
ueteris legis: qđ nunc obligetur nouæ legis cultores. **Q**uare quodq;
eorū non potius dici debet euangelicæ legis sacrificiū: qđ Mosaice.
Insuper & laici & mulieres obligantur æqua cōstrictione ad mor-
tificationē carnis, orationē, paupe, subleuationē, & reliq; iustitie
opa: atq; sacerdotes & uiri ecclesiastici. **N**ihil igit̄ eoq; tale est sacri-
ficiū: quod debeat p̄ solos sacerdotes euāgelicæ cōstitutiōis pecu-
liariter offerri, distincū à Mosaici ritus hostijs, quale tamē sacrificiū:
in p̄sentia querit. **E**t cū p̄ singula quis discurrerit bonorum
operum & hostiarū genera, nullum tandem inueniet nouæ legis
singulare & unicū sacrificiū: quā oblationē panis sancti & calicis la-
lutaris, in missa fieri solitam. **E**st igitur sancta illa immolatio, uerū
sacrificiū: & huiusmodi nomine honoranda: ut lex euangelica si-
cut ab antiqui ritus lege est diuersa: ita quoq; diuersum ab eiusui-
timis habeat sacrificium.

¶ Ecclesiæ sanctæ authoritate, & scriptor̄ ecclesiastico^{rum}
testimonia cōprobari: missam esse sacrificiū. **Cap. XI.**

Tne solis agatur rationibus res proposita, sed & so-
lida atq; irrefragabili authoritate: nūc reliquum est
eā fulcire & totius ecclæ & scriptor̄ patrū sente-
tijs, quas nec aduersarij queāt refellere. **¶** Seruata **VIII.**

itq; ordinis ad supra positas ratiōes denominatiōe,

y p maiore

LIBER SECUNDVS

pro maiore memorie cōmoditate: sit hæc octaua ratio. **V**niuersitas ecclesiæ authoritas, hæc quā a struimus etiā approbat sententia: panē scilicet uitalem et calicem salutiferū in missæ celebratiōe, eē sacrificiū, quæ in orationibus secretis officiū missæ, p̄fationē sacrā p̄xime antecedētibus panē et uinū altari supposita, appellat nūc hostiā, nunc uictimā, nunc sacrificiū, nunc uero oblationē, numero singularitatis: ob mysteriū peragēdi integritatē et unitatē. **I**nter-
dum aut̄ multitudinis numero, hostias, oblationes et sacrificia, ma-
teriā illā faciundæ cōsecatiōis nūcupat: ob geminas sacro signo-
rū p̄tes, panē et uinū. In utraq; aut̄ appellatiōe, tū attendit ecclesia non nudam consecrationis postea peragendæ materiā: sed et cor-
poris et sanguinis dñici oblationē, sub illis signis facta consecratio futurā. In orationibus quoq; officiū ecclesiastici missam cōcernen-
tis, post cōmunionem dicendis, sacrum corpus dñiūcum & sanguinē iam oblata deo & sumpta à sacerdote: appellat eadem ecclesia catholica iisdem nominibus, aut̄ unitatis numero expressis: ut ho-
stiam, uictimā, sacrificiū, oblationē, propter identitatem & singula-
ritatē eius qui oblatus est: dñi scilicet nostri Iesu Christi dei & ho-
minis, aut̄ pluralitatis numero designationis nominibus p̄dictis, idē sacra-
mentū uocat: ut hostias, uictimas, oblationes, et sacrificia, p̄pter
duas p̄cipuas integri sacrificiū partes, utputa sacratissimū dñi no-
stri corpus et præciosum eius sanguinem: quorū utruncq; in aug-
ustissimo missæ officio uere offertur. **Q**uemadmodū idem eucaristiæ sanctæ mysteriū, nunc sacramentū dicitur in ecclesiasticis orationibus et canticis: ob īp̄ius sacræ synaxeos et cōmunionis unitatē atq; integritatē, nūc uero sacramēta dicuntur: ob sacrō signo-
rum, quibus id obuelatur arcānū & expletur, diuerſitatē. **Q**uisigi-
tur addubitet, ex ante dictis denominationibus ecclesiasticiā sanctā a-
perte innuere: corpus & sanguinē dñiūcum in missa oblatum, esse
sacrificium: ¶ **N**ona ratio. In īp̄o quoq; canone sacro missæ, ecclæ-
sia sancta antiquissimo usu iam diutissime obseruato: uenerāda illa
signa excellentissimi mysteriū, altari imposita, ante cōsecatiōnem
uocat sancta sacrificia illibata, sacrificiū laudis, oblationē quā se of-
ferre cōtestatur: sub habitudine quadam & relatione ad ea aug-
ustissima signata, corpus dñi & sanguinē, quæ peracta consecratio-
ne, sub illis signis uerissime continētur. **P**ost consummatam uero
cōsecatiō-

cōficationē sanctissimi sacramēti ipa ecclesia in p̄dicti sacri canōnis contextu phibet se offerre diuinæ maiestati (ad sacratissimum corpus & sanguinē dñicū, uenerabilibus illis signis ineffabiliter obtecta, referēs suā mētē: eaq; signaculo crucis obsignans) hostiā putram, hostiā sanctā, hostiā immaculatā: panē sanctū uitæ æternæ, & calicē salutis perpetuæ. In quibus sane uerbis, significatur aper tissime ipius panis supercælestis & calicis sancti oblatio, summē di uinitati facta: & proinde gloriosum Christi corpus & sanguis, tum sub uelamine sacrorū signo, mirabiliter in altari subsistē: esse ue rum sacrificium, deo tunc per ministeriū sacerdotis oblatū. Quā quidem sentētiā, quicūq; sacri canonis missæ uerba diligentius at tendunt: indubitatam tenēt, neq; hæsitant eandē esse, semperq; fu isse ecclesiæ catholicæ solidā determinationē. Quā nunc trahere in dubiū, adducereq; in disceptationem aut impugnare debet nemo: qui cum tota ecclesia de altissimo hui^o sacramēti mysterio re cte ac syncere uoluerit sentire, sēc̄ legitimum & nequaq; degene rem ecclesiæ filium prodere. ¶ **Decima.** Eandē prēterea sentētiā x. comprobant suis scriptis plurifariā sancti patres; uirtute & doctrina p̄stantissimi. Ex quoq; nūero nunc ante omnes prodeat beatus pater Augustinus: in decimo libro de ciuitate dei, cap. uicēsto dicens. Per hoc, & sacerdos est ipē offerens: ipē & oblatio. Cuius rei sacramētiū: quotidianū esse uoluit ecclesiæ sacrificiū, cū ipius corporis ipē caput: & ipius capitis ipa sit corpus. tā ipa p ipm: quā ipē per ipam suetus offerri. Hæc ibi. Sed quod obsecro est q; titidianū ecclesiæ sacrificium: nūli sanctissimum corporis & sanguinis dominici sacramētum: quotidie ab ecclesia in missa offerri solūtur. Quomodo etiam ipē Christus per ecclesiam coluetus est offerri: nūli in sacratissimo missæ mysterio, ubi gloriosum eius corp^o & sanguis sub panis & uini speciebus offeruntur. Rursum idem in uicesimo secundo eiusdē operis libro, cap. decimo ait. Nos autem martyribus mortis, nō tēpla sicut dijs: sed memorias sicut homini bus mortuis, quorū apud deū tituunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigim^o altaria, in qbus sacrificemus martyribus: sed uni deo & martyri & nostro, sacrificium immolam^o. Ad quod sacrificiū, sicut homines dei, qui mundum in eius confessione uicerunt: suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocā

Augustinus.

Idem.

y 2 tur.

LIBER SECUNDVS

tur. Deo quippe, nō ipsis sacrificat: quis in memoria sacrificet eorum, quia dei sacerdos est: non illoge. Ipsum uero sacrificium, corpus est Christi: quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. Hæc Augustinus. Quid autem hoc testimonio apertius haberri potest aut certius: quo dicit eximius ille splendor ecclias, corpus Christi esse ipsum sacrificium: quod scilicet sacerdos ecclesiasticus deo sacrificat & offers in celebratissimo missæ mysterio? Potius ne beato Augustino illud religiose & probe afferenti, habenda est fides: qd Lutherus, id est impie atque improbe diffitenti; ¶ Vnde decima ratio. Accedit & consonat supradictis, eiusdem probatissimi authoris sententia in Enchiridio: ubi ait. Nec negandum est, defunctorum animas pietate suorum uiuentium relevare: cum pro illis sacrificium mediatoris offeratur, uel eleemosynæ quæ in ecclesia fiunt. Sed pro sunt eis, qui cum uiuerent; haec sibi ut postea possint prodesse, meruerunt. Et paulo post. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quaruncunq; eleemosynarum pro baptizatis defunctis offerunt: pro ualde bonis, gratiarum actiones sunt. pro nō ualde malis: propitiatiōes sunt. pro ualde malis, etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum: qualescumq; uiuorum consolationes sunt. Hæc ille. Quod autem est sacrificium mediatoris, aut quæ altaris sunt sacrificia, secundum mentem Augustini in loco citato: nisi oblatio panis uiuifici & sacri calicis dominici in ipso missæ mysterio? Illud igitur sacramentum: ex eiusdem sententia uere est & dici debet sacrificium. ¶ Duodecima. Cum dominus per prophetam in psalmo, legis euangelicæ grām amplissimā mūdo, manifestandā reserans: se repudiaturum ueteris legis hostias perhibuisset, his uerbis. Non accipiam de domo tua uitulos: neq; de gregibus tuis hircos, & alijs tum præcedētibus tu sequētibus: subiungit id oblationis genus, quod sibi uult earum loco immolari, dicens. Immola deo sacrificium laudis: & redde altissimouota tua. Et iterum eodem in loco. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendā illi salutare dei. Per sacrificium autem laudis, ibidem intelliguntur graues & eruditii illius loci expositores, & in primis Nicolaus Litanus, diligētissimus totius sacræ scripturæ ad literā explanator, & nō aspernandæ authoritatis: oblationē preciosi corporis & sanguinis domini in ipso missæ mysterio; in laudē, gloriā & honorē diuini nominis, factā. In cuius rei fidem ac robur: in sacro canone missæ, sanctissima illa immolatio

XI
Augustinus.

XII.

Psalm. 49.

Nicolaus
Litanus.

molatio sacramēti eucharistiae, sacrificiū laudis appellat: cum post factā uuentū cōmemorationē, subiungit sacerdos. **P**ro quibus tibi offerimus, uel qui tibi offerunt, hoc sacrificiū laudis: pro se suisq; omnibus. **E**st igitur ex scripturā diuinā testimonio, accedēte sacrorum eius interpretū sententia, & totius ecclesiæ authoramēto: sancta illa hostia in missæ celebrationē cōsecrata, uerū sacrificiū, & ita debet appellari. ¶ **D**ecimatercia ratio. **S**anctus itē **C**yprianus, cū doctrina singulariū tum martyrio insignis: eandē comprobat assertionē, potissimum in epistola ad **C**æciliū: quæ secūdi suarū epistolarū libri est ordine tertia: ubi nō semel sed sēpenume ro: ipsum dominici corporis & sanguinis sacramentū appellat sacrificiū. Ita eīm circa ipsum prædictæ ep̄læ exordiū scribit. **Q**uonā quidā uel ignoranter uel simpliciter in calice dominico sanctificando & plebi ministrando non hoc faciunt quod **I**esus **C**hristus dominus & deus noster, sacrificij huius author & doctor, fecit & docuit. religiosum pariter ac necessarium duxi ad te literas facere. **V**t si quis in isto errore adhuc teneat: ueritatis luce perspecta, ad radicē atq; originē traditionis dominicæ reuertatur. **D**einde pauci interiectis ostendens in **M**elchisedech, sacrificij dominici præfiguratū esse sacramentū: ait. **N**am quis magis sacerdos dei sum: q̄ dominus noster **I**esus **C**hristus, qui sacrificiū deo patri obtulit. **E**t obtulit hoc idem **M**elchisedech obtulerat, id est panē & uinū: suū scilicet corpus & sanguinē. **R**ursum paulo post idem **S**ed & per **S**alomonē **S**piritus sanctus typū dñici sacrificij præmotus immolatæ hostiæ & panis & uinit: sed & altaris & apostolus faciens mentionē. **S**apientia (inquit) ædificauit sibi domū: et subdit columnas septē. **M**actauit hostias suas, miscuit in craterē uinū suum: et parauit mensam suā. **E**t misit seruos suos: conuocans cum excelsa prædicatione ad craterē, dicens. **Q**ui est insipiens declinet ad me, et indigētibus sensu dixit. **V**enite et edite de meis panib⁹: et bibite uinū quod miscui uobis. **I**teq; nōnullis interpositis: eodem in loco ait. **V**nde apparet sanguinē **C**hristi nō offerri: si desit uinū calici, nec sacrificiū dñicū legitima sanctificatione celebrari: nisi oblatio et sacrificiū nost̄ responderit passioni. **Q**uomodo autem de creatura uitis nouum uinum cum **C**hristo in regno patris bibe mus: si in sacrificio dei patris et **C**hristi, uinum nō offerimus, nec

XIII.
Cyprianus.

Gene. 14.

Matth. 25.

y 3 calicem

LIBERT SECUNDVS

calicē domini dñica traditione miscemus. **H**ec **C**yprian⁹. Ecce in singulis locis modo citatis, uocatur ab exitio illo authore sacramē tum corporis & sanguinis domini, sacrificium. nec non in cōplu sculis alijs sequentibus locis eiusdē epistolae: quē tota est succulen ta, salutarisq; doctrinæ refertissima. ¶ **P**rolixum certe foret & nimis oposum: sanctoꝝ patꝝ **H**ieronymi, **G**regorij, **C**hrysostomi, **B**ernardi & ceteroꝝ testimonia idē cōprobantia: hic in medium afferre, quæ studioꝝ lectori, sacra eoꝝ opa sedulo exercitio euol uentis; protinus obuia erūt, atq; ad manū occurrēt. **A**b illis igit̄ ci tandis supersedentes: alia adhuc uia rem propositā fulciamus.

¶ **S**anctionū etiā pōtificiaꝝ iurisq; canonici testimonio ostē di: q; sacramētū eucharistiae in missæ celebratiōe ob latū, siueq; & singulare sacrificium. **C**ap. XII.

Rætere ut solidius accipiat robur & firmiꝝ, idipm de quo differimus negocium: iuris etiam pontificij authoritate, in præsentia corroborandum est, dige stis in ordinē illius testimonij. ¶ **S**it igit̄ hæc de cima quarta ratio. **I**n epistolis decretalib⁹, titulo de summa trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus, ita dicit

Innocenti us tertius.

Innocentius tertius in concilio generali. **V**na uero est fideliū un iversalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur; in qua idem ipse sacerdos est sacrificiū, **I**esus **C**hristus. **C**uius corpus & sanguis in sacramēto altaris, sub speciebus panis & uini ueraciter con tinen⁹: transubstantiatis pane in corpus & uino in sanguinē pote state diuina. **V**t ad perficiendū unitatis sacramētū, accipiamus ipſi de suo: quod accepit ipſe de nostro. **H**æc ibi. **S**ed quo nam pa eto **C**hristus ipſe, summ⁹ sacerdos secūdū ordinē Melchisedech, nunc est sacrificium: niſi quoniam ipſe deo offertur in sacro san cto missæ officio, panis & uini adopertus integumento. **N**empe non est ipſe nunc sacrificiū, quoniam seipsum in cruce obtulerit pro nobis (quāuis in hora amarissimæ suæ passionis fuerit secundū eā rationē & sacerdos & sacrificiū; at semel tantū oblatū, & nunq; eo modo iteratū) sed quoniam sacratissimum eius corpus et sanguis offe runt sub myſticis signis in sancto altari. **E**st igit̄ huiusmodi obla tio: uere sacrificiū. ¶ **D**ecima quita: In libro etiā decretorū, disti ctione nonagesimatercia, cap. peruenit, hæc cōcili⁹ **N**iceni affer sententia

Pſal. 109.

XV.

2. De missæ officio. **LXXXVIII.**

Sententia atq; sanctio. Peruenit ad sanctū conciliū: q; in locis qui-
busdā & ciuitatibus, presbyteris sacramēta diaconi porrigit. Hoc
neq; regula neq; cōsuetudo tradidit, ut i; qui offerēdi sacrificiū non
habent potestatē: i; qui offerūt, corpus Christi porrigit. Sed & il-
lud innotuit: q; quidā diacones etiā ante episcopos sacramenta su-
munt. Hæc ergo omnia amputent & excidant, & in sua diaconi
mensura permaneāt: sc̄iētes q; quia episcopoz & ministri sunt, inferi
ores presbyteris habent. Per ordinē ergo, post presbyteros sacræ
grām cōmunionis accipiāt: aut episcopo aut presbytero porrigeāt
eis. Sed ne sedere in medio presbyteroz, diacono liceat: quia si fiat
hoc p̄ter regulā probaē existere. Si quis aut̄ post has definitiōes o-
bedire noluerit: à ministerio cessare debet. **H**ec ibi. **E**t eadē fer-
me sūia, sed alijs v̄bis lōge cōtractiorib^z: exprimit i decimi libri ec-
clesiasticæ historiæ cap. VI. ubi inter uiginti canones magni cōcilij
Nicenij idē explicatos: hic reponit ordine decimū quartū. Atqui
in p̄dicto **Nicenij** synodi decreto, hic iā citato: diaconi dicunt offe-
rēdi sacrificiū nō habere potestatē, qm̄ sacrosanctā eucharistiam in
missæ officio cōsecrāti nō sunt facultatē sortiti: q; facerdotali mu-
nere non fungant. Presbyteri uero, in eodē modo adducto canōe
dicunt offerre sacrificiū: qm̄ in sacro missæ mysterio cōsecrat̄ san-
ctā eucharistiā, deo q; offerūt. Authoritate igit̄ celeberrimi illi^z cō-
ciliij manifeste liquet, dignissimū corporis & sanguinis dñici sacra-
mētu in missa cōsecratū ac oblatū: esse uerū sacrificiū. **D**ecima-
sexta. In eodē q̄q; decretorū libro: de cōsecuratiōe, dist. secūda cap.
in Christo. Adducit ex Ambrosio in expositiōe ep̄læ ad Hebre-
os hæc sententia. Semel oblatā est hostia: ad salutē sempiternā po-
r̄t̄. quid ergo nos: nōne per singulos dies offerimus: sed ad recor-
dationē mortis eius, & una est hostia nō multæ. Quomō est una:
nō multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc aut̄ sacrificiū: exem-
plū est illius, id ipsum, semp id ipsum: proinde hoc idē est sacrificiū.
Alioquin dicetur, quoniā in multis locis offerit: multi sunt Christi.
nequaq; sed unus ubiq; Christus. & hic plenus existens: & illuc ple-
nus. Sicut enim quod ubiq; offertur, unū est corpus & non multa
corpora: ita & unū sacrificiū. Pontifex aut̄ ille est: qui hostiā obtu-
lit nos mundantē. Itē ipsam offerimus etiā nūc: quæ tūc oblatā ē,
cōsuminō potest. Quod nos facimus: in cōmemoratiōe fit eius:
quod

Nicenij
decreta.

XVI.

LIBER SECUNDVS

quod factū est. **H**oc enim facite (ait) in meā cōmēorationē. **H**ec
 ibi. **Q**uibus uerbis facer antistes **A**mbrosius, non modo sacramē-
 tū altaris quod in missā offertur, hostiam esse testatur & sacrificiū:
 sed & eandē hostiā & idē sacrificiū, quod in ara crucis pro mundi
 salute semel oblatū est. **Q**uod utiq̄ uerissimū est, quandoquidem
 idē secundū substantiā **C**hristi corpus hic offertur: & illuc oblatum
 est. licet alterq; sit secundū qualitates: & alio mō hic offeraſ, & illuc fu-
 erit oblatū. **I**lluc em̄ mortale fuit atq; passibile: hic uero gloriſum,
 immortale & impaſſibile. **I**llicitē in forma corporis propria & uis-
 bili oblatū est; hic uero tegmine panis ineffabiliter adopertū. **I**dem
 quoq; secundū substantiā sanguis p̄ciosus, illuc in cruce oblatus est
 & effusus: & hic in altari offertur, licet diuerso modo. **D**eniq; idē
 dñs noster **I**esus **C**hristus deus & homo. tot⁹ in cruce oblatus est;
 & totus secundū substantiā etiā hic offertur, aliter tamē hic im-
 molatur, quām fuerit ibi immolatus: & aliter est secundū qualitates
 & accidentariās proprietates. **Q**uippe hic, immortalis & incorru-
 ptibilis est: illuc uero adhuc mortal is fuit, & corruptioni dissolutio-
 nisq; animae à corpore obnoxius. **P**orr̄d hāc sancti **A**mbrosii sentē-
 tiā, quod eandē nūc in altari offerim⁹ hostiam, quae tūc oblatā est
 in cruce: sancta quoq; approbat ecclesia catholica, hāc in oratione
 secreta missā de sancta cruce, de precationē deo effundens. **H**ec
 oblatio dñe ab omnibus nos mundet offensis: quae in ara crucis etiā
 am totius mundi tulit delicta. **Q**uid hac prece religiosus? **Q**uid i-
 tem his uerbis significant⁹ dici potest aut expressius; q̄ plane aſſe
 uerāt, eam oblationē & hostiā q̄ immolat in altari: etiā in cruce to-
 tius mundi p̄ctā sustulisse. & proinde eandē re ipsa esse hostiā: hāc
 & illā. **D**ecima septima ratio. In eodem libro decretorū: de cōſe-
 cratione, distinctione secunda, cap. panis est. afferetur & hāc san-
 cti **A**mbrosii sentētiā: ex libro eius de sacramentis. **Q**uomodo au-
 tē potest quod panis est esse corpus **C**hristi: cōſecratio aut̄ quib⁹
 uerbis & quib⁹ sermonib⁹ est: dñi leſu. **N**am per reliqua omnia
 quae in superioribus à sacerdote dicunt⁹: laus deo defertur, oratiōe
 petitur pro populo: pro regibus, pro cæteris. **V**bi aut̄ sacrificiū cō-
 ficitur: iā nō sūis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus **C**hri-
 sti. Ergo sermone **C**hristi: hoc sacramentum conficitur. **H**ec ibi.
 Ecce & hic **A**mbrosius sacramentum eucharistiæ quod in altari
 consecrat

XVII.

Ambrosi⁹.

consecratur, uocat sacrificiū: & ita appellandū esse, manifeste testi-
ficatur. ¶ **D**ecima octaua. In eodem etiā decretorū uolumine: de cō-
secratione, distinctione prima, cap. sicut nō alijs. citatut **F**elix papa: **F**elix papa
ita scribēs omnibus orthodoxis. **S**icut nō alijs q̄ sacrificiō sacerdo-
tes debet missas celebrare, nec sacrificia nisi super altare offerre: sic
nō in alijs q̄ in dño consecratis locis, id est in tabernaculis, diuinis
p̄cibus & pontificibus delibutis, missas cantare aut sacrificia offer-
re licet: nisi summa coēgerit necessitas. **H**ec ibi. **Q**uē aut sacrificia
super altare offeruntur à sacerdotibus: nisi sacrosanctum **C**hristi
corpus & p̄ciosus eius sanguis in missarū celebratione, sub uenerā-
dis panis & uini signis: **E**a igitur oblatio: rectissime dicit sacrificiū.
¶ **D**ecimanona. Eodē quoq; in libro: de cōsecratione, distinctione
secunda, cap. in sacramentorū. **A**lexander papa hunc in modum
scribit omnibus orthodoxis. **I**n sacramētorum oblationibus quæ
inter missarū solēniadño offerunt: panis & uinū aqua permixtū,
in sacrificium offerantur. **E**t paulo post eodem loco, cap. in sacra-
mento. ex concilio **C**arthaginiensi quarto: de promittit haec san-
ctio. **I**n sacramento corporis & sanguinis dñi nihil amplius offera-
tur: q̄ quod ipse dominus tradidit, hoc est panis & uinū aqua mi-
xtum, nec amplius in sacrificijs offeratur: q̄ de uinis & frumentis.
Hec ibi. **E**x quibus planum est, sacramētū corporis & sanguinis
dñi quod in missæ celebrationē cōsecratur & offertur: uerū esse
sacrificium, & talī nomē clatura denominari debere. ¶ **V**icesima
& ultima ratio. **D**emū in eodē sanctionum canoniarū codice, de
cōsecratioe, distinctione secūda, cap. nihil. **A**lexāder papa, prim^o
huius nominis: ita inquit. Nihil in sacrificijs maius esse potest: quā
corp^o & sanguis **C**hristi, nec ulla oblatio, hac potior est: sed omnes
haec præcellit. Quæ pura consciētia dño offerenda est. & pura mē-
te sumenda, atq; ab omnibus uenerāda, & sicut potior est cæteris:
ita potius excoli & uenerati debet. **H**ec ibi. **S**ed quid sanctus ille
pontifex corpus & sanguinem **C**hristi reponit & numerat inter
sacrificia: si illius in missa oblatio non est dicenda nec habēda sacri-
ficiū? **N**onne eo ipso q̄ hoc altaris sacramentū in numero sacri-
ficiorū per uerba modo citata collocat: clare insinuat, id uenerabi-
le missæ mysteriū esse sacrificiū? **D**e p̄cellentia autē & perfectio-
ne huiuscē sacrificij altaris supra ueteris legis hostias, quam recte

z astrictu

LIBER SECUNDVS

astruit supra dicta sententia: nō nihil à nobis annotatū est superioribus annis, in opusculo de vita & moribus sacerdotū. Cæterū quid multis moror lectorē? Si locos omnes & capita in p̄dicto volumine decretorū, de consecratione, distinctione prima & secūda, ordine certo digesta p̄currere, cuiq̄ cordi fuerit: inueniet nō semel aut bis, sed amplius q̄ quinquagies, sanctissimū eucharistiae sacramen-
tū in missæ celebratione sub panis & uini forma cōsecratū: dici sa-
crificiū, eoq̄ p̄dicati nomine à sacro sanctis cōcilijs & orthodoxis
patribus, ut amplius ea de re hæsitādi: nullus cuipia(modo nō pro-
teruiat) relinqua(l locus, neq̄ cuiusq̄ mētem debeat posthac occu-
pare impia Lutheri assertio, negātis id sublīme mysterium dñci
sacramēti esse sacrificiū. Qua quidē improba positiōe totā labefac-
tā euāgelicā legē: destituēs eā sacrificiū sui dignitate & gfa. Ipm-
etiā Christi sacerdotiū destruit ac euerit Lutherus: nullū illi relin-
quēs p̄priū atq̄ singulare sacrificiū. Quinimmo & totā pro uitib⁹
demolitur ecclesiam catholīcā: cuius firmamentū, robur & petra
est hoc salutare sacrificiū, quod quotidie in missæ officio frequēta
tur. Quo cōuulso: quid reliquū est nobis, cui uelut anchoræ & basi
solidæ innitamur? ¶ Verū obiectabit hīc quispiā fortasse, me hoc
in loco nequicq̄ in Lutheri cōfutationē citasle iuris pontificij san-
ctiones & epistolarū decretaliū sententias: q̄ omnes eas ipe floct
faciat, aspernetur & exhibeat, appellans statuta priscorū patrū fri-
gida decreta: contendēsq̄ illis nihil authoritatis inesse, nec fidē ha-
bendā. Cui paucis satisfaciā: id nequaq̄ me latere, Lutherū (qua
sua est arrogantia & insolens impudētia) probatissimas illas ponti-
ficiorum canonum cōstitutiones contemptui habere & paruipen-
dere. Didicit enim illud à suo magistro Viclefo: qui inter pesti-
feros articulos suos in sacro sancta synodo Cōstantiensi optimo iure
dānatos, & hūc euomuit ordine tricesimū octauū. Decretale septi-
stoke sunt apocryphæ, & seducūt à fide Christi: & clerici sunt stul-
ti, qui student eas. Cæterū quid iustius est & æquitati magis cōso-
nū: q̄ eū, q̄ doctores omnes ecclesiasticos, omnia sacra cōcilia, san-
ctiones etiā omnes iuris canonici arrogātissime cōtemnit: ab omni-
bus etiā syncærē fidei cultorib⁹ cōtēni, explodi & expui. Cōfēnat
quidē Luther⁹ iura omnia p̄ficialia: subflannet orthodoxorū pa-
trum decreta, & nihil faciat. Sed eo fastidioso cōtemptu sibi iustū
parat

Viclefus

parat iudiciū, quo feriatur & damnetur; scilicet ut ab omnibus lité
ratū studio adductis ipse etiā cōtemnatur, & inglorius abiūciatur.
Neq; enim lex iustior ulla est: q; quæ quis fecerit, hæc eadē patiā
& ipse.

Rationū Lutheranarū sacramentū altaris nō esse
sacrificiū contendentiū: dissolutio. **Cap. XIII.**

A T uero presens locus nūc etiā exigit: ut ratiōes **Lu**
theri & affectatorū eius, cōtendētes dñicū corpus
& sanguinē in altari cōsecratū non esse sacrificiū, p
nostra facultate diluamus. quo apertius cōstet, reie
ctis aduersariorū cauillis, syncæra rei, ppositæ ueri
tas. **¶** Et primo quidē obiūciū illud beati Pauli uerbū quod apud
Hebræos scribitur. **H**ic aut̄ (Christus scilicet) unā pro peccatis of
ferens hostiā: in sempiternū sedet in dextra dei. **E**t rursum ibidem
de eodem. **V**na enim oblatione: cōsummauit in sempiternū san
ctificatos. Iterū in eodē loco. **V**oluntarie enim peccantibus nobis
post acceptā notitiā ueritatis: iam non relinquit p peccatis hostia.
Ecce Paulus (inquiūt) unā hic ponit hostiā, unāq; oblationē: et pec
cantibus post agnitam ueritatē, dicit nō reling hostiā. **N**ō est igit
dñicū corpus in missa cōsecratū cum calice sancto: nūcupandū sa
crificiū. **A**lioqui non unica esset hostia & semel oblata: sed plures
& frequēti oblatæ, peccantibusq; nobis relinqueret pro peccatis
hostia: contra beati Pauli sentētiā. **¶** **V**erū ip̄is reddēda est re
sponsio, deiferū Paulū ibidē uerba facere de una hostia: in ara cru
cis, p p̄ctis nostris oblata in die passionis dñicæ. q; quidē oblatio ne
que postea iterata est, neq; iterabitur unq; secundū illā rationē &
modū: q; ad immortalitatis gloriā intra triduū **C**hristus post crucis
perp̄sionē uere surrexit. **N**ō autem eundem a postolū illic loqui
de immolatione eiusdē hostiæ sub forma panis & uini: instituta in
commemorationē primæ oblationis. quod ea & frequenter fiat ex
Christi constitutione (qui dixit). **H**oc facite in meā cōmemoratio
nē. & **H**æc quotienscūq; feceritis: in mei memoriā facietis) & pro
p̄ctis nostris expiandis quotidie deo exhibeatur. **Q**uocirca **L**uthe
rus & eius astipulatores, hos tres scripturæ locos, applicātes ad o
stendendū oblationem sacramēti altaris in sacro miss̄ ministerio,
non esse sacrificium, de qua tamē sacer **P**aulus inibi nō loquitur:

z z pseudo

I. **Hebræ. 10**

Lucæ. 22
1. Corin. 11.

LIBER SECUNDVS

pseudographiam incurrit, & ineptā sacrarū literarū ad alienū sensum accommodationē. ¶ Secundo insurgit Lutherus: in eandē pene cū priore obiectione sententiā. Christus postq; semel seipsum obtulit: nō uoluit denuo ab ulla offerri, sed memoriam sui sacrificij uoluit fieri. Et uobis (inquit) unde hæc audacia: ut sacrificij ex ea memoria faceretis? Vere uestrū refascificare: est imp̄iſſime recuſigere. Hæc ille. ¶ Cui respondendū est, q; post sui in cruce oblationē nō uoluit Christus rursum ab ulla offerri, eodem quo prius schemate & modo: utpote in propria corporis forma uisibili & passibili. Voluit tamē alio modo offerri postea, etiā usq; ad consummationē seculi: sub speciebus scilicet panis & uini, cōtinētibus uere suū corpus & sanguinē inuisibiliter & impassibiliter. Nam illum offerendi modū in ultima cena ipse instituit: & frequentari debet in ecclia catholica sanxit. Porro q; quis hic secundus Christū offerēdi rit? sit memoria prioris sacrificij Christi, in cruce facti: haud tamē ex eo recte colligas q; nō sit is sacrificij, cū hæc duo nequaq; adiunīcē pugnēt, esse sacrificij & esse memoriam sacrificij sed ratione habita ad diuersa, magno inter se consensu cōueniant. Est enim augustissimū dominici corporis & sanguinis sacramentū, quod in missa confici & consecrat: memoria sive cōmemoratio sacrificij per Christū in cruce semel facti, cū tradidit semetipsum pro nobis oblationē & hostiā deo; in odore suavitatis. Et simul idē sacramētum est sacrificij legis euangelicæ: ad sacerdotiū Christi secundū ritū Melchisedech pertinēs. Quare secundū aliam et aliam cōsiderationē, ipsum sacramentū altaris est in memoriam sacrificij et sacrificij: longe q; diuersa ratione. Q; quis una sit et secundum substātiā eadē hostia, quæ prius est oblata in cruce et nunc offerēt in altari: altera tamē secundū qualitatē et offerēdi modū, ut in capite præcedente dictum est. Nulla igit est temeraria audacia, sed pia religio cultusq; dei syncærus: q; ex memoria sacrificij prioris, fiat sacrificium secundum ordinē Melchisedech tēpore posterius. Neq; illud (ut uocat Lutherus) refascificate: est imp̄iſſime recrucifigere, quoniā in sancto altaris mysterio nō iter, sacrificia Christus ut in cruce sancta oblatus est: & ergo nō recrucifigif. sed sub mysticis panis & uini signis; ipse gloriosus & immortalis in altari offeretur. ¶ Tertio insistit Lutherus: amarulenta increpitatione nobis insultans

insultans. **C**ur (inquit) cum memoriam nativitatis Christi celebrazis non eū denuo nasci facitis? & cum resurrectionis eius aut ascensionis celebratis cōmemorationē: parate ei nouā resurrectionē & ascensionē. & omnia opera eius renouate: cū eoq; memoriam facitis Ex quibus molitur confidere simili ratiocinio, q; cū oblationis Christi in cruce cōmemorationem agimus: nullo pacto ipsum offerri à nobis dicere debeamus, necq; asserere, sacrificij eius memoriam esse sacrificium. ¶ **C**aeterum illi paucis satisfaciendū est, q; quēadmodū nativitatis dominicæ, resurrectionis aut ascensionis celebrantes memoriam: nō facimus ut denuo nascatur, resurgat, aut ccelos consendet. quia semel tantū pro nobis natus est: resurrexit & ascēdit in cœlum. sed illoq; mysteriū cōmemorationē tantū religiosa pietate recolimus, in gratiaq; actionē de tanta dei in nos benignitate: per hæc nostræ redēptionis sacramēta, mundo exhibita. **I**ta q; passionis domini in cruce toleratæ memoriam facientes; nequaquam rursus eundē crucifigimus, aut passione crucis afficimus, cū sit ipse nunc impassibilis. nec oblationis eiusdē domini nostri in ara crucis recolentes mysteriū eundē in cruce extentū aut sauciū (uti prius erat) denuo offerimus. **S**ed illius oblationis memoriam: sacrificio alterius generis, utpote panis & uini consecrati secundū ritū Melchi sedech, representamus. **V**erum magnū est inter illud & hoc sacrificiū, discrimē: tametsi unus & idem sit Christus qui tūc fuerit oblatus, & quinūc offerat. **I**lluc enim oblatus est, morti & passioni adhuc obnoxius; hic uero, omnis iam infirmitatis & passibilitatis immunis. **I**lluc insuper oblatus est in propria corporis forma, omniū obiecta oculis; hic uero in mysticis sacri panis & uini signis. **D**eniq; illuc semel tantū: hic uero sēpē numero oblatus est, & deinceps ad finē usq; mūdi crebrius offeretur. **S**ed hæc paulo ante dicta repetiſſet: pene superuacuū uideri possit. **N**on ergo rationabiliter nobis obiectat Lutherus, q; memoriam dñicæ passiōis agētes in nostro sacrificio: rursus eundē ad crucis passionē adigimus, aut oblationē eius in cruce factā iteram⁹, cū id à yitate sit profus alienū. ¶ **Q**uarto, Lutherus hāc texit ratiocinationē, atq; in nos cōtorquet. Christus nō sacrificauit panē & uinū in cōcēna nouissima. **I**git̄ missa ipsa panisq; & uini in illo ministerio cōfēratio: nō est sacrificiū. **D**ebeamus enim (inquit) in illo mysterio factū & exemplū Christi imitari.

z 3 ¶ Cui

VII.

LIBER SECUNDVS

¶ Cui respōsionē adhibemus: refutandū esse idipsum atq; abnegādū, quod assumit: Christum scilicet in cœna nouissima non facti scasse panē & uinū. Quippe omniū confessione, tunc consecravit ipse panem & uinū in suū corpus & sanguinē. Huiusmodi autē consecratio, eleuatis oculis in cœlū facta, & adhibita cœlesti benedictiōne: nonne sacrificatio fuit, & salutaris illius sacrificij oblatio? ¶ Concinit siquidē ecclia catholica in officio solennitatis sanctissimi sacramēti eucharistiae: de eodē domino nostro. Sacerdos in æternū Christus dominus secundū ordinē Melchisedech: panem & uinū obtulit. Quod quidē præconiū, de oblatione per ipsum facta & nō per sacerdotes eius ministros post eius ad immortale uitam reditum, est accipiendū. quēadmodū & Melchisedech typū Christi gerēs: per seipsum & nō alterius ministerio obtulit panē & uinum deo, in occurſu Abrae. At uero quo tempore obtulit Christus uerus sacerdos in æternū panem & uinū secundū ritū Melchisedech: nū in ultima cœna, quādo instituit hoc sublime mysterium. Non enim in cruce panē & uinū obtulit: sed seipsum in propria atq; materiali corporis & sanguinis sui forma. Neq; postea legi ipse ante suā ascensionē: panē & uinū obtulisse, ut omnino cōspicuū sit laudatoriā illā antiphonā quæ in primis prædictæ solēnitatis decantatur uesperis: intelligi debere de oblatione panis & uini facta per ipsum in ultima cœna. At qui oblatio panis & uini: nonne sacrificatio est? & offerre: idem ne designat quod sacrificare? ¶ Adde quod circa nascētis ecclia exordiū, à probatissimis authoribus traditū primū missæ officiū conflatū fuisse duntaxat ex uerbis: cōsecratiōne corporis & sanguinis Christi cōtinētibus, adiecta orōne dñica. At tñ in huiusmodi sacro ministerio erat uera & integra oblatio, quod nulla adiicerent uerba sacerdotū deprecatoria: oblationē tū fieri cōtestantia, sicut nūc adiiciuntur. Ipsiū sigilū sacrificationis substatia & integritas, tū subsistebat in consecratioē sacrosanctæ eucharistiae: per uerba consecratoria ad imitationē nostri saluatoris, facta. Igitur & Christus in cœna nouissima cū cōspectauit panē & uinū. Nisdem utens cōsimilibusq; uerbis: uere tunc sacrificauit, licet nulla legatur uerba explicuisse: quæ ipsum deo patri oblationē illā sacramēti exhibere signarent. ¶ Præterea, in antiquę legis sacrificiis sacerdotes cum obtulerunt hostias deo: integrum confererunt sacrificium

crificium, cum eos obseruarent ritus, quibus immolaciones ille secū
dum diuinam sanctionē fieri debuerūt, quis nulla proferrent uer
ba: sacrificationis illius significatoria. qd huiusmodi oblatio, in rerū
potius exhibitione: qd uerborū sacrificij opus signatiū expressiōe,
consistebat. **Q**uis igit̄ non uidet cōsimiliter & Christū summū sa
cerdotē obtulisse in prima tanti mysterij institutione sacratissimū
suū corpus & sanguinē deo patri: quando panē & uinū corā disci
pulis suis consecravit: tametsi nulla ab euangelistis narrat̄ esse di
cta per eū uerba: quibus ipse oblationē illā se facere significaret.
Rerū nanc̄ exhibitione potius qd elocutione uocis, immolationē
illā deo fieri signantis: facta est huiusmodi tūc sacrificatio. ¶ **V**e
runtamē quis ipsi Lutheru admittere ref̄ assumpta in p̄senti obie
ctione proposiō ad ipsius intelligentiā, Christum scilicet nō sacri
ficasse panē & uinū in cōena extrema, eo titu & modo: quo nunc
in ecclesia sancta frequentat ea oblatio, in templo scilicet, dei cul
tui consecrato, & super altare pontificali benedictione sanctificatū,
nec non cum indumentis sacris illi sacrificio altaris peculiariter ad
dictis, quoniā hunc datæ propoſitiōis sensum ex uerbis suis præte
dere uidetur, attamen illatio ipsa totius ratiocinationis proposita
& consecutio, clauda est ac manca, & quod subinfertur falso.
Non enim semper facta Christi debemus in omnibus adamussum
imitari: sed ea potissimū exequi quæ nobis facienda mandauit. qd
niā ipse regulā agendo, nobis per se & suos discipulos eorumq
successores p̄scriptis: quam ad unguē sequi debeamus. Inter ea
uero quæ fieri debere in lege noua instituit Ch̄fus: id unū est, obla
tio sacri corporis & sanguinis eius in altaris officio, secūdū illud e
iusdē uerbū ad apostolos suos. Hoc facite in meā cōmēorationē.
Quare uiti ecclesiastici gradū sacerdotalē adepti: debent secūdū
institutionē illā Christi hoc in missæ celebratiōe sacrificiū libare
deo. Porro summo studio sibi quisq; cauere debet à duabus istis
hæreticisq; argutis, captiosisq; nodis: quibus saepiuscule Lutheru
uit. **P**rimus est Christus hoc fecit, & tali modo: ut exempli gratia
discipulis suis post cōenā dedit sacram cōmunionē. **N**os igit̄, ut o
perū eius simus æmuli: idem facere debemus, & cōenatis sacramē
tum eucharistiae tradere. **S**ecundus uero ita nectit. Christus id
non fecit, tali modo, tempore, & loco, ut uerbi ḡra, ne ab exemplo
Lutherano

x.

Lucas 22.

LIBER SECUNDVS

Lutherano discedā) nō celebrauit missam sacris indutus uestibus: & super altare consecratum. **I**git nec iſi de bēmus idē cōsimili modo agere:nec celeb̄ate missam in altari,& sacrarū uestiū ornatū. **V**trūq; siquidē argumētandi genus,infirmo ntitur cōsequio:& profusest inualidū,cū utrobiq; cōspiciatur,quod assumit esse ue-
rum:& quod colligitur,falsum atq; absurdum.

Tin sacramenti eucharistiae prima institutiōe,nō solū uer-
ba cōtineri promissionē significantia:fed & ea q̄ designat of-
ferēdi actum et ministerium.

Cap. XIII

I.
Mat. 26 **»**
Mat. 14 **»**
lxx sanguinis mei:qui pro uobis fundetur in remissionē peccatorū.
» **N**ō igitur missa est sacrificiū,cum in uerbis Christi prolatis in ipa
» primaria huius mysterij constitutione, nullā fiat mentio de sacri-
II. **L**ix. Responsio. **A**dmittendū quidem est,in primæua illa augu-
stissimi sacramenti eucharistiae institutiōe à Christo facta:contine-
ri uerba illa promissionis in obiectione proposita. **S**ed non solū illa
ibidē cōtinentur:quini immo & alia insuper,q̄ ad frequentationem
illius sancti mysterij & oblationē eiusdem sacramenti pertinēt, ut
Lucæ. 22 **»**
1. Corin. ii. puta hæc Christi uerba. **H**oc facite in meam cōmemorationē. **E**t,
hæc quotienscūq; feceritis,in mei memoriam facietis. **Q**uae sane
uerba,nō tantū ad sumptionē sacrosanctæ eucharistiae referenda
sunt:fed & ad eius consecrationē,ab apostolis et eorum successori
bus faciendam. **I**pa uero consecratio,nunq; sine oblatione eiusdem
munetis conficitur:ex institutione Christi tum facta,sicut et sancta
confitetur ecclesia:ita in hymno sacrosanctæ eucharistiae de Chri-
sto concinens. **S**ic sacrificium istud instituit:cuius officium cōmit-
ti uoluit solis presbyteris,quibus sic congruit:ut sumant et dent cæ-
teris. **M**odum uero et titum peculiarem offerendi hui⁹ sacrificij:
magisterio spiritus sancti in apostolos effundendo reliquit deter-
minandum. **E**t is deinceps certis regulis et legibus,ut nunc agit
et exercetur,deinū definitus est:per uaria tēporā curricula accessi-
one partium missæ facta,et per diuersos patres orthodoxos.

¶ Proinde

¶ Proinde nullius roboris est hæc ratiocinationis Lutheræ stru-
etura. In uerbis Christi experimentibus institutionē sacramenti eu-
charistiae: nulla sit mentio de sacrificio. Igitur ipsius in sancto missæ
officio oblatio: non est sacrificiū. Primo quidē, quia licet uocabulū
sacrificij nominatum illic nō exprimitur: alia tamē ponuntur uerba
ratiudē significatiæ, scilicet, hoc facite: & hæc quotiescūq; feceritis.
Quippe uerbū facere, etiā apud secularis literaturæ authores: sacri-
ficare significat, ut apud Maronē in illo Bucolico carmine (si piacu-
lum nō putetut: prophana in sacerdū cōfirmationē adducere) Cū
faciā uitula pro frugib; ipse uenito. Quid enim sacrificare: q; face
re sacra signat: & qui sacrifici dicuntur: nū qui sacra faciunt: ut co-
gnoscat Luther⁹ (quod hactenus aut ignorauit: aut ignorasse ui-
sus est) prædictam dictionē facere inquā, secundū propriā grāma-
cæ rationē, acceptiōnēq; nō infrequentē apud probatos autho-
res: tantūdem significare, atq; offerre & libare sacra. neq; incōgru-
um id esse aut absurdū: q; in ea significatione sumatur in supra di-
ctis Christi uerbis. Quod si (ut debet) admiserit Lutherus: nonne
protinus consequens est, & ipsum id nobis tribuere debere, q; in p-
dictis Christi uerbis de sacrificio sit mētio: quodq; per ea uerba or-
dinauerit Christus: excellentissimū eucharistiae sacramētū, quod
tum primo instituit, ab apostolis & eorū posteris offerri debere in
sacrificiū: Certe ea ipsa Christi uerba: id omnino p̄tendere & desi-
gnare censem̄tur. ¶ Secundo cōuincit prædicta consecutio Lu-
therana: esse infirma ac inualida, quia q; quis illud admirabile myste-
riū non instituisset in ultima cena Christus: ut unicū & perpetu-
um nouæ legis sacrificiū (qd tamē haudquaq; admiserim: neq; ab
aliquo est meo iudicio admittēdum) attamē inspiratiōe sancti spiri-
tus directionēq; speciali, apostoli sancti postea ordinassent illud sa-
cramētū debere offerri i sacrificiū. sicut in ecclesia sancta hacten⁹
semper est obseruatū: & nō sine primaria aliqua solenniēq; institu-
tiōe, quin immo ipse spiritus sanctus per apostolos id faciundū san-
xisse: cuius nō minor est aut inferior in constituendis ecclesiis san-
ctæ legibus, q; filij dei authoritas, immo par & eadē utriusq; pote-
stas sicut & uoluntas. Enim uero cū sacrificia ueteris legis multifor-
mia, umbratilia & typica, deo authore ex sacrarum literarū monu-
mētis dinoscant fuisse sancta: quę tamē tēporaria tantū erāt, & suc-

Virgilius

A cedente

LIBER SECUNDVS

cedēte figuris ueritate desitura. q̄s nō libēter credat, sibiq; ut indubitatū p̄suadeat: sacrificiū illud singulare & unicū nouę legis, omnium consummationē oblationū, omniū ueritatem & exemplar, perfectissimum & æternū: etiam à deo primum esse institutū: ut pro te à Christo, qui legem suam & sacerdotiū stabilire integre voluit, atq; fulcire suo ipsius sacrificio: à se primū ordinato, & illi³ sanctio ne, p̄ sacerdotes euāgelicæ legis ad hæc usq; t̄ pa cōtinuato: & donec ad iudiciū uenerit, secundū ipsius promissionē continuando.

Vnde liquet erroneū eē & merito cōdemnatū inter cæteros ordinē quintū, hūc **V**icelus articulū: quē & subolet hoc in loco Luthe rus, Nō est fundatū in euāgelio: quod Christus missam ordinauit. Nēpe tres euangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas: hui³ or

Mar. 25 v. dinationis fide digni sunt testes. ¶ **S**exta aduersarij ratio. Christ³ in stitūs sacramētū eucharistię dixit. Accipite eo uerbo significās, eucharistiā non esse sacrificiū deo exhibēdum: sed donū nobis à deo traditum, quod iubet à nobis accipi. Neq; dixit ibidē Christ³, offerte & sacrificate: sed comedite & bibite. Hoc est (inquit) uniuersum opus: quod in eucharistia facere iubemur. Similiter & apostolus uerba Christi repetēs in prima ad Corinthios epistola: nullū aliud opus q̄ mādūcationē & lūptionē in eucharistia nouitnihil ibi offerre, nihil operari instituit: sed solū dñi mortē annunciate.

Corin. 11 vi. Nō est igitur eucharistia sancta in missæ celebratiōe sacrificium, ¶ **R**esponsio. In hac captiosa cauillatione aduersarij cōfuetudinariū sibi atq; familiarē obseruat morē: quo solet p̄positiōes scripture sacræ sine exclusione, platas, adiecta excludēdi p̄ticula cōstrictiores reddere & cōtractiores. Nēpe ex eo q̄ Christus in ultima cœna institūs excellentissimū illud eucharistiæ mysteriū dixerit discipulis, q̄ acciperēt, māducarent & biberēt: colligere satagit, iſm illa tantū uerba dixisse. cū planū omnino sit, Christū tūc & alia dixisse uerba: ad sacrificij rationē p̄tinentia (ut p̄cedētis ratiōis dissolutio palā cōmōstrat) q̄ & beatus Paulus cōmemorat in citato sue epistolæ ad Corinthios loco, ubi ipsam sacramēti eucharistiæ institutionē à Christo factā enarrat: referēs iſm apostolis & hæc p̄mississe uerba, hoc facite in meā cōmemorationē. Neq; id mitū cuiq; uideri debet, sanctū apostolū ibidē post descriptā sacramēti sacræ communionis institutionem: nullam de sacrificio altaris facere dilucidā

lucidā & apertā mentionē. Quoniā ipse ad totā Corinthiorū eccle-
siā, uiros & mulieres cōplectentē, nec non & laicos & sacerdotes,
tum uerba faciebat: & non ad solos sacerdotes, ad quos spectat sa-
crificij illius oblatio. ¶ Quamuis itē diuin⁹ apostolus his uerbis ini⁹
bi positis, quotiēns cūq; māducabitis panē hūc & calicē bibetis: mor⁹
tem dñi annūciabitis donec ueniat, insinuauerit in hoc supercæ-
lesti sacramento mortē dñi annūciari, memoriāq; mortis eiustrā-
factæ representari: haud tamē idcirco negat illud esse sacrificium.
Nā ut in se cūdæ rationis aduersario⁹ dilutione iā est dictū: & hic
repetere id ipsum nō piget, idē sacramētū eucharistīæ est cōmēo-
ratio mortis dñicæ, & sacrificiū: ob diuersas ratiōes, nullo pacto re-
pugnātes. quēadmodū in ueteri lege, eadē oblatio ut hirci p pctō
in festo expiatiōis, & immolatio agni paschalis in phase Iudæorū:
erat sacrificiū, et figura futurę tūc mortis Christi. Si igit̄ in antiquo
testamēto p multæ oblatiōes, & sacrificia erant, & figuræ passiōis
dñicæ necdū tūc exhibitæ: cur in nouo & euāgelicæ legis testamē-
to, nō poterit idē sacramentū esse memoria mortis Christi & esse
sacrificiū: cū nulla inter has denominatiōes assignari possit discre-
pantia: ob quam nō ualeant ambæ, uni & eidē secundū diuersas ra-
tiones cōuenire. ¶ Porrò in hac Lutherana ratiōe quā nūc excuti-
mus: adhuc aliud quiddā est quod claudicat, ista scilicet consecutio
quā necdit. Sacramētū eucharistīæ est donū nobis à deo datū: qd
iussit nos accipere, ergo nō est sacrificiū: quod deo offerimus. tan-
q; inter se pugnarēt & eidem cōuenire non possent, donū & sacri-
ficiū: collatione facta ad diuersa. Quod q; sit alienū à ueritate: mani-
festat omnia ueteris ritus sacrificia, quæ haud dubie dona erāt dei:
indulta mortalibus ex summae bonitatis affluentia. Quid em⁹ rerū
etīa corpaliū, agnōr⁹, frugū aut uolucrū habēt homines: quod nō
à deo accepérūt. Meæ (inquit domin⁹ per prophetā) sunt omnes
feræ syluarum: iumenta in montibus & boues. & Domini est ter-
ra: & plenitudo ei⁹. Vnde et David rex exhilarat⁹ spiritu ob, pm
ptā oblationē populi, donaria cumulatissime cōserentis in futurā
templi extreūionē: & gratias deo exoluens de tāta beneficio⁹: lat-
gitate, inter cætera pie & uere professus est. Tua sunt omnia dñe:
& quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Vbi eadem innuit
& dona dei in nos esse: & sacrificia quæ deo offerimus. Quod

Cap. 15

Leui. 23
Exodi. 12

Psal. 49

Psal. 23

Parali. 29.

A 2 et sancta

LIBER SECUNDVS

& sancta protestatur ecclesia: post cōsecrationē panis sancti & cālicis, hanc ad deū pia cōfessione profundens orationē, in sacro cānone contentā. Offerimus p̄rēclarē maiestati tuā de tuis donis ac datis: hostiā purā, hostiā sanctam, hostiā immaculatam, panē sanctum uitāe æternāe, & calicē salutis perpetuā. Quid oro his uerbis aperti⁹ dici possit: quod nobis insinuet, eadē & dona dei esse posse & sacrificia nostra? **D**ona inquā: qm̄ à deo uobis sunt collata. sacrificia uero: qm̄ à nobis deo rursus offerunt. dona itidē: quoniam à deo ad nos profecta, sacrificia uero: qm̄ à nobis reciproce ad deū, pro uotorū affectu regredunt. ut cōpleta circulatione mystica ad id redeat punctū: à quo suū sum p̄serūt exordiū. **S**iendo quā dei in nos sunt dona, uetamur eidē offerre in sacrificiū: interdict⁹ erit nobis om̄nis usus sacrificiū, cū nihil rege nisi ex dei dono habeamus.

1. Corin. 4. **Q**uid em̄ habes (clamat Paulus) quod nō accepisti?

Tip̄sius sacramēti manducaōne & sumptionē: nequaq̄ repugnare rationi sacrificiū prius deo oblati. **Cap. XV.**

I. **„** Eptima aduersarij ratio. **N**atura sacrificij est p̄fserim perfectissimi, quod holocaustum uocant: totū deo offerri, nihilq; ex eo hominibus relinqui. **S**i aut uictima, aut pro peccato fuerit: saltē aliquā partem deo relinqui, nō totū absūmi. **C**ur ergo nos (ingt) panem & uinū totū comedimus: nihil relinquētes deo? **C**ur non totum ei relinquimus: cum uelimus id esse perfectissimū sacrificiū: sicut corpora nostra & orationes: deo relinquimus. **N**e q; quod comedimus (ait) & bibimus: offerre possumus deo. cū potius ei illū auferamus, & nobis demus: & intra nos recipiamus. **E**t non pudet (inquit) aduersus tā euīdētia & certa uerba, sacrificiū facere & offerre deo: qd comedimus & bibimus. **H**æc **L**utherus. **T** cui p̄auisita satisfaciēndū est, nō oportere q̄suis antiq̄s sacrificiōs ritus inueniri & locū habere in hoc nouāe legis sacrificio, qm̄ cū illis hostijs & ceremoniāe oblationis eaq; sunt ablatāe: & cū nouo sacrificio, nouus offerendi ritus institutus. **V**t qā in ueteri lege, holocaustū igni absumebāt totū: quis tā impius erit & mēte capt⁹, ut dicat nostrū sacrificiū igne materiali c̄remandū esset: quod in ara crucis uere totū igne charitatis cōflagravit, & factū est spūale holocaustū: nō ibi in esum hoīm sub ea forma accōmodatū, sed totū deo oblatum

tū & illi oīno cedēs. **Q**uod igit̄ ueteris legis holocaustū nō cesserit in humanū eduliu: id in causa fuit, quia ex ritu oblatiōis eius reddeba tur ineptū cibo humano, nō aut ex eo: q̄ ratio sacrificij repugnet ci bo, ut nō possit idē eē prius quidē sacrificiū, & postea cibus. **C**onsi militer quia in aliquib⁹ sacrificijs antiquæ legis una pars deo relin quebat, & altera in usum cessit offerentiū: nō trahit inde ualidum argumentū, & in nouæ legis sacrificio unā partē deo relinqui debere, & altera à sacerdote sumi: aut sacramēto altaris in missa ob lato uerā deē sacrificij rōnē. qm̄ id ipsum, unā inquā sacrificij par tem aut ipsum totū deo relinquit: rationi generali sacrificij est acci dentariū, nō essentiale. **N**eque oportet proprietates oēs & qualita tes que in figura deprehenduntur atq; imagine: easdē omnino et cō simili modo cōperiri in ueritate & exēplari. quādoquidē ut deilo quus inquit Paulus. **V**etera transierūt: ecce facta sunt omnia no ua. **Q**uin potius ex eo q̄ totum eucharistia sacramentū sub panis & uini signis deo in missæ celebratiōe offerimus: recte colligimus ipsum esse sacrificiū, secundū uerā & integrā sacrificij rationem. **N**eque quod de nostris orōnibus & corporibus (quæ tota deo relin quimus) adducit aduersarius: hic quippiā affert momēti. tum q̄ il la solū sacrificia sunt mystica & spūalia: ut supra est dictū, tū etiā q̄ illa ad usum cibi nequaq̄ accōmodari queant. **C**āteb⁹ huius rationis **L**utheranæ tota uis in eo consistit nodo, q̄ arbitre id qđ. in usum nostrum sumimus, manducamusq; et bibimus: non posse dici sacrificiū, quod utiq; procul distat à uero. **Q**uid em̄ obstat ali quid deo offerri: et secundum illā rationē dici sacrificiū. et idē sanctificatiū deoq; oblatū postea in cibū sumi et manducari: atq; secun dum eam considerationē ipsum esse et dici cibū: **N**onne in ueteri lege immolabat agnus paschalis et typicus: et postea totus mandu cabat: **N**onne et primitiæ et multa hostiarū genera et panes pro positionis primū offerebant deo: et postea conuerterebanū in usum sacerdotū, utilis uesci eis licuerit, et aliqua interdum pars: in usum cessit laicorū offerentiū: **Q**uod quidē ex quatuor postremis pēta teuchi libris, et potissimū ex **L**eutico: apertissime liquet. **D**ilucidū est igit̄: q̄ inuallida sit et insūrma hæc **L**utheri ratiocinatio. **S**acramentū eucharistia: à sacerdotibus missam celebrantibus māduca tur et sumi. igit̄ ipsum nō ē sacrificiū, cū rōni sacrificij nullo modo

z. **C**orin. 5

III.

Exodi. 12.**L**euiti. 5.**N**ume. 24.**L**eu. 24.

A 5 repugnet:

LIBER SECUNDVS

III. » repugnet: q̄ postea accōmodeſ in cibū. ¶ Octauia Luth. obiectio
» Corpus & ſanguis Christi in euchariftia: ſunt ſigna data in cōfir-
» mationē diuinæ promiſſionis, nobis factæ de habenda remiſſione
» p̄tōꝝ. Igitur non ſunt ſacrificiū. Quomodo eī ſacrificiū & op̄
» noſtrꝝ facere poſſum⁹ ex pignore, & ſigno nobis dato à deo? Hu-
» ic accedit, q̄ deus omnino placatus eſt nobis: neq; iratus amplius,
» nec ſacrificio placandus. Euchariftia igiſ ſolum eſt promiſſio nobis
V. » à deo facta; nō ſacrificiū. Hæc Lutherus. ¶ Reſponſio. Nō eſt id
Gene.7. id cuius eſt ſignū: nō aūt efficit, quatenus ſignū. Quēadmodum
arcus celeſtis ſignat nobis uniuersale diluuiū aquaꝝ nō eſſe uen-
turū ſuper terram, ex promiſſione diuina: haud tamē efficit cata-
clyſmi atq; inundationis in torā terrā, immunitatē. Sacramentum
aūt euchariftiæ ſua uirtute abolet ac detergit p̄tā: potiſſimū ueni
alia. & partē aliquā poenæ, pro p̄tis mortiferis antidoſo sacramēti
poenitētiæ diuiniſſis debira: etiā relaxat. Nomine aūt p̄tī: ſepenu
mero poena pro cōmiſſiſis p̄tis perferenda ſignal̄. ut uere & pie id
profiteri poſſim⁹: q̄ admirabile illud sacramentū etiā in fidelibus
opera ſe remiſſionē p̄tōꝝ, nā in eo uere cōtineſ agnus dei: qui tol-
lit peccata mundi. Nō eſt igiſ ipſum, duntaxat ſignū cōfirmatiū
diuinæ promiſſiois de obtinenda p̄tōꝝ remiſſio: ſed etiā antido-
tū ſalutare, diuinumq; medicamentū, illius remiſſiois operatoriū.
In ſuper inualida eſt ea aduersarij illatio & māca: q̄ ſanctissimū eu-
chariftiæ mysteriū colligit nō eē ſacrificiū, eo ipſo q̄ ſit pignus ali-
cuius doni ſpūalis. quaſi ad inuicē omnino diſiſideret eē pignus do-
ni diuini, & eē ſacrificiū. qđ nequaq; ita ſe habet: cū ea duo ſimul ei-
dē rōne diuerſorꝝ conuenire queāt. Siquidē admirabile illud myſte-
riū, aeternæ uitæ pignus eſt: ut ſancta teſtaſ eccl̄ia in hoc ſacro can-
tico. O ſacrū cōuiuiū: in quo Chr̄uſ ſumif. recolit memoria paſſio-
ni eius, mens impletur grā: & futura gloriae nobis pignus datur.
Attamē idem auguſtissimū ſacramētu, quatenus in ſancto miſſe
miſterio offeri: recte dicis ſacrificiū. Necq; iſta rationū diuerſitas
efficere ſufficit teꝝ diuerſitatē: cū uni & eidē ſecundū ſubſtantia
multimodæ rōnes conuenire poſſint. ¶ Porro quāuis placatus ſit
nobis deus, neq; amplius indigneſ ob p̄tā primi parētiſ, toti mu-
ndo quondā exitiale: cuius reatū diluit ſatisfactoria Chr̄i paſſio &
mors

mors. attamē ob peccata particularia quæ quotidie in eū cōmittimus: merito nobis est insensus, & indigemus sacrificio salutari, pro peccatis nostris expiādis quotidie offerēdo: quo mitiget ei? in nos indignatio, & ira illius auerteret à nobis. Ad hæc, nō solū ad placandum deū, offerēt hoc cæleste sacrificiū: ut insinuate uideāt hæc obiectio Lutherana, sed & ob multas alias pias causas. ut in gratiarū actionē pro acceptis beneficijs, ad ampliorē etiā diuinorum donorum consecutionē: præterea ad animæ corporisq; salutē assequendam, demū ad obtinendam liberationē ab imminentे malo: ut bello, fame aut peste, & ita de cæteris id genus causis, cōmendatione dignis & rationabilib;. Quo circa etiā ampli⁹ nobis iratus nō esset deus: haud tamē recte exinde colligere quis possit, nō esse illi post hac offerendam in sacrificiū, in ipso missæ officio eucharistia, cū multæ aliæ supersint causæ legitimæ, præter studiū placandi iram diuinā: quæ sanctā ecclesiam debeat ad frequentandū illud nouæ legis unicum sacrificium, impellere.

¶ Diversis rationibus, sanctū eucharistia sacramentū: & testamento nōnūq; recte dici, & sacrificium. Cap. XVI.

Nona aduersarij ratio. Eucharistia uocatur à Christo testamentum: cum ait, **Hoc** est nouum testamētum in meo sanguine. Igitur ipsa non est sacrificiū. Omnino enim inter se pugnant: testamentum & sacrificium. Nam testamentum accipitur ab alio: scilicet à testatore, sacrificiū uero: alteri offertur. Est enim testamentum, nuncupatio morituri qua disponit suam hæreditatem certis hæredibus. id est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: confirmata per mortem testatoris, & uerbum legis latæ. **Hæc** Lutherus. ¶ Responsio. Non est recipiendum quod in huius oblationis fronte proponitur eucharistiam scilicet totam & integrum quantum ad uitrumq; eius signum quo nobis est tradita: denominari à Christo testamentum. Nam ea quæ citantur uerba in hac ratione: à Christo dicta sunt in ipsa tantum calicis benedictione, & non panis. quēadmodum testatur **Lucas**: hæc domini uerba in calicis consecratione referens. **Hic** est calix, nouum testamentum in meo sanguine: qui pro uobis fundetur. Et beatus Paulus in prima ad **Corinthios** epistola: eadem Christi narrat uerba, hoc pacto **Hic**

Lucæ 22

VOX LIBER SECUNDVS

1. Corin. 11. **H**ic calix: nouum testamētū est in meo sanguine. hoc facite, quo-
tienscūq; bibetis: in meā cōmemorationē. **A**ccipiendāq; sunt eadē
uerba secundū eā intelligētiā: quā alij euāgelistāe explicāt, dicētes.

Matt. 26 **H**ic est sanguis meus noui testamēti, quod tātundū ualet atq; hic
Mar. 14. est calix noui testamēti in meo sanguine. id ē, calix benedictiōis ad

Exodi. 24 nouū attinēs testamētū: meo sanguine cōfirmādū & stabilēdū. Si-
cūt enim sanguis foederis ueteris testamēti, quod pepigit dñs cum
populo Hebraico: respersus est à Moysē in totū populū, facto pri-
us sacrificio, in robur & cōfirmationē ipsius antiqui ritus: in uolumi-
ne foederis lecto corā omni populo, cōtentī. **H**aud aliter effusione
sanguinis Christi in cruce, & cōmunicatione ipsius facta ecclesia
sub forma uini: stabilitū est nouū Christi testamentū, tāto quidem
dignius, sublimius & pfectius altero: quāto p̄ciosus Christi sanguis,
nostræ redēptionis p̄cium, nobilior est & p̄stantior sanguine hirco-
rum, uitulorū & taurorū, quanto itidem unicum istud sacrificium
Christus dñs noster: excellentius est sacrificiūs multiformibus ue-
teris instituti, deniq; quanto ipse legifer noster Christus: Moysē
decalogi legislatore est superior. ¶ **P**orrō hanc uerborum domini
à beatis Luca & Paulo commemoratorum intelligentiam modo

Beda. assignatā: subindicat uenerabilis Beda in suis super **L**ucam cōmē-
tarijs, ita eum locum prædicta uerba continentē exponēs. **Q**uod

Exodi. 24 aūt dixit. **H**ic ē calix nouū testamētū in sanguine meo, ad distincti-
Hebra. 9 onē ueteris testamēti respicit: quod hircorū & uitulorū est sangu-
ne dedicatum, dicēte inter aspergendū legislatore. **H**ic est sanguis
testamēti: quod mandauit ad uos deus. **N**ecesse est enim exem-
plaria quidem cēlestium: his mundari, ipsa autem cēlestia: meliori-
bus hostijs quām istis, iuxta quod apostolus per totam ad **Hebræ**
osepistolam, inter legem distinguēs & euangelium: pulcherrima

III. expositione & plenaria ratione declarat. **H**ec Beda. ¶ **C**aterum
haud magno negocio monstrati poterit, ipsum eucharistiae sacra-
mentū non esse testamētū: secundū illā testamēti rationē atq;
diffinitionē, quā assignat Lutherus in præsenti obiectione, ut ex-
inde dīnosca ē hēc cauillatio nihil habere robotis. **N**ēpe testamē-
tū (ut aīt) est explicatio uoluntatis extremæ alicuius morituri: con-
firmata per mortē testatoris. **S**anctissimū aūt eucharistiae sacramē-
tū, non est ipsa expressio ultimæ uolūtatis domini nostri: per mor-
tem

tem eius subsequētē stabilita. sed est id ipsum; quod per extremæ uo
luntatis suæ explicationē morte ipsius sequente corroborata, ipse
nobis reliquit & legauit. **N**ō est igitur huiusmodi sacramētū; secū
dum predictā **L**utheri descriptionē, testamentū. Secundo, iuxta alte
rā in hac obiectione positam testamēti rationē; testamētū est uer
bum legis latæ. Et ita ipsius dei duo sunt tantū testamēta: uetus &
nouum. quorū utrūque cōtinet dei uerba; legē ab eo latā, primo an
tiquam deinde euāgelicā, latius edifferentia. **A**tqui dignissimū eu
charistiae sacramētū, non est uerbū legis latæ; neque documentū à
deo datum, quod legē aliquā uiuēdīque regulā expromat. Igitur iu
xta hanc secundā testamēti descriptionem à **L**uthero hic positā:
non est hoc admirabile sacramētū, testamenti nomine appellādū.
Quinimmo, quoniā testamētū propriæ dictū (ut testatur **G**abriel
lectione quinquagesimæ tertia suæ expositionis de canone missæ
explicathæc uerba cōsevationis ipsius calicis, noui & æterni testa
mēti) ē ultima distributio bonorū: morte testatoris firmata. seu cō
stitutio uer traditio de ordinādīs bonis: attestatiō legitima firmata.
Ipm aūt dominici corporis & sanguinis sacramētū, nō est nouissima
bonorum dispartitio cōfirmata per mortem testatoris: sed id ipsum
est bonum, quod nobis à testatore **C**hristo est distributum. Idem
quogue sacramētum non est cōstitutio uel ordinatio de bonis dispon
tiendis, per attestatiōnem legitimam confirmata: sed illud ē singu
lare bonum quod nobis est designatum, cōstat utique tale sacra
mentum, non proprie & secundū datam testamenti significationē, dici
debere nec esse testamentū. ¶ **V**erūtamen quia testamēti nomē
interdū transfertur ad id significandū: quod testamēto est legatū,
& bonum aliquod à testatore cuique per testamenti ordinationem
designatum: secundum hoc transumptionem cōperitur etiā inter
dum dici testamentū, quemadmodū pacem nonnunque appellant
aliqui translatitie testamentum domini nostri: quod à suis discipulis
per mortem discessurus, cā ipsis dederit atque reliquerit, his usus uer
bis. Pacem relinquo uobis: pacem meam do uobis. posset quidē per
huiusmodi loquendi formam, sublimæ eucharistiae sacramentum
dici non absurde testamentum: quoniā à **C**hristo per mortem
hinc transiit nobis legatum ē, suæque dilectæ sponsæ ecclesiæ in
singulare munus, designatum. Proinde tribuamus id nunc **L**uthe
ro, &

Quid testa
mentum.

III.

Ioan. 14

LIBER SECUNDVS

¶ & admittamus sacrosanctā eucharistiā, secundū sensum modo
datum, esse testamentum regis æterni: nobis in monumentū & pi-
gnus amoris, cū transiturus esset ex hoc mundo ad patrem, „p sua
summa benignitate relictū. quandoquidē idipm haudquaq̄ dissidet
à sacris literis quinimmo admodū cōspirat illi loco psalmi cente-
simi decimi (qui ad literā à probatissimis authoribus exponit de sa-
cro sancto eucharistiæ mysterio) memor erit in seculū testamenti
sui: uirtutē operū suorū annūciabit populo suo. Et rursum eodem
loco. Redēptionē misit dominus populo suo: mandauit in æternū
testamentum suū. **V**bi nomine testamenti, secundum illorū inter-
ptū sentētiā (& potissimum **N**icolai **L**iranus: totius sacrae scripturę
Liranus. expositoris accuratissimi) accipitur sanctissimum eucharistiæ sacra-
mentū: nobis diuina bonitate indulatum. Nunquid tamen ex illo si
bi concessō probe concluserit **L**utherus: idipsum idē sacramentū
non esse sacrificiū: Esto nang, secundū diuersas pugnēt rationes
& inter se ratione multum dissident, testamentū & sacrificiū: nun-
quid etiam propterea re ipsa discrepāt: ut nō possit unū & idē se-
cundū substantiam denominari, una quidem ratiōe testimētum,
& altera sacrificiū: **Q**uisnā hoc unq̄ cēsuerit esse dicendū: nisi dia-
lectica & philosophia **L**utherana imbutus (quæ omnino à recta
dissertandi lege & philosophicis elementis est aliena) existimet, q-
cunq̄ ratione diuersa sunt, eadem quoq̄ re ipsa differet. **I**lla siqui-
dem **L**utheri uidetur esse sententia (ut ex multis rationibus eius
ante adductis & dilutis: promptum est pp̄dere) quicquid ratione
ab aliquo est diuersum: ab eodem etiā secundū substantiā dissidere.
quæ nimirū à uero prorsus abhorret: cū deus, substantia maxime
unus, plurimas etiam inter se diuersas subeat rationes: quando o-
mnipotens, sapiēs, superbonus, æternus, perfectusq̄ dicitur. **I**ta et
excelsum dominici corporis et sanguinis mysterium, sacrificiū qui-
dem dicitur: quoniā ab ecclesia sancta deo per sacerdotū ministri-
um in ipsius missæ officio sacrificatur et offertur. **T**estamentū ue-
ro denominatur: quia a **C**hristo in memorī suā passionis & exi-
mij in nos amoris argumentū, paulo ante mortē suam nobis est le-
gatū. **S**ed de hoc satis. ¶ **D**ecima & postrema diuersarū ratio. **A**po-
stoli (ut actuum caput secundum refert) panem frangebant, nō in
tēplo, sed circa domos: ad denotandum, quod illud non erat sacri-
ficiū

ficiū. **E**t Christus non in templo aut altari; sed in cœnaculo & su-
per mensam instituit hoc sacramentū. **E**t laici sumētes eucharisti-
am aut infirmi, non dicuntur sacrificare; sed solum sumere cōmu-
nionē. Ergo neq; sacerdos cōficiēs & sumēs eucharistiā dicit sacri-
ficare. ¶ **R**esponsio. Illa sancti panis fractio quam circa domus fa-
ciebant in ecclesiæ exordio apostoli: erat quidem sacræ eucharistiæ
cōmunicatio atq; traditio, quā alijs credentibus in Christum facie-
bant, non ipsius sacrificatio. **N**egandū est tamē, illā distributionē
sacramenti hanc ob causam esse factam: ut insinuetur huiusmodi
sacramentum non esse sacrificiū: Imbecilla nēpe & inutilis est hēc
ūllatio. Ea fractio sancti panis circa domos: non erat sacrificiū: igitur
nulla apostolæ actio circa sanctum illum panem: erat sacrificium.
Quoniā p̄t̄ter illā circa domos fractionē panis: ipsi apostoli in
sacris locis ad id dedicatis, sacerdūt̄ Christi in institutionē et
spiritus sancti instructionē, ipsius sancti panis & calicis cōsecuratiō
& oblationē in missæ celebrationē; & illa erat sacrificiū. ¶ **C**ōsimi
li quoq; ratione cespitat & secunda p̄sentis obiectionis cōsecutio:
hoc modo cōtexta. Christus non in tēplo aut altari, sed in cœnacu-
lo instituit hoc eucharistiæ sacramētū: ergo ip̄m nō est sacrificiū.
Nam etiā Christus mysteriū admirandi huius sacramēti instituēs,
nō sacrificauerit illud eo tempore neq; obtulerit in templo deo cō-
secrato, aut in altari, benedictione sacerdotali applicato ad missæ
celebrationem: haud tamen ex eo recte quis cōfecerit, quod illud
ipsum tunc non sacrificauerit aut obtulerit deo. quādoquidem eo
ipso tempore illud uiuificum sacramentū sub gemino suo signo cō-
secravit coram discipulis suis: in illa prima institutione tanti myste-
rii. Huiusmodi autem cōsecratio fuit uera eiusdem sacramēti ob-
lato, ut in cap. decimotertio huius libri: diffusus est dictū. **P**räte-
rea, & templo & altari opus fuit ad offerēdū hoc sanctissimū sacri-
ficiū: quando ex ordinatiōe ecclesiæ à spiritu sancto ad id directæ,
& modus & locus et ritus offerēdi illius sacrificij erat determina-
tus. **T**ēpore autem nouissimē cœnæ, necdum ritus ille celebrandi
hoc sacrificiū erat definit⁹: sed postea sancti spiritus magisterio de-
finiendus. **Q**uod igitur in cœnaculo Christ⁹ nō in tēplo aut altari
hoc cōfecerit salutare sacramentū: nullatenus cōuincit aut arguit,
ipsum tunc illud non sacrificasse, aut idem non esse sacrificium.

B 2 ¶ Deniq;

LIBER SECUNDVS

¶ Deniq; ex eo q; laici sumentes sanctæ eucharistiæ cōmunionē & infirmi, non dicunt sacrificare, sed solū cōmunicationē dominici corporis percipere: haud recte colligit Lutherus in hac obiectuōe postremo loco, q; similiter nec sacerdotes consecrantes sanctā eu- charistiā in altari dicendi sunt eā deo sacrificare. Nam non omnis sumēs sacrā eucharistiā: est eā sacrificās. sicut & in ueteri lege mul- tis erat permisus usus pariter & eūs eōs, quae dño fuerāt sancti- cata atq; oblata in sacrificiū: qui nō erāt sacerdotes. Eduerso aut̄ om̄is sacrificans & offerens hostiā salutare in altari: est etiā secun- dum institutū ecclesiasticū eam sumēs. Itaq; laici dunt taxat percipiunt sacro sanctā eucharistiā: non aut̄ eā offerūt tanq; ministri alta- tis, nec consecrāt, quoniā sacerdotali ordine nō sunt insigniti: q; ad exēcendū sacrificandi munus exposcit. Sacerdotes uero & sacri- fificant singulare illam hostiā: & sumūt eādē, quoniā sacerdotij fun- ctionem habent: ad id sacrificij genus offerendū necessariam. Porro quæcunq; ab octauo huius libri capite ad hunc usq; locum dicta sunt: ad confutationē tertij dicti Lutherani in ipsa libri præ- sentis fronte positi magnopere faciunt, et ad omnimodam illius de- structionem adducta putentur.

¶ Sacrū missæ canonē, pie et recte compositū esse: eu- demq; in magna ueneratiōe habendum. Cap. XVII. l. Aeterū quoniā hic aduersarij nostri Lutheri mos est, reiçere cū supercilium et aspernari om̄ia quantū- uis sacra ac sancta: q; eius aduersarij assertiōi, eamq; potissimū ob causam fugillat impia reprehensione, in quarto suo dicto supra positō circa libri hui⁹ prin- cipium, et sacrum missæ canonē: plane astruentē sanctissimū eu- charistię sacramentū in missæ officio consecratū, esse sacrificium, qd ille peruicaciter negat. exposcit profecto hic locus et suo qui- dem ordine: ut ostēdamus eundē canonē recte et sancte cōtextū esse, atq; magno habendū in precio. Quod nobis factu nō erit diffi- cile: si primū attēdamus à quibus authoribus sit cōpactus, deprehē- demusq; ipsos fuisse uitios sanctitate atq; doctrina cōspicuos: & au- thoritate summa insignes. ut q; sedis apostolicæ circa prima eccl- iæ tēpora moderationē gesserit: & cōplures eōs, sancto pro fidei cōfessiōe martyrio, uitæ præsentis cursum cōsummauerit. Quibus in summi-

in summi pontificatus dignitate successerūt alij: præclara etiā eruditioē & uitæ sanctimonia eximij patres. qui partibus sacri canōis iā cōflatīs à suis maioribus nonnihil adiecerūt ad pietatē, religionē & tanti mysterij (utpote missæ) dignā celebrationē maxime conducēs. **N**eç em̄ uno eodemq; temporis articulo & à solo uno auctore, totus ipse canō fuit ex oibus suis partibus integratus: sed per interualla tēpori, & à diuersis accepit paulatim incrementū, & de mū suū cōplementū, nōnullis per posteriores summos pōtifices ad priorū contextū sensim superadditis. **N**eç id authoritatē detrahit aut pōdus illi sancto operi: q; à diuersis fuerit opificibus pedetē tim cōpactū. **T**um q; in illis omnibus, unus & idem erat supremus architectus & author totius fabricæ, spūs sanctus: suggestor singulorū cordibus ea quæ ad celebrationē mysterij sacratissimæ eucharistiæ in illa præcipua missæ parte forent adiiciūda. **T**um etiā, q; posteriores summi pōtifices sua authoritate approbarūt: quæ à p̄cessoribus suis fuerant in huius operis structura collocata atq; ap̄posita. Et ita qui extreñ illi opificio imposuit manū: approbavit, ratāq; habuit omnia, quæ à præcedentibus eccliaæ catholicæ præsidibus fuerāt ea in re elaborata. Vnde quasi ab uno auctore, ut illo postremo totū operis cōsummatore: pulcherrimū illud opificiū uideri possit extructū atq; cōpositū. **T**um deniq; quia tam cōcina est singularū partiū unius ad aliā in toto illo ope cohæretia, tā apta cōpago atq; iunctura: ut nihil in eo hiūlū, nihil interhiūs, subfultansue deprehendat: nihil deniq; ad proximas partes male concinnatū. sed omnia congrue, apposite & affabre suis locis accōmodata: atq; proximis altrinsecus particulis decentissime cōnexa. **V**t q; nō accepisset ex auditu aut librotū lectione, totū ipsum canonē à diuersis authoribus esse per uarias tēporū successiones integratū: ex ipsa totius cōtextus qualitate & facie in eam facile adducere ē sententiā, q; unus & idem fuisset ipsius totius operis author. cōtinua cōpositiōe sine tēporis interpolatiōe id integre molitus. **T**raditūt quidem Gelafius, huius nominis primus summus pōtifex, ipsum canonē præsertim ordinasse atq; coadunasse ad quotidianū missæ usum. Leo uero p̄imus, adieciſſe ad eū qui prius erat in usu: hanc deprecatoriā particulā. Hanc igit̄ oblationē seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ: quæsumus dñe ut placatus accipias. **G**regorius

II.

III.
Nonnulli canonis missæ authores.

XIX LIBER SECUNDVS

gorius autem primus: adiunxisse tres illas continue subsequentes petitios
nes, utpote diesque nostros in tua pace disponas: atque ab aeterna da
mnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerati.
Leo itidem primus illi sententiae, & quod tibi obtulit summus sacer
dos tuus Melchisedech, superaddidisse legitur haec sacra verba,
sanctum sacrificium, immaculata hostia. Et alijs summi pontifices
diuerso tempore alias sacri canonis particulas adiecerunt prius copa cts
tradunt: instituisseque ceremonias in ipso missae canone a sacerdote
sacra faciente obseruandas. Quinimum ex diuersis locis luculentem
expositionis ipsius Gabrielis de canone missae, nec non ex praecla
ro opere Platinæ uiri doctissimi: quod conscripsit de singulorum
summorum pontificum uita, promptu erit cuique deprehendere, nomi
nati inque dino scere quosque summos pontifices, a quibus singulæ par
tes missæ, a principio ad eius usque finem, fuerint instituta, itidem &
singuli eius ritus, ordinati. ¶ Vix tanta auctoritate diuersitas nihil co
cinnitatis aut gratiae detrahit totius operi sacri canonis: nihilque illi adi
mit ponderis aut decoris. Tantus namque ipsi orationis sacræ conte
xtui adest splendor & ornatus: atque si ab uno eodemque autore prodi
isset, continuo progressu cōpositus. Quod si quis perget ea repudia
re opera in uno cōgusta corpore, quæ a varijs confecta sunt artificib
re iei cienda nobis erit tota ueteris testamenti scriptura: quod diuersi e
ius libri a varijs editi sunt scriptoribus. Ab iei cienda quaque erit simili rōne
& sacra noui organi & instrumēti pagina: quod multiplices eius libri
multos etiam habeant authores, a quibus sunt cōscripti. Denique & re
pudiandū nobis erit symbolū apostolorum: uniuersos orthodoxos fi
dei complectēs articulos. quod nō ab uno autore sed diuersis est cōpa
ctū: utpote a duodecim ap̄lis quoque singuli suū cōficerūt articulū:
& ita collectos in unū cōtulerūt. Sed quis tantam ferat rei indignita
tem: & extremas hasce ineptias. ¶ Deinde si ipsam sacri canonis sen
tentiam lubet attendere: tota sancta est, pia & religiosa: nihil cōple
ctus quod aspernādū sit, diuinaque maiestate indignū, aut quod me
rito quempia offendere debeat. Siquidem patim deprecatoria est o
ratio: pro omni uiuentū gradu & defunctorum subleuatione. pat
im sanctorum in cælesti regiōe ppetuo uiuentū cōmemorativa: ad
impetranda illorum suffragia. partim uero narratoria primae institu
tionis sacratissimi misterij eucharistiae: secundū euangelicā senten
tiam.

tiā. Quid oro in omnībus his partībus occurrit: quod nō ad pie-
tatem, deīq; honorē & cultū probe attineat: quod itē legētis animū
ad reuerētiā in deū, ad syncærōrē deuotiōis affectū, ad maiorem
etī excellentissimi illius mysteriū generationē: non excitet, erigat,
& prouocet? ¶ Sed nūc quid sacro missæ canoni **Lutherus** inter
cetera obiectet: audiamus. **C**ur canonē (inquit) uehamus tā sub
limiter, cū superius monstratū sit: sacrificos istos nō uno mō circa
eucharistiā delirare, ut nō mirū sit: si & canō eōq; alicubi deliret.
Quis etī nō uideat: eū esse cōpositū ab aliquo uerbo & parum
spūalis? Quid em̄ attinet: uerbis ita superfluere? **H**æc dona, hæc
munera, hæc sacrificia. Item, **H**ostiā purā, hostiā immaculatā. Et
multa alia: in eo iuste possunt redargui. **H**ec **Lutherus**. Cui acriter
occurrendū est, non sacrificos secundū ecclesiā ritū sacerdotes ne
q; canonē delirare: sed ipsum potius extremo agi delirio, quo in to-
tam debacchā ecclesiā. **V**erbosum itidē, eundē uideri, partūq; spi-
ritualē uirū: qui talē de sacro canone profert, totūq; mūdo inuul-
gat sententiā, qua prodit se destitutū interno & spūali gustu: quo
succū deuotiōis & pīj in deū affectus exugat ex sacri canōis lecti-
one, percipiatq; introrsum latente spūalis sensus dulcedinē. **N**eq;
id mirū. **A**nimalis em̄ hō: nō percipit ea quæ sunt spūs dei. **Q**ui
aut̄ zelū habet & cōtentionē, qui sacra diuinaq; terū contēnit my-
steria: nōne animalis est & carnalis? **E**t quomō (scire uelim) po-
test is sacerdos cū debita animi deuotiōe & reuerentia in deū, offi-
ciū missæ celebrare: qui talia sentit, profert ac prodit de sacro ca-
none, qualia euomit **Lutherus**: quē legens is qui sacra facit: intē-
tissimo debet animo in deū ferri & tendere. **Q**ui aut̄ fieri possit, ut
mentē supplicē erigat in deū: qui hoc ipsum quod legit partuſfacit,
fastidit & intra se contēptu habet? **N**ec in ipso canōe est eiusdē
rei per uerba superflua inculcatio: ut oblatrat aduersarius. sed ar-
dentior pīj affectus in deū excitatio, uberiorq; eiusdē declaratio p
diuersa uerba: unius pene rei designatiua. **Q**eadmodū nulla uer-
borū superfluitas in psalmis hymnidicis esse putanda est: ubi sa-
pē numero eadē sentētia repetitis uerbis ijsdem, aut pene cōsimili-
bus orōnibus explicat, ad maiore syncærē affectus expressionē. ut
eo in loco. **D**iligā te dñe fortitudo mea: dominus firmamentū me-
um & refugī meū, & liberator meus. **D**eus meus adiutor meus:
& sperabo

» **V. Luther.**

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

LIBER SECUNDVS

& sperabo in eū. Protector meus & cornu salutis meæ: & suscep-
tor meus. Et in alijs plerisq; alioq; psalmoq; locis. Quāuis & uer-
ba illa (quæ superflua causa aduersarius) diuersas cōtineāt & desi-
gnent rationes: ob quarū uarietatē, eidē rei exprimēdæ, nō super-
uacanee sed legitimate & decenter accōmodant. Enīm uero quæ of-
ferenda in sacro missæ mysterio proponūtur: una quidē ratiōe, do-
na dicunt. alia ratione, munera: & alia, sancta sacrificia illibata. I pſa
quoq; salutaris hostia iam à sacerdote consecrata: ob unam quidē
rationē pura dicit, ob aliā hostia sancta, & adhuc ob aliā hostia im-
maculata. quēadmodū ipsius sacri canonis expositores & interpre-
tes: dilucide suis literarijs monumētis declararūt. ¶ Ceterū non est

silentio hic p̄tereunda grauis illa calūnia & falsa criminatio: quam
impingit circa hūc libri sui (quē improbamus) locū de canōe missæ.
Lutherus, uiris ecclesiasticis: quādo cōminiscitur eos eundē cano-
nē euāgelio p̄ferre, quod tamē nullus antiquoq; patrū aut recen-
tioq; facit asse legitur. Siquidē post multa ampulloſa & ſequi-
dalia uerba: ipſe Lutherus qualiſ classici uictorię canēs, celebresq;
ex hoste buccinās triūphos ſuos, ita profat. **Q**uate hic uicim⁹; & di-
cim⁹. **C**ede canon euāgelio, & da locū ſpiritui ſctō: cū ſis uerbū hu-
manū. **D**einde paucis interiectis, de eodē canone uerba faciēs sub-
nectit. **D**icamq; ei iuxta parabolā. **D**omine canon, uos eftis inuita-
tus ad nuptias: & ſediftis primo loco. **S**ed ecce honoratior eft inui-
tatus: immo ipſe dñs inuitator adest. **D**ate ergo huic locū: & ſedea-
tis nouiſſimo loco cū rubore. **C**ur non in eo ſediftis ab initio? Si ha-
betis aliquē pium ſenſum, quē uioleter emūctis literis exprimere
quis poſſit; habeatis. **S**ed uos apte cōtra euāgeliū ſonatis: ideo uos
dānam⁹ & cōtēnimus authoritate euāgeli⁹. **H**āc ſunt Lutheri
ad canonē missæ uerba: magis excipienda riſu, quin immo potius
explodēda & exibilāda: q̄ ſerio cōſutāda. **Q**ua eīm cōiectura duci-
tur Lutherus in hāc ſentētiā: q̄ canon ſe uoluerit euāgelio prepo-
nere, admonēdusq; ueniat q̄ euāgelio cedat. **E**ſt certe ſuo gradu
& loco cōtentus canon: quē infeſtore q̄ euāgeliū ſtatōe ex ſanctō
rū patrū definitione eft ſortitus. **I**dcirco parabola illa euāgelica, idē
canon in epte, in ſuſe: q̄ cōpellat à Lutheru: ut relicto primo accu-
bitu, ad poſtemū ſe trāferat. **N**e q̄ quippiā in toto facti canonis
ambitu offendere quis poſſit: quod aperit aut etiā clāculū ſonet
contra

contra euāgeliū, ut superiora dicta diffusius mōstrarūt. **Q**uo sit, ut mendacissime hic Lutherus astruat: ipsum canonem cum euāgio pugnare, perperam etiam uocet eundem, uerbum humanū: cū non tam ex hominibus quā ex deo sit, multasq; sacrae scripture sententias complectatur. **D**einde in ipsos domini sacerdotes uirulentam exacuens lingua in hāc uerba prorumpit. **E**t multa alia in eo (canōe inquam) iuste possunt redargui: licet ab istis sacerdotib; suis eleuatus sit supra omnes articulos fidei. **N**ihil enim sancti us habēt hoc canone: adeo ut & iōm euāgeliū ei collatū sordeat corā eis. **I**n quo tamē nihil à morib; suis alienū faciūt: cū altū nō studeat q; ut iacent humana, contemnāt diuina: obseruēt quāe nulli? preciū sunt, negligāt quē summi preciū sunt. **N**egamus itaq; et damnamus canone in hac parte: tanq; aduersariū euāgelij. **H**āc Lutherus. **Q**uāe quoniam contumelij scatent apertisq; calumnijs: ne quaq; digna uidentur, quibus aduersa adhibeatur respōsio. **I**d uerū dixisse sufficiat, neminē esse (ut reor) sacerdotū, qui canonē iōm aut articulis fidei preferat aut pluris faciat q; euāgelium. **Q**uod si talēm quēpiām deprehēderit Lutherus: proferat eundē in mediū, ut ab eo errore in rectam ueritatis uiam reducatur. ¶ **P**orrō quis canonem inferiore cōsūtūndū loco fateamur quā sacram euāgeliū: nō tamē usque adeo deprimere eundem debemus, ut dicamus quācūq; in eo ex sacris literis sunt deprompta, magnificēdū quidem esse: reliqua uero omnia in ipso contenta, modicū admodū esse momēti & parui ponderis: quemadmodū nonnulli, Lutherano fortasse succo incauti⁹ hausto, docuisse ferūtur. **N**empe et si ad extimā euāgeliū dignitatē nō accedat ipse sacer canon: haud tamē idcirco floccipendendus est, aut tanquā futile quippiam abiciendus; sed pro suā qualitatis & conditionis ratione, magna ueneratiōne obseruandus. Perinde atq; argentum nō est tanquā lutū habēdū, aut aspernādū penitus: quanquā ad rutilū auri fulgorem & preciū non pertingit. **N**e q; menstrua luna neq; sublūstres astrorum ignes, parui à nobis debēt fieri: quāuis coruscū phœbeā lāpidis nō præferant splēdorē. **E**st enim & argento suū p̄ciū licet auro inferius. **E**st etiam lunā & nocturnis siderib; sua claritas: tāet si iubare solari longe sit minor. ¶ **A**t uero cū in profundū malorum proruens aduersarius noster, subiungit in quarto suo dīcto, quod

C prælenti

VII.

VIII.

LIBER SECUNDVS

præsenti capite excibramus: priscois ipsos patres etiam sanctos spec
casse, qui ipso sacro canone ad pagendū missæ mysteriū fuit usū
Esaie.5 in dirā illam & terribilē cōminationē. **Esaie** organo annūciatā ui
detur incidere. **V**ē qui dicitis malū bonū, & bonū malū: ponētes
Lucæ.11 tenebras lucē, & lucē tenebras: ponētes amarū in dulce, & dulce
Mat.9. in amar. **H**aud multū, pfecto dissimilis esse uidetur in hoc nego
Ioan.5. cito, scribis & **Pharisæis**, pestiferis diuinoꝝ opeꝝ caluniatoribus. q
Christū ejcentē spiritus immundos in uirtute dei: oblatarūt in
principe dæmoniorū ejcere dæmonia, dimitterēq; hominibꝝ pec
cata, p sua dulcissima benignitate: dixerūt in deū esse blasphemū,
& curantē sabbato languidos incusarunt: ut uiolatorem sabbati &
transgressorē legis, omniaq; cādida, atro animi liuore uerterūt in ni
grū, quos ea in re summopere detestanda: ijsdem uestigis cōsecta
tur **Lutherus**. **S**ed mirū id cuiq; uiderinō debet: q; cōseat ortho
doxos patres & sanctos, in ipso facti canonis usū cōtraxisse pecca
tilabē, ut qui ea teneatur opinione, immo pertinaci assertiōe, q; o
mnia opa nostra, quantūvis bona & recta, sint p̄fā: & optimū qd
q; opus humanū quantūlibet recte factū, sit p̄fūm. **V**erū absurdā
illa & irrationalis positio: satis à nobis reprobata est in libri p
cedentis capite uicesimo septimo.

¶ Officiū ecclesiasticū de sancto eucharistiā sacramēto:
luculēter & p̄clare esse cōpositum. **Cap. XVIII.**

I. **R**ætere a fugillat **Lutherus** in eo quē improbamus
libro suo (quē admodū ex quinto ei⁹ dicto, supra an
notato: & in hoc capite, penitus euertēdo, plane cō
stat) officiū ecclesiasticū: quod in annua celebitate
sanctissimi eucharistiā sacramenti à tota ecclesia cū
ingēti ueneratiōe quotānis decātarī solet. ut nihil relinquit ipē nō
rephensum aut uituperatū: quod ad tāti mysteriū dignā celebrati
onē & cultū attineat. q̄si debita opa bellū indixerit huic sacratissi
mo & omniū dignissimo sacramēto: animoq; constituerit, id omne
quod ad ipsi⁹ spectat honorationē, sustollere atq; demoliri. **S**ed o
peræ preciū fuerit, hoc in loco uerba eiusdē referre: quā fidē faci
ant irreligiositatē ipsius, & subsannatiōis in dictū officiū ecclesi
asticū, & eius authore. **E**xtat (inquit **Lutherus** in eo, quē nunc cō
uellimus, libro) historia corporis Christi, sic tortis deprauatisq; scri
ptis

pturis cōsuta: ut uideatur à summo dei hoste cōflata, nisi sint alicu-
tus phrenetici aut arreptiti somnia. **Ibi** Melchisedech, pducitur: »
panē & uinū offerens, producitur hcedus filiorū Israēl immolat, »
panis subcineritus Heliæ: carnes Iob, manna patrum, Isaac immo-
latus. **Et qd nō?** Hæc omnia sunt bello isti authoris figuræ eucha-
ristiæ. **Mitum**, quod & asinā Balaam, & mulā Dauid nō intexu-
erit: cū non minus apte potuerint figurare, quod ille asinus & mu-
lus p̄dictis historiis figuratū uoluit. **Hæc** ille. **Quæ** uero sequunt
continuo ad eandē pertinētia materiam: silētio potius supprimēda
sunt & perpetuis damnāda tenebris, quām in uulgum efferenda,
ob acerba atq; irtisoria in summum p̄tificē scommata, indignaç
diuinis rebus uerba: quæ phanatico correptus spiritu deinde effu-
tit. **Sed** nec ipsa quæ modo citauit musei ius dīcta, protulissemus
in publicum: nisi quædam nos ad id per pulisset necessitas, ad fidem
scilicet faciendā eorū impiorum dogmatū quæ **Luther**o impingi-
mus, ne fallo eidem à nobis ascripta putētur. **Sunt** enim p̄dicta uer-
ba: penitus cōtumeliosa, probitorūq; plena in authorē celebratissi-
mi illius officij: quæ summū dei hoste mendacissime uocat, cui⁹ itē
sanctas ac religiosas sententias p̄dicto intextas officio: dicit esse
alicuiusphrenetici aut arreptiti somnia, quem deniq; acerbissimo
conuictio asinum & mulum cognominat **Luther**us: in omnes uiros
doctos & sanctos rabidus oblatrator, maledictisq; incessens uni-
uersos. **Vt** igitur tantæ illius occurramus improbitati, hoc loco a-
periēdum est & commōstrādum: prædictum officium nihil in se
cōtineret, quod iure queat reprehēdi, quinimmo ipsum egregia cō
mēdiatiō dignū esse, summisq; efferēdum laudibus. **Et** quoniam
artificis industria & excellētia, magnam solet afferre laudem suo
operi: nō deest ea ex parte commēdandi illius officij (quod in cele-
berrimæ solennitatis sacramēti eucharistiæ horis canonicas & my-
sterio missæ: ex instituto ecclæsiastico, singulo quoq; anno concini-
tur) ampla materia. **Siquidem** author illius fuit **sanctus Thomas** Thomas
Aquinas, sancti ordinis prædicatorij iubar illustre & decus eximiū;
nō minus insigni uitæ sanctitate, quā omnimodæ doctrinæ, p̄ser-
tim theologicæ splēdore p̄fulgēs. **Qui** incitatus hortatu **Vibani**
quarti summi pontificis, singulari deuotione ad sacrosanctum eu-
charistiæ mysterium affecti: id totum (ut in catholica lectitatur

C 2 & frequē-

LIBER SECUNDVS

& frequenta ecclesia) officiū contexuit. quēadmodū aperto de-
mōstrat argumēto, inter opuscula eiusdē authoris insertū atq; nu-
meratū unū opusculū: quod totū id officiū tanq; à beato Thoma
cōpositū cōf lectū. ¶ **Commēdandus** quidē est maiorē in modum
prædictus apostolicē sedismoderator: q; solennitatē illam annuam
in uenerationē sacratissimæ eucharistiæ celebrandā publice sanxe-
rit. illiusq; sanctionis perpetuū monumentū posteris reliquerit: qd
Clemētīnus constitutiōibus insertū legit, titulo de reliquijs & uene-
ratiōe sanctoꝝ, cap. si dominū. legiꝝ dignissimū merito censem: ob
admiranda excellentiaꝝ præconia altissimi illius mysterij. (quod
omni laude superioris est & eminentius) in eo cumulatissime syn-
ceroq; deuotiōis affectu cōmemorata. **Nec** minus itidem cōmen-
dandus, idem summus totius ecclesiæ præses: q; tantū & talē dele-
gerit uirū (Sanctū **Thomā** dico) cui prouincia cōmiserit conficien-
di pro rei dignitate illius officij, eumq; ad obeundū id munus pon-
tificia authoritate excitauerit & induixerit. In quo quidē delectu,
falsus nō est nec elusus **Urbanus**: q; aliū quēuise a tē pestate nan-
cisci uirū uix bene potuisset, cui illa credidisset curā, tā feliciter &
accurate expediendā, ut res ipsa, tacentibus etiam linguis: satis su-
perq; loquī. **Nem** pēsicut operis cuiusq; excellentia & magnifice-
tia suū prodit artificē, artisq; ipsius eminētiā apertis testaf; indicij:
quinetiā ipsos opificij spectatores rapit in cōmendationē authoris,
quē tamē ignorat: sic totū illud officiū (ad quancūq; eius partē cō-
tuendā te cōuertas) sui authoris declarat singularē doctrinā, & mē-
tem in sacrī literis exercitatissimā. ¶ **Si** em̄ antiphonas ipsas spe-
ctes: singulæ ex aliquo sibi respondentē psalmo sunt depromptæ,
& tantū sacramēti mysterio a p̄fissime accommodatæ. Sin uero ad
responsoria prædicti officij uertas obtutū: ea omnia' hac arte cōte-
cta offendes, ut quodq; eoz ex uno sacræ scripture testimoniō de-
sumptū sit: uersus uero illi respondēs & annexus, ex altero diuina
rum literarū instrumēto. **Enim** uero si responsoriū ex ueteris orga-
ni pagina decerptū est: uersus illi subiunctus ex nouā legis codice
depromit. **Et** cōtra si responsoriū ex noui instituti corpore desumi-
tur: uersus illius, ex antiquaē legis scripture deprōptus cernit. **Exe-**
Lucas 14. **pli** gratia, id respōsoriū: in primis tantæ solennitatis uesperis deca-
tari solitū. **Homo** quidā fecit coenā magnā: & misit seruū suū ho-
ra coenę

ra cœnæ dicere in uitatis ut ueniret, quia parata sunt omnia. ex no-
ui testamenti pagina accipitur: utpote ex decimoquarto euange-
lij secundū **L**ucam capite. **E**ius autē uersus. **V**enite, comedite pa-
nem meū: & bibite uinū quod miscui uobis: ex ueteris legis accipi-
tur codice: utputa ex nono prouerbiorum capite. **E**d uerso id re-
sponsoriū: quod in officio matutino predictæ solennitatis est ordi-
ne tertium. **R**espexit **H**elias ad caput suū, sub cineritiū panē. qui
surgēs comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius usq;
ad montē dei. ex antiquæ legis prōptuariō est acceptū: scilicet ex
tertiū libri regū capite decimonono. **V**ersus uero illi continuo sub
iectus. **S**i quis manducauerit ex hoc pane: uiuet in æternū. ex no-
uæ legis pagina desumptus est: uidelicet ex sexto euangelij secun-
dum **I**oannē capite. Idem quoq; in cæteris omnibus illius solenni-
tatis responsorijs exactissime obseruatū cōperitur: & eo quidem
artificio atq; ingenio, ut in uno quoq; eorū aut figura aliqua expri-
mat antiquæ legis: tanti mysterij repræsentatiua, aut nouæ legis
sentētia: exhibitā tanti doni cœlestis gratiā nobis indicans. ¶ **S**ed IIII.
quid hymnos diei illius solennis cōmemorē: q; suaui decurrant mo-
dulatiōe, quanto sentētiaq; pondere abūdent, quantāq; mysterio
rū exuberent plenitudine? **Q**uid succulentius (ut interim cætera
taceā) hoc uersu hymnico: quadrisida **C**hristi in nos bñficia pau-
cis uerbis cōplete: **S**e nascens dedit sociū, cōuescens in eduliu: **S**e moriens in preciu: se regnās dat in præmiū. **Q**uid itē syncerius
hoc uersu: in uocatoriā orōnem ad sanctā eucharistiā cōtinēte: **O**
salutaris hostia, quæ cœli pandis ostiū: bella premūt hostilia, da ro-
bur, fer auxiliū. **Q**ui hoc tempore calamitoso, grauiq; & diuturno
bellorū turbine exagitato: à toto clero s̄æpius decantandus est, ut
à deo pacis & dilectionis, populo **C**hristiano placidæ pacis munera
tandē impartiant: & turbulēta prælioq; rabies cōquiescat. ¶ **Po-**
stremū si prosam ipsam, in solenni missæ officio concini solitā attē-
das: nihil illa concinnius aut suauius inuenias. **G**ratissima quippe
in ea ritimorū sonoritas: & dulcissima percipiū uocalitas. **M**ysteri-
orū uero sancto sanctā eucharistiā concernentiū tanta inibi exprimi-
tur altitudo, pariter & multitudo: ut ipsam qdē, doctissimi uiri the-
ologi opus esse, ex ipso rei aspectu liquido cōstet. **E**t ut cætera præ-
teream: unicus ille uersus. In figuris præsignatur, cum **I**saac immo-

C 3 latur:

LIBER SECUNDVS

latur: agnus paschæ deputat, datur manna patribus, tres cōlecti-
tur antiquæ legis figuræ umbratiles: hoc sacramentum admirabile
Gene. 22. præsignificatæ. **S**iquidé Isaac ad immolandū ductus à patre Chri-
Roma. 8. stum præfigurauit, traditū pro nobis omnibus à deo patre in mor-
Ephe. 5. tem immo & qui seipsum tradidit oblationē & hostiam deo in o-
dorē suauitatis. **N**ecq; fuit hic op' adducere, in figurā huius myste-
Numer. 2. ri eucharistiæ: & asinam Balaam (quæ, domino aperiēt oseius:
3. Regū 1. humana uerba personuit) & ipsius David regis mulā: cui insidens
Salomō iussu patris, ut ungere in regem est deuectus, quēadmo-
dum de rebus sanctis cachinnū mouens impius Lutherus: scurrili-
ter & more nebulonis proponit, inquisiens per ludibriū: cur & illi-
us asinæ & mulæ nō meminerit author prædicti officiū ecclesiasti-
ci, easq; inter cæteras mysterij sanctæ eucharistiæ figuræ nō addu-
Prouer. 25. xerit aut recensuerit. In promptu nanc' est rō (et si stulto iuxta stul-
tiam suā respondendū nō esse scite admoneat Sapiens) quoniam
asinæ illa & mula nihil habuere cognatiōis atq; habitudinis ad tam
sublime mysteriū: neq; in aliquo referebat eius imaginē & figurā.
idcirco nō est inter cæteras tanti sacramēti figuræ: facta illaꝝ men-
tio. **N**on enim debet quicq; tanq; figura affterri: quod nullam rei-
guratæ gerit significationem. **R**eliquæ autē figuræ omnes quæ
affteruntur in illius officiū ecclesiastici contextu: aliquem habent
aptum responsum atq; affinitatem quandam ad proprietates &
conditiones eximias sacramēti eucharistiæ, sensibiliꝝ forma & ma-
teriali: insinuant spiritualem ipsius dignitatē. **V**t agnus paschæ ty-
picus (quæ secunda est figura: prædictio, prosæ de uenerabili sacra-
mento, uersu comprehensa) repræsentabat hanc salutare hostiam
pro nobis in cruce immolatā: cuius uirtute, à prīcipis tenebræ, im-
Exodi. 12. perio sumus liberati, quemadmodū populus Israēliticus per suum
agnū paschalē: à iugo durissimo Pharaonis. **M**anna uero Israeli-
Exodi. 16. ticū (cuius tertio loco meminit prædictus uersus: ex prosa solenni-
tatis sacramentalis adductus) in deserto subministratū cælitus He-
Ioann. 6. bræis: panem hūc uerū & uiuū qui de ccelo descendit, cōgrua pro-
portioe significat. **D**emū subcineritus ille panis, quē respexit He-
3. Regū 19. lias ad caput suū: comeditq; & in fortitudine cibi illius ambulauit
usq; ad montē dei Oreb, ut responsoriū prius adductū refert: eun-
dem insinuat panē uiuificū, sub cinere nostre mortalitatis excoctū
igne

igne acerbissimæ passionis & seruētissimæ charitatis qui factus etiam est uiaticū nostræ peregrinationis: ut eius ductu et uirtute tandem pueniam in monte illū dei excelsum: ubi uidebis deus deorsum in Sion. Et hūc in modū cæteræ figure omnes: in illo officio celebrissimo adductæ: præclarū aliqd et sublimē designat mysteriū, quod in sancta eucharistia ut ueritate et exēplari eminenter elucere conspicit. Non ergo cōtemnat quisq; alto suū p̄cilio irreligiosoq; spiritu, celebratissimū illud & ingentis excellentiæ atq; dignitatis officiū: de sanctissimo eucharistiæ sacramēto cōpositū. ne illo contempnatur, & deū & supercælestē sacramētū (quod per illud decentissime laudatur) aspernari & subsannare cōuincat. ne deniq; in suā impietatis pœnā, illoq; ascribat numero de quibus ait propheta in psal. Qui habitat in cælis, irridebit eos: & domin⁹ subsannabit eos. Tūc loquet ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. aut eorū: de quibus ait dominus. Qui contemnunt me erunt ignobiles.

¶ recte cōstitutū sit uerba cōsecretiōis panis & calicis, de

bere esse secreta illorumq; formā, à quopīa mutari nō

posse: citra proprie salutis iacturam.

V Num certe uidetur Lutheri fuisse studiū ac molimentum quicquid ad ecclesiæ honestatē & ornamentiū attinet, quicquid item in ea rite decenter & probe ordinatū est: conuellere, rescindere, atq; subuertere. **¶** Quod cum ex præcedētibus, tum ex ihs quæ ex eo proponenda supersunt: conspicuū omnibus esse facile poterit. **E**nī numero in sexto suo dīcto, in primo hui⁹ libri capite posito (quod omnino, & quantū ad tres eius partes: in hoc capite conabimur elīdere) cōstitutionē illam etiam improbat impudens: qua rectissime cautum est in sancto missæ ministerio uerba cōsecretiōis debere esse secreta, uoceq; submissa à sacerdote proferenda, contendens, ut ecclesiasticis aduersetur institutis (nam rectis maiorum legibus contradicendi studio: totus gestiens agitur, fertur & rapitur) illa omnibus esse debere uulgata. **¶** Sed patrum considerauit Lutherus, hoc dicens: in quanta reverentia ac ueneratione, uerba illa sacratissima sunt habenda, quanti que facienda. quæ si palam & alta uoce proferrentur coram populo astante: uileserent tam frequentia auditione, atque sordescerent tali diuulgatione. **I**mmo eadem

LIBER SECUNDVS

dem sacra verba ædita in publicum, possent à laicis ad usum incep-
cessum accommodari: & temerario ausu super ipsius sacramentima-
teriā ab eis præter ipsorum officiū proferri. **Quod** nonnulli quon-
dā superba p̄sumptione tentasse legūtur: & p̄sentes ultice dei de-
xtra dedisse poenas. **Ne** igitur inuulgata ea uerba sanctissima, ha-
beantur cōtemptui & floccipēdātur à uulgo, ne' ue ad illicitu con-
uertatur usum à plebe: prudētissime sanctum est à priscis patrib⁹
ecclesie sancte primoribus, nō modo uerba sancta cōsecatiōis, sed
& totum sacrum canonē, demissa uoce à sacerdote sacra faciente
legi debere; ut silentio honoretur magis, & secreta lectione habe-
tur augustior. **Quod** etiā symbolo quodā & signo mystico signifi-
catū est in ueteri testamēto: ubi per Moysēm p̄cepit dñs ipsi **Aa-**

ron & filijs eius, ut soli ingrediētes tabernaculū: omnia eius uasa in
uoluerēt. & cum mouēda essent castra: illa portanda singulis filijs
Caath distribuerēt. Ipsi uero filiū **Caath** ac cæteri: nulla curiosita
te uiderēt quæ sunt in sanctuario, priusquā inuoluerentur, alioqui
morentur. **Quod** quidem p̄ceptū sub figuratū inuolucro nobis
subindicat, in noua lege (quæ ueritatis & exemplat ueteris) uer-
ba illa quæ ad offerendū singulare illud sacrificiū sunt sanctissi-
me ordinata & peculiariter adaptata: cum magna reuerētia cōtegi
debere, imperiāq; & inaccessa uulgo fieri. ¶ **Cōsonat** huic sacro
instituto & beatus pater **Dionysius**: circa principiū libri de cælesti
hierarchia, his uerbis **Timotheum** (ad quem opus illud scribit) cō-
pellans. **Tu** autem d̄ fili, iuxta quod sanctit̄ nostra p̄fissima ac sa-
crosancta traditio: & ipse quæ sancte dicūtur, cōgrua suscipe pīta-
te, ac diuina discendo, diuinus efficere. & sancta mētis recessibus
cōdensem ea ut eximia & cōiungēdi nos deo uim habētia singulare,
à prophana multitudine inuolata custodi. **Nefas** enim est (ut sa-
cra testantur eloquia) spiritualium margaritarum purissimum il-
lum ac permixtionis ignarum, perlucidumq; decorum & ornatum,
totius uenustatis authorem: in porcos abiçere. Idem quoq; circa si-
nem libri de ecclesiastica hierarchia: eandem confirmat sententia
dicens. **At** uero efficientes consecrationis preces, fas non est scri-
pto interpretari; neq; ipsatum arcanum, siue illas quæ in his ex deo
fiunt uirtutes, è secreto in publicum efferre. **Hæc** ille. **Quæ** autē p̄-
ces: sunt efficiētæ cōsecatiōis; nōne sanctæ illæ oratiōes, quæ in sacra

III.
Dionysius.

Mat. 7

sacro missæ canōe & ante cōsecrationē salutaris hostiæ & post cōsecrationē ponūtur: cōiunctæ sanctissimis Christi uerbis, quib' cōsecratio cōficitur: **F**as igitur nō fuerit, iuxta diuini patris Dionysii sententiā: uerba illa cōfectoria cū antecedētibus & subsequentibus orationibus, proferre in propatulū, sed suppressa manere debent & tacita. ¶ **P**rätereā fugillat aduersari⁹ nōst̄ in eodē sexto **III.** suo dīcto, prius citato: & hāc sentētiā ueritati maxime cōsentaneam, quod mutantes formam uerborū cōsecatiōis ab ecclesia præscriptā: peccati mortalis labem cōtra hant. cum tamē euāgelistę (inquit) & **P**aulus: nullam certam & eādē formā descripserint. **S**ed dīcat (oro) **L**utherus, nōne graui culpæ obnoxii⁹ est minister; qui præscriptā à dīo suo regulam & obseruari quidē facilē, aut inerti negligētiā trāsgredif. aut ex electiōe & certa malitia infringit: **Q**uisque autē sacerdotū sacra faciens, in altissimo illo missæ mysterio est minister ecclesiae sanctę: a qua accepit certam uerborū formā, ad cōsecatiōē sacro sanctę eucharistię p̄ficiēdā. **E**rgo eā formā nō obseruās, uel, ppter incuriā & minus exactā attētionē, uel propter animi nequitia uolentis nouitatē aliquā inducere, uel suo sensu, alia q̄ definierit ecclesia, uti uerborū forma; haud dubie re⁹ efficitur mortiferi delicti. **N**eç ad culpæ illi⁹ excusationē aut extenuationē, quippiā facit idīpm: quod pro sua ratiōe de euāgelistis & beato **P**aulo adducit **L**utherus. eos scilicet nullā certā uerborum formā attinētem ad consecrationē, conscripsisse. **Q**uoniā singuli eorum narrationē institutionis altissimi sacramenti eucharistię texere studuerūt, reiq; gestae ueritatē de scribere: nō autem formam certam uerborū qua usus est Christus in illius institutiōe mysteriū, aut qua uti debeat ecclesia in consecratione, exprimere. **I**dcirco eā dem sentētiā diuersi: uario uerborum cōtextu explicueūt. neç suis scriptis præscriperunt legem ecclesiae, aut certā determinarūt formā: qua debeat ecclesia in cōsecatiōē sancti panis & calicis saltuferi, temper uti. ¶ **C**æterū in decretaliū epistolæ, libro tertio, **V.** titulo de celebratione missarū, cap. cū **M**arthæ. **I**nnocētius tertius scribēs **L**ugdunensi archiepiscopo, diffuse & luculēter ostēdit: q̄ siqua uerba sunt in canone missæ (ea præsertim parte: quæ ad consecrationem panis & uini attinet) quæ ab euangelistis dicta nō fuerunt: nos credere debere, quod ea apostoli à Christo, & ab aposto-

D lis

LIBER SECUNDVS

lis eorū successores acceperūt. Declaratq; ibidem particulatim: q; modo ea quæ ultra expressionē euangelij addunt in canone missi (ut hæ tres particulæ. subleuatis oculis in cælum. æterni testamen- ti. mysterium fidei) possunt ex alijs locis euāgelij comprobari. De- dum in fine huiusmodi discussionis: hæc subneicit sententiā. Credi- mus igitur, quod formam uerborū sicut in canone reperitur: & à Christo apostoli, & ab apostolis eorū acceperint successores. Cui quidē sententiæ à tota ecclesia approbatæ stādum est: neq; in dubi- um trahēdum aut fluctuādum animo, quenam certa sit forma uer- borum: qua uti debeat sacerdos in cōfēratiōe sacramēti eucharistiæ. Nemini enim addubitatē nunc licet aut hæsitare; quin ea sit una & certa forma, qua haē tenus uisa est & quotidiē utitur ecclesia sancta. à qua ne trāsuersum quidē (ut aiūt) unguē discedere: cuīq; datū est. ¶ Insuper & eam reprobat laudabilē obseruationē Lu- therus in sexto suo dicto prius posito: quod nō liceat nisi in cōfēratiōe hostiā tāgere, cū tñ illa iā cōfērata (ingt) à palla & calice a- lijsq; rebus inanimis tāgatur. Verū hæc proponēs, minus attēde- re uidetur: q; cuiuspiā rei sacrē dignitas & sanctitas eo cōprobatur indicio apud homines, quod nō cuiusvis oculis pateat aut manib⁹ cōrectari possit: sed eorū dūtaxat, qui sacrī initiatī sunt, & ecclesi- asticæ sorti addicti. Et nero legitur Oza, quoniam ultra suæ sortis cōditiōem manū arcæ admouerit: subita morte à domino fuisse p- cussus ob suam temeritatē. In libro etiā Nūeri, legimus iussisse do- minū, quod quādo mouēda essent castra: filij Caath portarēt uasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & nō tāgerēt ea, ne mo- riātur. Et canoniciis sanctionib⁹ prohibētur laici, manibus attre- clare rem sacrā: ut calicē aut hostiā cōfērata. Siquidē in libro de- cretorū, distinctiōe uicesima tertia, capi. sacratas. refertur Soteris summi pōtificis cōstitutio: qua, prohibuit mulieres deo dedicatas cō- tingere uasa sacrata & uestimenta altaris, scribēs in hunc modū o- mnib⁹ episcopis i taliae. Sacratas deo sc̄eminas uel manachas, sacra- uasa uel sacratas pallas penes uoscōtingere, & incensum circa alta- ria deferre: perlatū ē ad apostolicā sedē. q; omnia, rephēsione ple- ne esse & uituperatiōe: nulli recte sapientiū dubiū est. Quapropter huius sanctæ sedis authoritate: hæc omnia uobis resecate funditus quā citius poteritis, cēsemus. & ne pestis hæc latius diuulgetur: p- omnes

VI.

z. Regū. 6.

Num. 4.

Soter papa

omnes prouincias abstergi citissime mādamus. **H**æc ibi. **Q**uod si
deo cōsecratæ sanctimoniales nō possunt cōrectare manu uasa sa-
cra & uestes, ad altaris ministeriū accōmodatas; quāto min⁹ eadē
cōtingere poterūt mulieres nō sacratæ deo per uoti professiōem,
aut laici nulla cōsecratione diuino cultui mācipatis; **E**adē quoq; di-
stinctione, cap. nō oportet insacratos ex cōcilio Agathensi depro-
mitur hoc decretū. **N**ō oportet insacratos ministros licētiā habe-
re in sacrariū (quod Græci diaconiū appellāt) ingredi, & continere
uasa dominica. **S**ic ibi. **E**x quo dilucidū est: laicis iōis interdictū esse
cōtactum uasorū & uestium sacrarum. **I**nsuper beatus Cyprianus
sermone quinto (qui est de lapsis, & coronatis iam martyribus: uel
ad uitam seruatis) refert mulierem quādam cum manibus suis san-
ctam eucharistiam in sacro conditorio repositam attrectare tenta-
ret: miraculo prohibitam esse, igne q; inde erumpēte deteritam,
ne id ficeret. **E**ius uerba sunt hæc. Et cum quædā (mulier scilicet)
arcam suam in qua domini sanctū fuit, tētāset aperire: igne inde
surgente deterrita est, ne auderet attingere. **H**ec ibi. **H**aud dissimi-
liratiōe, nō quis parte manu, res sacraissima ut sancta eucharistiæ
hostia est cōrectāda: sed ea tātum, quæ ad attactū tā p̄clati sacra-
mēti est cōsecrata p̄tificali benedictiōe: quo maior declaretur re-
uerētia & honoratio tam sublimis mysterij. **R**ationabilis est igi-
tur & legitima ea sanctio, quæ prohibet hostiam cōsecratā cōtin-
gi quauis alta manus parte: quā duob⁹ primoribus utriusq; manus
digitis, ad cōtactū illū oleo sancto delibutis. **¶** **N**e q; id in oppositā
partē efficaciter militat: q; hostia cōsecrata à reb⁹ inanimis ut pal-
la & calice cōtingatur. & ergo potiori ratione aut saltē æqua, à te-
liquis p̄ter duos primos digitis utriusq; man⁹ possit attrectari. **T**ū
quod contactus ille ad illā (quod uulgo corporale aut sindonē di-
cūt) aut ad patenā & calicē: necessitatē est, nō arbitratiae uolunta-
tis. **N**on em⁹ posset hostia sacra altari superponi offerēda: nisi con-
tingat lintheū aut patenā. **N**e q; uinum consecratū, deo posset of-
feri in ipso missæ sacro ministerio: nisi calice contineatur quē cōtin-
gat. **N**ulla autem nos adigit necessitas: ut alijs digitis quām duobus
primis ambarum manuum, hostiam consecratam contingamus.
cum sine aliorum digitorum admotione: conuenienter & inte-
gre peragatur id officium. **T**um etiam, quod palla illa quā hostia

Cyprianus

VII.

D 2 sacra

LIBER SECUNDVS

sacra contingit: et episcopali benedictio est huic sacro ministerio deputata. **C**alix etiam cum patena (ut uulgo uocant) consecratio pontifici cali & inunctione est sacratus: ad diuinum in eo peragendum sacerdotis ordinis officium. Quare cum hic preciosum Christi sanguinem continet: forma uini obiectum, & illa hostia consecrata sibi supposita contingit: nullus illic est sanctissimi sacramenti eucharistiae ad rem prophanam aut non sacram contactus. Neque ex eo, ualidum sumi potest argumentum: qualibet manus parte, sanctam eucharistiam contingi posse.

¶ Rationabile esse constitutionem ecclesiasticam, quod a iejunis consecretur & sumatur eucharistia:

contra Lutheri placitum.

Cap. XX.

I.

Einceptus & illud summopere commendabile ecclesiae institutum reprehendit Lutherus in septimo suo dicto ante citato, & hic excutiendo: quod sancta tristissima eucharistia a iejunis sumi debere. Tale est (inquit) quod iejunium naturae effinxerunt: ut si quis gutta aquae uel imprudens glutuerit: eo die indignus sit communione. **O**furore: furore furiosorem. **I**ndignus est (inquit) ut in osculo Christiani aliud intret: priusquam corpus domini intrauerit. **O** festiva ratio. Forte nec nebulam nec aerem prius intrare licet osculo Christi: ni: quam corpus domini intrauerit. ut facet dotibus respiratione & uita interdicatur: usque post missam & communionem. cum Christus & apostoli post coenam communicauerint: ac fere fiat, ut moderato cibo sumpto: osculum mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptior, totumque corpus dignius sit: quam iejunis, & a somno nescio quid grauedinis & impuritatis referentibus, esse unquam posse. **H**aec Lutherus. Quibus extremam animi sui uæsaniam & impudentiam execrabilem clare patefacit uniuersis: cum laudabilis & magnopere probando ecclesiae præcepto de sumendis a iejunis sacra eucharistia, per decretum etiam decimæ tertiae sessionis sacrosanctæ synodi Constantiensis, contra pullulantes ea tempestate haereses, denuo approbato refragari studet. cum itidem beati patris Augustini uerba habet ludibrio, subsannationeque prosequitur: quæ ipse sacerdantes conscripsit super hac materia. citanturque in uolumine decretorum, de consecratione, distinctio secunda, cap. liqui Augustinus. do appetit, in hunc modum. Placuit spiritui sancto, ut in honore tam sacramenti

sacramenti prius in os **Christiani** dominicū corpus intraret: q̄ cæteri cibi. Nam ideo per uniuersum orbem mos iste seruaf. Hæc ibi. Sed quod placuit spiritui sancto: non placet **Luthero**. qui non per spiritum ueritatis & pietatis reclamat traditioni à spū dei profectæ: sed lōge alio afflatus & ductus spiritu. Et qui per uniuersum orbem mos seruaf. Augustino teste: corpus scilicet dñicū ante alios cibos à **Christianis** sumi debere, à **Luthero** censem (quæ sua est temeritas) in oppositū permutādus. **V**erū ad ea quæ proponit
hac de re, in principio capit is huius adducta: paucis est respondendum. **I**eiuniū quidē naturæ (quod est omnimoda à cibo & potu, immo & medicamentis, ab initio diei illius, abstinentia) ad debitam eucharistia: sanctæ sumptionē, ex institutione ecclesiastica necessariū est ut præcedentia dicta monstrarūt. Non tamē idcirco si q̄s præter opinionē & minus aduertens, aquæ guttā deglutuerit dū os abluit: haberi debet aut censeri indignus sacra illius diei cōmunione. q̄ huiusmodi sumptio stillæ aquæ, & exigū quid existat quod quasi nihil existimari solet: & casu fortuito q̄ acciderit. **D**e aëre uero & nebula phibēda, ne à sacerdote aī sancti sacramenti sumptionē aspiret, qd subnectit **Lutherus**, ut p̄dicta sancti **Augustini** uerba refellat: nullā habet ueritatis speciē, aut similitudinis ad id qd proponit habitudinē. Dicit em̄ ipse beatus pater, prius in os **Christiani** dñicū corpus intrare debere: q̄ cæteros cibos. **A**er aūt & nebula, nequaq̄ ciborū habent loco, nec corpus alunt: ut quæ aspiratione attracta, reciproca respiratiōe tursum emittant, nullo exinde corpori subministrato alimēto. **E**a aūt sola, naturæ ieuniū soluunt: quæ suggestunt alimoniam corpori, substantiamq̄ illi altricem præstant, de quoq̄ numero; neq̄ aer habet humanū subiens corpus, neq̄ nebula. **N**isi forte **Lutherus** ex sua phīa naturali (nā **Aristotelicā** protus auersatur physicam: immo & omnē disciplinam) persuasum habuerit: & aëre subministrare nutrimentū corpori, itidē & nebula, hominemq̄ aëris attractu uictitare posse. quē admodū **Chameleonta** ferūt: uentis & aura nutriti. **F**ortasse etiā libenter **Lutherus** & hic **Pythagoricō** & astipulabitur sententia: dīcentiū animalia quædā odore, spiraculoq̄ rerū fragrantū enuiti: eaq̄ sola alimonia, ipsa uitā agere, ut & in hac re aduersetur **Aristoteli**, illā **Pythagoricō**. **S**niam in libro de sensu & sensato re-

II.

Quid ieuniū
naturæ.Chameleon.
Pythagorici

D 3 sellenti;

LIBER SECUNDVS

fellenti: cuius philosophiā (quā nō intelligit) in quā disciplinā ge-

III. nere grauissimis incessit cōuitis. ¶ Quod uero deinceps subnecit Lutherus in suā improbā assertiōis confirmationē, Christū apostolis post cœnā tradidisse sacramentū eucharistiæ, & proinde factum illud & nos imitari debere: scite atq; argute dissoluit à beato

Augustino in ep̄la cētesima decima octaua, respondentē ad inqui-

tiones Ianuarij. eiusdemq; sententia ad id pertinēs referē ab autho-

re uoluminis decretor̄, in p̄dicto cap. liquido apparet, de cōsecre-

Math. 26. tiōe, distiūctiōe secūda. his uerbis. Liquido apparet, q̄n primo ac

ceperūt discipuli corpus & sanguinē domini: nō eos accepisse ieui-

nos. Nunquid tamē propterea calūniandū est uniuersit̄ ecclesiæ:

q̄ à ieuniis semp accipit̄? Ex hoc em̄ placuit spiritui sancto (quod

& mō adductū est) ut in honore tanti sacramēti, prius in os Chri-

stiani, dominicū corpus intraret: q̄ cæteri cibi, nam ideo per uni-

uersum orbē mos iste seruaf̄. Necq; em̄ quia post cibos dñs dedit;

propterea pransi aut cœnati fratres, ad illud sacramentū accipien-

dum cōuenire debent. aut sicut faciebāt, quos apostolus redarguit

& emēdat: mensis suis ista miscere. Namq; saluator quo uehemē-

tius cōmendaret mysteriū illius altitudinē: ultimū hoc uoluit insig-

re cordibus & memoriæ discipulor̄, à quibus erat per passionem

digressurus. Et ideo nō præcepit quo deinceps ordine sumeret̄: ut

apostolis (per quos ecclesiæ dispositurus erat) seruaret hunc locū.

Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semp recipet̄: credo

q̄ eū morē nemo mutasset. Hæc Augustinus. Accedit his, qdñs

noster in cœna illa nouissima uoluit ueteris ritus obseruantis finē

imponere, & nouæ legis inchoare mysteriū: præcipuumq; illius sa-

cramētū atq; sacrificiū instituere. Idcirco cōgruus exposcebat tē-

ordo, ut prius agnū paschalē typicū cū discipulis māducaret: dein

sui sacratissimi corporis & sanguis institueret mysteriū, & suis tra-

deret discipulis. Alio uero q̄uis sequēte tēpore, nunq; eadē occur-

rit rō: neq; cōsimilis mīsteriū agēdi necessitas. Idcirco neq; nos, ne

q; alij fideles (ut quibus nō eadē subest causa legitima sumēdi san-

ctā eucharistiā post cibū corporalē: quæ tūc erat in discipulis dñi)

Beda. debemus id factū in imitationē trahere. ¶ Sane hāc ipsam rōnem

illā uice similem secūdi capitū eiusdē euāgelistæ locū. qui institutionem

excellentis.

excellētissimi sacramēti eucharistie describit. Finitis (inqt) paschæ ueteris solēnijs, quæ in cōmemorationē antiquæ de Aegypto libe ratiōis agebanū: trāsūt ad nouū, qd i suæ redēptiōis memoriā ecclia frequentare desiderat. **V**t uidelicet pro carne agni uel sanguine, suæ carnis sanguiniscq; sacramentū in panis ac uini figura substitu ens: ipsū se eē mōstraret, cui iurauit dñs & nō penitebit eū, tu es **Psalm. 107.** sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. **E**t paulo post, nōnullis interieclis: subnectit. **Q**uod si quē mouet, cū ccenatis sal uator ap'l is suū corpus ac sanguinē tradiderit: quare nos uniuersa lis ecclia cōsuetudine, ieuni doceamur eadē sacramēta percipere breuiter audiat, ideo tūc ccenatos cōmunicat̄e apostolos: quia nē cessē erat pascha illud typicū antea consummari, & sic ad ueri paschæ sacramēta transīti. **N**unc in honorē tanti tamq; terribilis sacramenti, placuisse magistris ecclesiæ: primo nos dominicæ passio nis participatiōe muniri, primo spūalibus epulis interius exteriusq; sacrari atq; satiari, ac deinde terrenis dapibus corp^o, & uilibus excis refici. **H**æc **B**eda. **P**orro nō oīnia dñi nostri opera, simpliciter nobis & sine discriminē aut delectu sunt imitanda: sed ea potissimū, quæ nobis ut imitaremur proposuit, imitariq; præcepit & admo nuit. **D**e qm̄ numero est admiranda eius mā suetudo & humilitas: qm̄ ipse dixit. **D**iscite à me: quia mītis sum & humilis corde. prom ptum etiā in fratres humilitatis obsequiū: qm̄ post lotionē pedum humiliter discipulis exhibitā, ipse dixit eis. **S**i ergo laui pedes ue stroego magister & dominus: quāto magis debetis alter alterius lauare pedes? **E**xemplū em̄ dedi uobis, ut quēadmodū ego feci: ita & uos faciat̄is. **S**imiliter persecutiōnū propter iustitiā & ueritatem toleratio: ad quā exēplo Christi nos beatus Petrus horta, dicens. **1. Petri 2.** **C**hristus passus est pro nobis: uobis relinquens exemplū, ut sequa mini uestigia eius. & cætera id genus præclara Christi opa. **¶ Po. V.** stremū qd affert aduersarius in suæ sententiæ comprobationē, de meliori dispositiōe corporis purgatiōreq; habitudine post cibū sum ptum ad accipiendā digne eucharistiā, q ante cibū: pene indignū est quod refellatur, & ridiculū magis esse q serio dictū uideſ. **Q**uis em̄ nescit etiā facto in se periculo, post quietem nocturnā comple tamq; in somno ciborum concoctionem & naturæ digestionem: ipsum corpus & purgatiū esse à uaporibus alimētarijs, & defeca tius

Math. 11.

Ioann. 13.

1. Petri 2.

LIBER SECUNDVS

tius à superfluis humoribus. q̄ post cibū etiam moderate sumptus
qui subministrat protinus halitus uapidos & euaporatiōes occupa-
tes cerebrū: & minus dispositū ad spiritualia opera corpus reddē-
tes. Sed relinquamus has partes medicis discutiendas (quāq̄ non
dubito ipsos facile in eam descēsuros sentētiā, cōmodiore esse cor-
poris aptitudinē & qualitatē ad tam sublimē sumendū mysteriū,

Mat. 5.

nullo sumpto alimēto: q̄ post escā corporalis sumptionē) & de ani-
ma, q̄ plus est q̄ corpus, eiusq̄ qualitate deinceps loquamur. Non
ne multo syncētior est deuotiōis effectus, liberiorq̄ mētis in deū
erectio: cū ante corporis cibū accipitur hoc cāleste sacramentū, q̄
sumpto prius cibo: cuius uaporibus obtunditur quoquo pacto &
impeditur animi feruor: ut nō usqueadeo pure, libere & lypide
ferat in deū. Nullus plane id diffitebitur, defecatiōe esse animā,
purgatiōe q̄ ab impedimētis corporis: cum ante cibum materia-
lē sumit hanc escā spiritualē. necnō feruentiōe esse cordis ad cāle-
stia desideria intentionē: ardētiōe q̄ ad panis huius uiuisci mādu-
cationē, effectu inflāmationē: quoniā nullo obstaculo occurrente
tum uehitur in superna. Sumpto uero corporis cibo: quoquo mo-
do retardatur & segnior redditur anima: necq̄ ita liberis deuotiōis
alis attollitur ad tanti mysteriū desideriū. At debuit Lutherus nō
modo ad conditionē corporis suos conuertisse oculos (q̄uis & hāc,
minus recte attendat) sed multo potius ad animā nostrā qualita-
tē: quoniā de proprio huius cibo, agitur questio.

VI. Adde q̄ cum
pleriq̄ sint circa cibū ac potū in temperantes, neq̄ semper eam ser-
uent in illis sumendis moderationē: quam recta exposcit & definit
ratio, si post sumptū corporis cibū passim sacerdotes missarū offi-
cium celebrare permitterentur, & laici sacrā cōmunionē accipe-
re: plerunq; cōtingeret in gloriis distētos nimiaq; ciborū copia one-
ratos, uino itidē obrutus ac pene ebrios, ad hāc uenerāda corporis
dñici mysteria sumenda se ingerere, sine aliquo deuotiōis effectu,
sepultoq; pr̄s uero spiri^t. quod in magnam uergetet sanctissi-
mi sacramēti in honorationē & irreuerentiam: necnō in graue la-
lutis anima^z iacturā. Vnde in Leuitico Nadab & Abiu filij Aa-
ron, sacerdotes: arreptis thuribulīs imposuisse legūtur ignem alie-
num atq; non sacrum, incensumq; desuper positum contra dei p-
ceptum offereñtes, percussi suisse repentina morte à domino.

Huius

Leuiti. 10

Huius aut̄ præcipitis & indebitæ oblationis (quā subitaria puniuit mors; cælitus illis inficta) causam assignat illi⁹ loci interpretes; q̄ uino madætes atq; sepulti⁹ ad offerēdū huiusmodi sacrificiū se p̄ ripuerūt. Quod nō irrationabiliter cōiectat ex illo dñi uerbo: haud multo post in eodē capite, dicto ad **Aarō**. **V**inū & omne quod in- **Leul. 10**
ebriare potest, nō bibetis tu & filij tui: quādo intrabitis in taberna-
culū testimonij, ne moriamini. q̄ p̄ceptū sempiternū est in gene-
ratōes uestrās. & ut habeatis scientiam discernēdī inter sanctū &
prophanū, inter pollutū & mundū. **S**i igitur ad offerēda ritus anti-
qui sacrificia debuerūt sacerdotes ab usū uini abstinere, cū eēt ab
eis facienda oblatio, neq; poti ad illā deo exhibēdā accedere: nōne
potiore iure ad offerēdā deo nouæ legis hostiā, omnibus Mosaici
instituti uictimis digniorē: debēt sacerdotes cibo & potu penit⁹ ab
stinere, itidem & laici ante illius sumptionē: ad illā digne sumēdā: **N**emo certe id (ut reor) inficiabitur: animā, quia longe est corpore
p̄stantior, prius esse pascendā suo cibo supercalefīti: q̄ corp⁹ suo a-
limento terreno. **A**d quod: & dñs salubriter omnes his uerbis ex-
hortatur. **O** peremini nō cibū qui perit: sed qui permanet in uitā
æternā. **C**orporis enim cibus: cito disperit, **A**nimæ uero cibus, eu-
charistia: interitum nescit, & uitam largitur æternam.

Sacerdotem in missæ officio debere sumere sacramētū
eucharistiæ: à se cōsecratū, cōtra **L**utheri id negantis im-
pietatem & uæsaniam. **Cap. XXI.**

Nsuper calūnias **L**utherus in octauo suo dicto, an-
te posito: & præsenti capite quantū ad primā eius
particulā conuellendo (quasi totum suum studium
ex industria conuerterit ad ea reprehēdēda: que in
sacro missæ ministerio sunt decētissime à catholica
ecclesia ordinata, & hactenus illabefactio ritu obseruata) calūnias
inq; & hūc ecclesiasticū morē: q̄ sacerdos eucharistiā à se cōsecre-
tam sumit in missæ officio, & nō alijs cōmunicat. **C**hristus (inquit) »
sibi ipsi tradidisse nō legit sacramētū altaris: sed tñm suis discipulis. »
Ad cuius exemplū deberet sacerdos in missa non sumere euchiari-
stiam, sed alijs tradere: quemadmodū fit in laicorū cōmunione. **I**n
missa autem, solus sumit sacerdos: & non distribuit alijs. **H**æc **L**u- »
therus. **V**erum hæc praui dogmatis improbitas & **L**utherana
E impietas

LIBER SECUNDVS

Decretū con*impieras, manifeste cōfutat p̄ sanctionē ecclesiasticā: de cōsecratiōne, distinctiōe secūda. cap. relatū. ex cōcilio Toletano de prōptā, quæ dicit. Quicūq; sacerdotū deinceps diuino altario sacrificiū oblaturus accesserit, & se à cōmunione suspēderit; ab ipsa quā se in decenter priuabit ḡra cōmunionis, anno uno re pulsum se nouerit. Nam quale erit sacrificiū: cui nec ipse sacrificās, particepsesse dino scitur. Ergo modis omnibus tenēdum est, ut quotienscūq; sacrificans, corpus & sanguinē dñi nostri Iesu Christi in altario immolat; totiens perceptionis corporis & sanguinis dñi nostri Iesu Christi participem se præbeat. Hæc ibi. Quoniam aliquis sacrificiū altaris immolat̄tes deo, dūtaxat corp̄ dominicum in ipso missæ officio sumere tentarūt, abstinentes à perceptione sancti calicis etiam consecrati: Gelasius papa hūc celebrādī ritum tāquā ecclesiasticis moribus aduersum damnauit, de cōsecratiōne, distin-*

Gelasius: *ctione secūda, cap. competitus, dices. Cōperimus autem, q; quidam sumpta tantūmodo corporis sacri portiōe: à calice sacrati crucis abstineant: qui procul dubio (quoniam nescio, qua superstitione docētur astringi) aut integra sacramēta percipiāt: aut ab integris arceantur. quia diuīsio unius eiusdēq; mysterij: sine grandis crilegio nō potest prouenire. Hæc ibi. Ecce cōstitutionē ecclesiasticā, decernētem: utrancūq; dominici sacramēti portionē, panem scilicet sanctum & sanguinis dominici calicē: à sacrificante sacerdote sumi in ipsius missæ officio debere. Et certe mirum id uideret, sacerdotes ueteris legis oblatā sacrificia in usum suum & esum diuina sanctiōe uēdicasse. & offerētes etiā laicos, in nōnullis hostiū generibus: unam sacrificij partē, quā manducarēt post oblationē, habuisse sibi. Nouæ uero legi sacerdotes: à pceptione sui sacrificij (quod multo omniū est p̄stantissimū) esse penitus exclusos &*

II. *prohibitos. Porro nūc operæ preciū est uidere: quā in ualidā rationi innitatur Lutherus, ad aſtruendā suam sententiam. Nō legit (inquit) Christus in euāgelio accepisse sacramētū eucharistiae, sed tātū tradidisse discipulis. Infirma sane est hæc cōsecutio: & ex Lutherana dialectica, immo tētērīma hæreticorum officina desumpta. Hoc nō est expresse scriptū in euāgelio: ergo hoc nō est factū. cum multa fuerint à Christo facta, teste beato Ioanne circa nē sui euāgeliū quæ nō sunt ab euāgelistis conscripta. Sed quē admodum*

Leuit. 6, 36

Ioan. 2, 1

admodū aperte non exprimū faci scribæ uerborū & operū **Christi**
 sti, quod ipse sibi ipsi propriū corpus & sanguinē in mysterio sacra
 meti tradiderit: ita neq; scribūt manifeste oppositam partē, utpote
 quod id sacramētū **Christus** in cœna nō sumperit. Non ualēto-
 re igit ratione ex euangelico cōtextu colligere quis possit, **Christū**
 in cœna nō accepisse suū corpus & sanguinē subforma panis & ui-
 ni: q; ipsum id accepisse, quod neutrū eorū: apertis uerbis in codi-
 ce euangelī sit cōscriptum. **¶** Verūtamē probatissimi authores, q;
 rum receptissima est apud omnes authoritās: in eam potius sente-
 tiālē tendūt, quod **Christus** suum sacratissimum corpus & sanguini-
 nem in cœna nouissima primo accepit: deinde discipulis suis utrū-
 que tradidit. **Cui** quidē assertioni potius est accedendū atq; assen-
 tiendū: q; uero magis cōsona uideat & cōformis. **¶** Enīmuero **Christus**
 circuncisionem accepit & baptismū (ut ex euangelico testimo-
 nio, omnibus indubitate constat) non quidem necessitate purga-
 tionis, sed benigna dispensatione nostrae instructionis: ut alijs esset
 forma & exemplū uitæ. & quæ obseruanda ab alijs, institueret: pri-
 us ipse obseruatet, secundū illud dictum beati **Lucæ**, actuum pri-
 mo capite. **Cœpit** Iesus facere: & docere. **Quidni** igitur & suū san-
 ctissimum corpus & sanguinē sub panis & uini forma accepit in cœ-
 na: ut eo facto discipulis suistraderet exemplū, idem sumendi my-
 steriū. **Id** plane sentit **Chrysostomus** sup **Matthæi** uicesimū sex-
 tū caput, dicens de **Christo**. **Bibit** ex eo (calice scilicet) ut audientes
 hoc non diceret. **Quid** sanguinem bibo: & canem manduco. **V** te-
 nū non turbarentur, sicut turbati fuerūt quādō multi abierūt re-
 tro: prius sanguinē suū bibit. **Idem** quoq; cōprobat **Eusebius** sup **Le-
 uiticiū**: in expositione octauī capitū eius dicens. **Primo** sacerdos, po-
 stea filiū eius sanguine ungebantur: quia **Christus** in cœna primo
 sanguinē accepit, deinde discipulis suis dedit. **His** accedit & **Hiero-**
nymus ad **Heldibīā**; & adducit de cōsecratiōe, distiinctiōe secūda, ca-
 nec **Moyses**, hoc uerborū cōtextu. **Nec** moyses dedit uobis panē
 uerū: sed dñs noster Iesus. **Ipsē** enim a postolis conuua & conui-
 uiū: ipse comedēs & qui comeditur. **Porrō** hæc & alia complu-
 ra in eandē tendētia sentētiā, latius p̄tractat uir p̄claræ eruditio-
 nis **Gabriel Biel**: circa finem tricelimæ septimæ lectionis, suæ ex-
 positionis super canonem missæ. **Ex** quibus prorsus subruitur id

III.

Actuū. 1

Chrysostomus

Ioan. 6
Eusebius.
Leuiti. 8

Hieronymus

Gabriel.

E 2 fundamē.

LIBER SECUNDVS

fundamentū, quod collocauerat Lutherus ad fulciendā erroris
sui fabricā: **C**hristum scilicet in coena non accepisse suū corpus &
sanguinem sub forma sacramentali, ut exinde conficeret, sacerdo-
tes nouæ legis in officio missæ non debere ipsū eucharistiæ sacra-
mentū sumere: sed tantū alijs tradere. **V**trūq; enim horū, iam ostē
sum est esse falsū: & à ueritate longe alienū. ¶ **N**ec idem, suū pro-
positū cōstruere ualet aut stabilitate ex sacra laicotum cōmunione:
in qua ipsi tantū percipiūt sanctā eucharistiā, nō etiā alijs tradūt, et
ergo deberēt (ut contēdit) sacerdotes, è diuerso alijs tantū trade-
re sanctū eucharistiæ sacramentū: nō aūt sumere. **N**empe laici
circa id sacro sanctū mysteriū, unicū habent ex ordinatione ecclīe
opus: scilicet ipsum cū reuerētia sumēdī sub specie panis tantū, ab
alio tradente. **S**acerdotes uero, quoniā ad altaris ministeriū & for-
tem ecclesiasticā peculiariter sunt asciti atq; consecrati: triplex ha-
bent circa idē eucharistiæ sacramentū, munus exercendū, utpote
ipsum per certā uerboꝝ formā cōsecrendi. cōsecretū: propriis ma-
nibus & nō alteriꝝ ministerio, in officio missæ sub utraq; specie, pa-
nis inquā & uini, sumendi. & deniq; sub una specie, uidelicet panis,
tradendi alijs extra missæ officiū. quoꝝ quidē triū opeꝝ nullum
laicis conuenit. **C**um his tamē in hoc uno coincidūt sacerdotes, ut
si morbo detenti aut alia rōnabili causa impediti, uelint cīramissæ
ministeriū, & nō facta à se celebratiōe nec oblatiōe diuini sacrificij
eucharistiæ sacramentū sumere: illud alio tradente ministro sacer-
dote, & sub una tantū specie utputa panis, sumant, more laicorū.
Ex modo igitur laicis definito quo debeat percipere eucharistiā:
nō pōt recte colligi qd, pponit Lutherus, sacerdotes uidelicet offi-
ciū missæ celebrates nō debere sanctā sumere eucharistiā: sed tñ
mō alijs tradere. qm̄ lōge alia sacerdotū sunt officia et multo digni-
ora, circa huius sacramēti administrationē & cōmunicationē atq;
perceptionē: q̄ laicorum.

¶ **V**nā hoīiæ cōsecratæ partē in officio missæ sanctis æternæ
gloriæ cōsortibꝝ recte deputari. **C**a. XXII.
Einde ut nihil intactū incōtaminatumq; reliquat
Lutherus qd ad sacratissimū missæ p̄nit offici-
um, quo testatiōrem & perspectiōrem mundo re-
linquat suā in deū atq; sanctā ecclesiam impietatē:
subsumat.

substantiat (ut ex secunda particula octauii sui dicti supra adducti, hoc loco refellēda, a parte cōstat) & illā hostiæ sacræ distributionē, in sancto missæ mysterio ex institutiōe ecclesiastica fieri solitā: qua beatis regni cælestis incolis, una triū partiū ipsi^o hostiæ deputatur. quasi adhuc eis (inquit) esset necessaria fides & promissio Christi. Verū hoc ipso fallit hic Lutherus, & à recto ueritatis tramite aberrat: q̄ arbitriū medietatē illā hostiæ sacrę que manet indiuidua, idcirco designari sanctis, ut eo symbolo insinuēt ipsi aut fide Christi adhuc indigere: qui iam facie ad faciē deū uidet, & nō amplius per speculū in enigmate, aut pmissionē Christi de habēda remissione peccatorū uitacq; æterna cōsequēda, præstolari: qui iā sine mala assūtū ante thronū dei, & in se omnino cōpletā illam esse promissionē Christi percipiūt atq; perpetuo gaudēt. Illam plāne rationē ipse Lutherus suo arbitratu confinxit: à nullis sanctis patribus ante assignatā, quā cū suo authore debem⁹ tanq; inanē & fruolā, explodere atq; exibilare: illamq; amplecti potius causam huius distributionis & deputationis unius partiū hostiæ ad sanctos perpetuā gloriæ participes, quā nobis tradiderūt orthodoxi patres. Ut pote per illā quā tot⁹ hostiæ est medietas & indiuisa manet, significari: sanctos ipsos supernę patriæ ciues etiā ad corpus Christi mysticū p̄tinere, eorumq; caput esse Christū: cui inseparabiliter manet uniti atq; agglutinati. Eiusdē quoq; partis mediæ integritas atq; soliditas sine disiectiōe in partes minores significat firmitatē cōtinuā stabilemq; uniformitatē æternæ beatitudinis, quā sancti nūc possidēt, æuoq; intermino sunt obtenturi. Et qm̄ amplius fructum effusionis sanguinis Christi & dominicæ passiōis nō sunt sibi ipsis per bonoq; ope⁹ studiū applicatur: qđ ea applicatiōe ad consequēda uberiora gratiaq; munera iā nō indigēt, plenitudinē bonoq; omnī nūc adepti: pars illa indiuidua quā sanctis designat, nequaq; sacro sanguini, calice benedictiōis, cōrento immergit, sed supra calice impeimixta à sacerdote tenet. ¶ Ex his itaq; constat, distributiōne partiis illius mediæ sanctis assignatam: non significare in ipsis indigentia aliquā aut perfectiōis deficiētiā, sed unionē indiuidua eorū ut membroq; corporis mystici cū Christo capite, indeficiētiq; & perennem in æternitatis stabilitate ipsorum gloriam: ab omnidefectu atq; penuria procul distantem. At uero pars illa mi-

Quid desi-
gnant par-
tes hostiæ
diuīsæ.

E 3 nūscula

LIBER SECUNDVS

muscula quæ huic medietati eodem ditorum contactu coniungit
tur à sacerdote: eos designat qui hac uita defuncti locis expiatorijs
adhuc detinentur, eluunturq; igni purgatorio, quod & ipsi corpo-
ris Christi mystici pars una sunt: ad integritatē eius ptinentes, atq;
a Christo capite influxum salutis percipientes. necdum tamen ad
perpetuam illam & continuam celestis gloriæ soliditatem admissi:
nec etiam per propria opera fructum dominicæ passionis sibi ua-
lentes applicare, quod huius uitæ stadiū iam percurrerint. Eamq;
ob causam nequaq; immergitur ea particula sancto calici: ut neq;
medietas illa, cum qua supra calicem ipsum à sacerdote cōtinetur.
Tertia uero pars etiam minutula & quæ facto immittitur calici: si
deles designat in agone præsentis uitæ adhuc desudantes, qui &
ipsi ad corpus Christi mysticum (cuius sunt membra) pertinet: &
necdum per mensuæ peregrinationis cursu, fructum effusionis
preciosissimæ sanguinis Christi per bonorum operum exercitium sibi ac
commodare queunt atq; asciscere. Et quamvis his adhuc in sta-
dio currentibus, fides & promissio Christi sit necessaria: id ipsum ta-
men non significatur per tertiam illam partem sanctæ hostiæ, ipsis
designatam, sed habitudo ipsorum ad corpus Christi mysticæ &
caput eius: atq; participatio efficacitæ passionis Christi ad suā ipso
rum salutem. Quinimmo si attentius rē ipsam dispexerimus: nul-
lam trium hostiæ sacræ partium inueniemus illā habere notionē.
q; ijs quibus ille respondent, sit necessaria fides & Christi promis-
sio. Ecce q; procul abest Lutherus à uero, qui uult illam significati-
onem debere conuenire portioni hostiæ maiusculæ, sanctis in ca-
lo gloriose deputata: quæ etiā neutri alia, duas, particulæ con-
gruit, quibus tamē potiore iure uidere debere conuenire. ¶ Q; si
quis succinctiore breuioremq; exposcat rōnem significatiōis harū
triū partū, in quas hostia sacra in ipso missa mysterio ex traditiōe
priscorū patrū à sacerdote sacra faciente dissecat: hanc gñalem &
communē om̄ibus illis particulis accipiat. illastres hostiæ sacrosan-
ctæ partes id unū designare: q; Christus dñs noster, caput ecclæ
sanctæ, tribus præcipuis sui corporis partibus in illo superadmirabi-
li mysterio sacramēti uiuifici & oblationis eius: influxū & partici-
pationē suorū donoq; spūaliū imparbit, beatis scilicet gloriæ, uiuen-
tibus in hoc seculo gratiæ, & defunctis subleuamen. Est em̄ ipse in
sacro

III.

sacro oblatus altari: beatorū gloria, salutis hinc uiuentiū, & defuncto
xū refrigeriū, & hæc ipsa munera, uirtute hui^o supercælestis sacra
menti: membris suis dispartit. Quod quidē augustissimū sacramē
tum, inter cæteras suas præclaras & permultas denominationes,
etiam cōmuniō appellat: quia eius bñficiū cōmunicat atq; percipiūt
oēs eccliaē uniti. nō solū qui in terris adhuc uiuūt: sed etiam q ex hoc
seculo transierunt, siue iam beatitudinē sunt adepti: siue in via purga
tionis ad eam tendat. Et ut paucis demū rem ipsam, immo uno uer
bo cōstringamus: in tres partes hostia sacra in altaris sacrificio diui
ditur, ut significant effēctū eius & fructum participare & n̄ qui in
æternā sunt beatitudine: & qui purgatorio detinentur igni, & qui
in hoc seculo adhuc uitā agunt, quicq; eorū: suo ordine & gradu.

Non esse improbandā sollicitā sui præparationē: ad
debitā sanctæ eucharistiæ perceptionem. **Cap. XXIII.**

Ræter hæc, superioribus annotata locis, **Lutherus I.**
ut oēm sustollat uenerationē & reuerētiā tam sub
limi sacramēto eucharistiæ debitā: subsannat solici
tam eā præparationē ad dignā ipsius susceptionē,
quā solent homines timorati & deo deuoti facete:
per examinationē ante actæ uitæ, confessionemq; peccatoroꝝ, atq;
pias orationes mentis in deū excitatorias, aliaq; recta bonoꝝ opeꝝ
studia. Subsannat inquam hæc laudabilia opera his uerbis: in libro
quidē suo de abroganda missa priuata inscripto positis, sed inter di
cta eius in primo libri huius capite per ordinē digesta, nō annotatis
nec expressis. **I**nsuper unus est furor om̄iū (inquit) præparatorijs
orationibus, confessionibus præuenijs sic sele mundos & sanctos red
dere: ut eucharistiā digni accipiant. ne sit aliquid ibi quod remitti
debeat: sed om̄ino spectabiles in mūditia sua appareāt, & sanguin
em **C**hristi fusum in remissionē pctōrum rideant, quoniam nihil
relinquere uolunt deo: quod remittat. **H**æc **L**utherus. **S**ed nō
attenderat ipse sedulo beatū **P**aulum: cum magna cautione nos
in prima ad **C**orinthios epistola admonentē. **P**robet autē seipsum **1. Corint. ii.**
homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. **P**uobet inquam,
discutiendo propriam uitam ante actam; an graui peccato sit ob
stricta, aut mortiferis obnoxia culpis. quæ prius expiētur per ama
ram contritionem & humilem sui apud sacerdotē accusationē: q
sacra

LIBER SECUNDVS

sacra suscipiatur cōmunio. Nec illa probatio quā ibidē admoner, immo p̄cipit Paulus esse faciēdam: accipiēda est de sola p̄batiōe fidei circa hoc admirabile mysteriū, quā examinet & discutiat diligēter, sacram p̄cepturus eucharistiam: an eam habeat synceram, integrā & illabefactam. quemadmodum scripturāe sacrāe de prauator per obtortas interpretationes Lutherus: a struit p̄dicta diuinī apostoli uerba accipi debere. Tum quia idem apostolus ad fideles & solida fide mysteria sancta catholicae ueritatis p̄fessos: ea scribit uerba quā modo citata sunt de facienda sui ipsius probatiōne. Nec in p̄ecedentibus illa uerba sentētis & sequētibus, ipse Paulus de firmitate fidei tenēda pertractat: sed de reuerētia debita ad sacrāe cōmunionis perceptionem obseruāda, ad quā, & illa quā agitamus eius uerba inducūt. Tum etiā, quoniā licet fides firma & incōcussa de mysterio sanctissimi sacramēti eucharistiæ, sit necessaria ad dignā eius p̄ceptionē: ea tamē nō sufficit sola, sed sociam atq; comitem exposcit animi puritatem & synceritatē à peccatis. Quę si desit: inanis est illa fides & mortua, minusq; sufficiēs ad rectā sanctæ communionis susceptionē. Nō ergo illuc apostolus de probatiōne fidei faciēda loquitur: ut quā sola, ad mādicationē panis illius sup̄substātialis sit inefficax, sed de probatiōne animi discussioēq; p̄ prię uitāe: an sit irretita peccatis, aut crīmine sordidata. ¶ Nō animaduenterat itidē Lutherus, improbās sollicitam cōsciētiaē examinationē, & p̄parationem sedulam ad sumendum panem illum cælestem, illam terribilem interminatiōem: quam ibidem intonat euangelicus p̄aco. Quicunq; manduauerit panem & biberit calicem domini indigne: reuserit corporis & sanguinis dñi. Et rursum. Qui māducat & bibit indigne: iudiciū sibi māducat & bibit. Sed nōne is indigne māducat: qui letiferi c̄riminis sibi cōscius, quod expiare per confessionē negligit, aut in quo perseuerare apud se cōstituit: solā habēs fidē tāti mysteriū sacrosancte eucharistię & fiduciām de ueritate diuine p̄missionis, q̄ uirtute huius sacramenti obtinetur remissio peccatorum: illotis (ut aiunt) manibus cōrectat sacram, impurāq; mente & nō expurgata peccatis, ingerit se ad diuina sacramēta sumenda. Quid hac temeraria p̄sumptione periculōsus: & hac irreuerenti audacia sacrorum cōtemptrice dabitur exēcabilis? Quę (oro) non deterreat ab hac impia irreligiositate, uox illa

1. Corin. 11

illa superni regis ad eum facta qui intrauerat regaliū nuptiarū cō-
uiuiū non indutus ueste nuptialē. Amice, quomodo huc intraisti: Mat. 22
non habēs uestē nuptialē? **Cumq; obmutuisset ille, sibi male cōsci-
us iussit eū rex ligatis manibus & pedibus, per ministros suos proi-
ci in tenebras exteriores.** **Quā etiā sentētiā** formidare debet sibi de-
mum illatū iti: qui peccatis fōrdidi cādīdā sibi iustitiā uestem, p de-
bitam cordis à maculis criminū expiationē, cōpatare negligūt, qua
adornati sacram domini accedāt cōuiuiū. **Sane in ueteri lege** sacer-
dotes in labio æneo ad id operis designato abluerē manus & pedes
sunt iussi: antequā ad sacrificia offerēda se accingerēt. **Neq; panes**
propositionis māducare tum cuiquā licebat: nisi mundus esset, &
à carnali contagione purus. **Id autē, symbolū erat & signū, nouē le-**
gis sacerdotes non debere ad sacra mysteria contrectāda: nisi ante
purgati sint & abluti expiatoria deteriore à labē peccati, necq; ter-
renae fōrdis inquinamento cōtaminati, ¶ **Portū nō** fiunt huiusmo III.
di p̄paratoriæ purificationes à fidelibus, nec eō tēdunt: ut nihil re-
linquatur iniquitatis post huiusmodi p̄parationes, quod diuina cle-
mētia nobis remittere, uirtute uiuifīci sacramēti eucharistiæ pos-
sit aut ut omnia peccata quātūuis leuia, per præuias illas expurga-
tiōes sint aī absterfa animo: q̄ sancta sumātūr mysteria, & ita p̄cio
sus Christi sanguis frustra sit effusus in cruce pro nobis: ut qui re-
missionē peccatorū operati non possit, omnibus iam peccatis etiā
minimis, per præparationes præambulas dimissis. quēadmodū ob-
iectat & suo solius ingenio cōfingit Lutherus. **Enīmuero** quoniā
saluificū eucharistiæ sacramētu cibus est spiritualis animæ, super
cælesti pabulo eam enutriēs. cibus aut̄ dūtaxat ijs cōpetit quæ ui-
uentia sunt: actuūq; uita participat. ut cibus corporalis non mortuo
exhibetur corpori: sed uitalem ab anima functionē adhuc habēti,
necessum est animam ut huiusmodi supersubstantialē cibū digne
fuscipti, uiuere uita spirituali: quæ est per gratiā uiuificatē, & cō-
iungētem eam deo, fonti uitæ primario. **Quare non** debet ipsa a-
nima hunc suscepitura cibum laborare aliquo crimine letifero: qd
emortuā illā reddat, atq; à deo disperatā. sed ab omni labē mor-
tifera debet p susceptū salutaris p̄cēnitētiæ antidotū: prius esse ex
purgata. **Et** ideo necessariæ sunt p̄paratiōes sollicitæ p discussionē
cordis, cōfessionēq; oris: & alia pia sanctorū operū studia. ut illis,

F   contra-

Exo. 30. et 40.

1. Regū. 21

Eucharistiā.
cibū esse ui-
uentū uita
gratiæ.

LIBER SECUNDVS

contrafæ labæ criminū concretæq; & inustæ ipsi animæ; detergātur ante scđam cōmunionē. ha tūq; pparationū adminiculō, anima prius per pctm̄ mortua reuiuiscat: atq; ad suam reparetur uitā. **E**t hāc certe ob causam (quamvis reliquæ deessent) debet quisq; sacrū accessurus illud cōuiuū, pmittere sedula mēte p̄paratiōes ilas medicinales: q; eam reddat illi sacrosctē cōmunioni suscipiēde, adiutore deo idoneam. **V**erū quæcūq; à nobis factæ fuerint p̄paratiōes ad dignam tanti mysteriū pceptionē, expiatis etiā omnibus peccatis letalibus, quantū ad culpæ maculā; supersunt ne multa alia in nobis mala dimittēda, quorū remissionē nobis indulget deus per sacrā eucharistiæ sumptionē? **N**ūquid tantā facere solēt homines cordis p̄parationē, bonorū operū studio: ut nihil omnino relinquatur delicti, quod diuina misericordia nobis post illā relaxare queat? **Q**uis usqueadē precor erit sui fiducia ductus, & p̄paratorijs illis innexus operibus, ut id sibi ausit polliceri, nihil in se reliquū esse quod à deo dimittatur? **Q**uis etiā est hominū quātacūq; polleat sanctitate uitæ, & qualemq; fecerit p̄parationē ad cordis sui expiationē: qui nō dicere debeat cū „p̄pheta in psalmo“ **D**e **Psal. 18.** licta quis intelligit; ab occultis meis munda me dñe: & ab alienis p̄ **Psal. 24.** ce seruo tuo. **D**elicta iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne me **Eccl. 5.** mineris dñe. **Q**uis itidē dabitur: cui iure dicere non possit Ecclesia sticus: **D**e propiciato peccato: noli eē sine metu. **E**t q; cū beato **1. Corin. 4.** lo dicere nō debeat. **N**ihil mihi cōscius sum: non tamē in hoc iustificatus sum. **Q**uis deniq; id sibi arrogare audeat aut ascribere: q; p̄ **Prouer. 20.** p̄paratiōes expiatoriās, cōpunctionē cordis, cōfessionem, oratiōnū suffragia, & cætera id genus, quæ ante sacrā cōmunionē religiose & pie exercentur opera bona: cuncta sibi sint dimissa, etiā **1. Joan. 1.** inutissima peccata: cū uere dicat in prouerbijis Sapiens. **Q**uis post dicere: mundū est cor meū, & purus sum à pctō? **E**t beatus lo annes in sua prima epistola canonica, **S**i dixerimus quia pctm̄ non **V.** habemus nolipso seducimus, & ueritas in nobis non est. **C**erte absteris quantū ad culpæ cōtagiū peccatis mortiferis p̄ debitā p̄parationē, sacrosanctæ eucharistiæ synaxin, p̄cedētē: reliqua sunt **Eucharistiā.** adhuc pctā letitia & minutiora (quæ uenialia dicūt) sine quibus uita digna eam **ta p̄sens nō traducitur: uirtute saluifici sacramēti delēda.** **S**uperest fumentum. **&** aliquanta pars p̄cenæ pro criminibus letiferis iam abolitis, & ab **ralis**

rasis debitæ, relaxanda per supersancti sacramenti eucharistie suscep-
tionē. huiusmodi uero pœna, ppter habitudinē ad pœm pro
quo debetur: interdū in sacris literis & apud earū interpretes, no-
mine peccati exprimitur & cognominatur. Quocirca post factam
diligēti studio animi pparationē, per orationes pœuias & pia in de-
um obsequia: superat nobis adhuc pœta. quæ p deuotam dñici cor-
poris & sanguinis cōmunionē eluantur & expurgentur. Necq; tan-
ta nobis ante cōparatur munditia: ut nulla sit residua labes aut pec-
cati scoria, quæ salutaris illius medicina (sancte scilicet eucharistie)
antidoto detergatur & curetur. Hinc & in orationib; ecclesiasticis
frequēter petimus, ita à sanctis patribus instituti: ut salubris illa cō-
municatio sanctoꝝ mysterioꝝ, ab omnib; nos purget offensis, no-
stræq; prauitatis uincula dissoluat. quæ admodū in hac sacra oratio-
ne post cōmunionē in officio missæ dici solita. Purificet nos qsumus
omnipotēs & misericors deus sacramēta q sumplimus: & praesta ut
hoc tuum sacramētum nō sit nobis reat ad pœnā, sed intercessio
salutatis ad ueniā. sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragiliū, sit cō-
tra mundi pericula firmamētum: sit fidelī uiuorū atq; mortuorū,
remissio omnium delictorum. Similiter & in ista. Hæc nos cōmu-
nio dñe purget à criminē: & cælestis remedij faciat eē cōsortes. Et
in pleriq; alijs oratiōib; ecclesiæ supplicatorijs. Necq; per huiusmo-
di sedulas pparatiōes id unq; posset effici (ut cauillatur Lutherus)
q; preciosus Christi sanguis sit pro nobis frustra effusus: quoniam
non inueniat pœta in nobis quæ abluat. Tum quod illi uirtute, &
merito passionis dominicæ, remittātur peccata nostra in sacramē-
to penitētiæ: ante sanctæ eucharistie pceptionē suscepto. Tū eti-
am quod in ipsa sacra communione, omni efficax eiulde facit san-
guinis uirtus nō parum cōferat: ad reliquias peccatoꝝ nostroꝝ ab-
luendas. Nō itaq; ob eam causam quā hoc loco assignat Lutherus:
facienda sunt studiosæ pparationes cordis per contritionē, pecca-
torū detectionem, oratiōes, & alia pia exercitū: quādo recipiēdum
est corpus dñicū. sed ad emūdandū ab inquinamentis peccato-
rū animū, pro uiribus & facultate humana, cum diuino adiutorio:
eūdemq; excitādum feruētius in deum. ut cum synceritate & de-
bita puritate suscipiat uenerandum illud sacræ eucharistie
mysterium: quod non nisi mundo corde atque in deum erecto su-

F 2 mendum

LIBER SECUNDVS

Leuitici.19. nendum est cum ipse dominus: omnium auribus in clamet. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. & mundissimus hospes: non nisi in mundo habitaculo debeat excipi.

¶ Horarū canonicae lectionē non esse damnandam:
& quam ob causam illa est instituta. **C**ap. XXIII.

I.

Dhac ut uiris ecclesiasticis laxet habenas Lutherus ad ociositatē, & sanctū orationis studiū occupationemq; ipsis adimat: sustollit illis lectionē horarū canoniarum, eam ut tēdiosam et in fructuosa da mnans. quēadmodū ex nono eius dicto circa prin cipiū huius libri annotato, & in hoc capite pariter & proxime se quente penitus elidendo, aperte liquet: ubi hāc eius adducta sunt uerba. **M**elius esset (inquit) eis, uiris scilicet ecclesiasticis, non legere horas: q; frigide eas legere. cū sit horarū lectio, laboriosus & tamē simulatus dei cultus. **N**ihil em̄ dici debet in ecclesia: nisi certum sit id esse uerbū dei, nihil etiā fieri aut gerit: nisi quod certū sit à deo præcipi ut fiat aut geratur. **H**ac Lutherus. **V**erū, si quis instituti onis hora; canoniarū, ab ihs qui ecclesiasticæ sorti sunt addicti le gendarum, causam accuratiū inspexerit: longe aliter q; Luther⁹ hac de re sentiet. **S**iquidē instituta traditur huiusmodi horarum le ctio: ad gratias deo benefactori de amplissimis beneficijs humano geneti collatis, exoluēdas à tota ecclesia, per peculiares eius mini stros. **I**nter quæ quidē beneficia, diuina bonitate indulta mortali bus: primo loco eminet beneficiū creatiōis mundi, septem d̄iebus expletū. q; sex dieb⁹ opera fabricationis mūdanæ distinxerit deus: **G**ene.1. & septimo, ab omni opere seriatu s fuerit & requieuerit. **I**n cui⁹ bñ ficij, cōmemorationē assiduā: perfoluit deo quotidie septena in ho ris canonicis laus & gratia; actio. **N**ec minus eluet secūdo loco nobis exhibitū inter cætera bñficiū redēptiōis nostræ, per amarissimam Christi passionē: quæ septē hora; partiumq; diei interual lo pacta est. **V**t aut iugis & assidua habeat eius acerbissimæ passi onis à nobis memoria, nec unq; hominū elabat animo: cōstituta est sanctione ecclesiastica, laus quotidiana lectiōis hora; canonici, horis illis septenis dominicæ passiōis propemodū deputata, quib⁹ dicant. **S**unt & alia sublimia ac singularia mysteria: quibusq; earū hora; quibus dicunt̄ horæ canonice, apta cōcinnitate respōdēta,

¶

q̄ in illis ipsis horarijs partibus: cōsummata & expleta ferant̄ quē
admodū superioribus annis annotauim⁹ in elucidatorio nostro ec-
clesiastico: ubi de rōne denominationēq̄ horar̄ canonicaq̄ latius
disservimus. ¶ Propter horar̄ igī insigniū mysteriōq̄ sacramenta, II.
præclaramq̄ dignitatē: constituta est ad continuā deo reddendam
gratiarū actionē, & septenarij horar̄ quotidiana persolutio atq; de-
cātatio. Cōstituta inquā, nō recenter aut noua adinuentiōe: sed an-
tiquissima totius ecclesiæ ordinatione. Nempe in codice decreto
rum, nonagesima prima distinctiōe, cap. presbyter. recensēt ex di-
ctis beati Benedicti hæc sentētia. Propheta dicit. Septies in die lau-
dem dixi tibi. Qui septenarius sacratus numer⁹, sic à nobis imple-
tur: si matutini, primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, uesperi, cōpletori, tem-
pore: nostræ seruitutis officia persoluamus. quia de his dixit pro-
pheta. Septies in die laudē dixi tibi. Nam de nocturnis uigilijs: ipe
idē propheta ait. Media nocte surgebā: ad cōfitendū tibi. Ergo his Ibidem.
tēporibus referamus laudes creatori nostro: super iudicia iustitiae
suæ. Hæc ibi. In decretaliū identidē ep̄clarū libro tertio, titulo de
celebratiōe missar̄, cap. presbyter. ex concilio Agathensi hæc de-
promittit sanctio. Presbyter mane matutinali officio expleto pē-
sum seruitutis suæ, uidelicet primam, tertiam, sextam, nonā, uespe-
ramq̄ psoluat: ita tñ ut horis cōpetentibus iuxta possibilitatē, aut
à se aut à scholaribus publice cōpleātur. Deniq; in Clemētinaq̄
cōstitutionū libro tertio, eodē titulo de celebratiōe missar̄, ca. gra-
ui nimirū, perhibet Clemēs quintus in cōcilio Viennensi id cautū
esse: ut in cathedralibus, regularibus & collegiatis ecclesiis, horis de-
bitis deuote psallat. In alijs uero: cōueniēter & debite celebret di-
uinū diurnū & nocturnū officiū. ¶ At uero Lutherus, oīnib⁹ his III.
pōtificijs, gñaliumq̄ cōciliorū decretis cōtranitēt: oēm tollere co-
nat psalmodiā, cum priuatā, tū publicā, cū lectionē horar̄ canonici-
arū pro uīribus explodit: causatus illam esse laboriosum & simu-
latū dei cultū. Laboriosus quidē est huiusmodi cultus ijs: qui sine
deuotiōis affectu & inuiti eū faciūt, qm̄ iuxta ueteris Comici sen-
tentia, nulla restā facilis est: quin difficilis fiat, quā inuitus facias.
Sed esto laboriosus sit iste lectiōis horar̄, deo exhibitus cultus, etiā
recte eū exequentibus: nunquid ideo iure damnādus est? Sic em̄
ieiuniū & omne fete opus bonū eset reprobandū: quoniam non

Clemens
quintus.

Comicus.

LIBER SECUNDVS

Tob. 5. citra labore sit, carne spiritui reluctante. **A**tqui teste beato Iob, na scitur homo ad labore: sicut avis ad uoladū. **V**erū Lutherus, mol lis ac delicatus miles ecclesiasticus, uult percipere salariū & prouē tum, militantibus ipsi ecclesiæ designatū: & detrectat subire mune ra illius militiæ persoluere; pensum seruitutis ecclesiastica; persi milis nimirū hoc in negocio, ignauo militi in re bellica: qui uellet quidē recipere stipendiū, a scriptis ordinis militari deputatū: recusa ret tñ exercere officia suæ militiæ, & prodire in aciē ad debellan dum hostē. **S**ed meminisse debuit sententiae illius **H**ieronymianæ

Delicatū militē rex nō amat. **R**ursum & huius. **M**ollis prælator statim ad primā aciē cōcidit: & post umbrā, sole ferre nō pot, post sudariū: galeā oneri potius reputat q̄ tutamini. **D**ebuit & **L**utherus sibi cauissime, ne huiusmodi molli bellatori uidere iure assimilari: qui querit laboriosum eē dei cultū, per q̄tidianā horā lectionē illi impendendū. ¶ **I**nsuper immerito uocat **L**utherus horā canonica; lectionē, cultū dei simulatū, ut quæ suapte natura uerus sit & syncærus dei cultus: institutus ad imitationē supercælestis ecclesiæ in qua spūs angelici & reliqui ciues supernæ patriæ, iugi modulati one deū laudat: & dulcissima personā cantica in ciuitate sancta bi on. **Q**uorū portiunculā expressit diuinus propheta in sacra illa ui siōe: qua uidit dñm sedentē sup soliū excellsum, duoq̄ seraphin cla

Esaie 6. mātia alte; ad alte. **S**anctus, sanctus sanctus: dñs deus sabaoth.

Psal. 83. **A**d illo; igit̄ beator; qui habitat in domo dñi & in seculo; laudabūt eū, æmulationē: fit in sancta cōgregatiōe ecclesiasticorū

Psal. 33. deuota psalmorū decantatio, aut priuata in horis canonicis horū

lectio, ut bñdicas dñs in omni tēpore & semper laus eius sit in ore

Esaie 29. iplorū. **Q**uid igitur in hoc tā sacro diuinæ laudis studio, cantorū q̄ spiritualiū iubilo: aut simulationis est, aut fictiōis? **S**i quis autem labiis deū honorans & cor suum habens longe ab eo, per hypocri sin, horatūm ecclesiasticarum decanitet aut legat officiū: is non ex natura & conditione rei ex seipsa bonæ, simulatū exhibet deo cul tum, sed ex proprij cordis uitio & peruersitate, propter quam, nō debet id merito reprobari: quod suapte natura rectū est. **A**lioqui & eleemosynā improbabimus, & ieunium atq; orationē: quoniam hæc omnia, ficto simulatoq; aīo fieri à prauis possunt. ¶ **P**raterea dicat uelim **L**utherus, quomodo simulatus est dei cultus, lectio horarū

honorū

horarum canoniarum: quæ ex Christi & apostolorum imitatiōne, in ecclesiam pie religiosę est primū introducta: quēadmodū testāt̄ beatus Augustinus: ita scribens ad inquisitiōes Ianuarij. Augustinus.
 Sine dubitatiōe faciendū est maxime id: quod de scripturis defen di pōt̄. Sicut de hymnis & psalmis canēdis: & ipsius dñi & ap̄lorū habemus exempla & certa p̄cepta. De hac re tā utili ad monē dum pie animū, & accendendū diuinæ dilectiōis affectū: uaria cō suetudo est. Hæc ille. Cui cōsonat & illud decretū conciliij Toletani tertij: qđ adducit̄ in libro decretor̄, de consecratiōe, distinctiōe prima, ca. de hymnis, hoc uerbo: cōtextu. De hymnis canēdis: & saluatoris & ap̄lorū habemus exemplū. Nam & ipse dñs hymnū dixisse perhibet̄. Matthæo euangelista testante. Et hymno dicto: exierūt in monte olivaḡ. Et Paulus apostolus ad Ephesios scribit: dicens. Imp̄leamini sp̄ū sancto: loquētes uobis metipls in psalmis, & hymnis, & canticis sp̄ūalibus. Hæc ibi. Sed ubinā ex institutiōe eccl̄astica dicunt̄ hymni & psalmi in laudē dei: nisi in horarū cano nicae & decantatiōe aut lectiōe. Quomō etiā fideles potissimū pres byteri & clerici, loquen̄ sibi ipsis in hymnis & psalmis atq; canticis: si nō annoten̄ h̄ymni uel psalmi certa quadā assignatiōe, & recto digerant̄ ordine: in quibus concorditer & cōsona uoce sibi ipsis lo quan̄ & psallant̄. Hæc aut̄ certa annotatio, & hymno: psalmo: qđ distinctiō secundū definitā legē & regulā, facta est iam olim, qđ dieq; obseruat̄ in hora: canoniarū officio. Cetē: hanc de horis canoniciis materiā diffuse et p̄eclare pertractat uenerandus pater doctrina sacra et religione p̄aestantissimus Thomas Walden: in suo libro de sacramentalibus nūcupato, per totū tertiu op̄is illius titulū, à uicesimo scilicet capite usq; ad uicesimū septimū eiusdem uoluminis caput. Vbi etiā oñdit̄ (potissimū i uicesimosecūdo ca.) usum hora: canonicae: habuisse suū exordiū: à tēpore primitiua eccl̄ie obseruariq; aliq; mō cæptū in eccl̄ia Alexandrina: à beato Mar co euāgelista, instituta, deinde à multis etiā alijs eccl̄is illius exemplo obseruat̄: et demū per uices tēpōe: diuersasq; successiōes integratē solidā accepisse. ut tpe beatorū Hieronymi, Augustini, et Ambrosii, ex antiqua eccl̄iae cōsuetudine iā fuerit distinctæ lectio nes libro: sacre scripture: qđ in officio eccl̄astico, certo quoq; anni tēpore recitarent̄, quēadmodū qđ plurimis ijsdemq; probatissimis sanctorū

Conciliij To-
letani decre-
tum.

Matth. 26.
Eph. 5.

Thomas
Walden.

LIBER SECUNDVS

sanctorū patrū testimonij, ibidē demonstrat contra **V**iclefanā in
pietatē: horarū canonicaꝝ usum sustollere annixā. quā hoc in loco

Mat. 15. ut à cæco ductore ductus cæcus, & in foueā unā cum duce itineris
præcipitatus: instaurare molitur **L**utherus. Sed nūc ad reliqua eiꝝ

VI. dicta excutienda, p̄grediamur. ¶ Nec recte etiā id à **L**utherō est
assertū in uerbis supra dictis, satius est, nō legere horas: q̄ frigide
legere. **Quoniā** qui frigide eas legit ac tepido animo & distracto:
satisfacit quidē præcepto ecclesiæ, obligātis ipsum ad lectionē ho-
rarū canonicaꝝ, nec reus est transgressionis illius statuti. quāuis e-
tiā in eo opere non p̄staret gratum deo obsequiū nec acceptū: po-

Apoca. 3. tissimū quādo huiusmodi distractio, ignavia & cordis tepiditas, ex
proposito fieret & electione. quoniā huiusmodi tepidis cōmina-
tus deus: se eos euomitum ex ore suo. **Qui** uero ordinibus sacris
initiatus omnino horas canonicas non legit: is & ecclesiæ prævati-
catur præceptū, obstringens ipsum ad exoluendum deo id lectiōis
horarum officium: & simul graui p̄ctō deum offendit, cui debitū
subtrahit seruitutis obsequiū. **Et** ita hic duplici p̄ctō tenet ob
noxiū: alter uero si reus est, tātum uni culpæ addictus habetur.
Quate multo grauior est & deterior, omnimoda horarū canonica-
rum sine causa legima p̄termisso: q̄ frigida illarū & tepida lectio,
cuius oppositum astruit **L**utherus.

¶ Rationum, quibus horarum canonicarum lectionē
improbat **L**utherus: dissolutio. **Cap. XXV.**

I. **Mat. 18.** Ed ecce ut horarū ecclesiasticarū lectionē sugillet
aduersariꝝ: obiectat nobis in uerbis suis paulo ante
citatīs, & in nono dicto eius circa libri huiꝝ principiū
etiā adductis: in toto sacrarū literarū codice nō cōti-
neri p̄ceptū, ecclesiasticis uitis datū de legēdī horis
canonicis. nihil c̄ à nobis gerī debere: quod deus in scriptura sc̄tā
nobis non præcepit. ¶ **Luca. 10.** Huic quidem cauillo iam abunde à no-
bis satisfactū est in primo libro: ex quo id in promptu colligitur re-
sponsum. huiusmodi p̄ceptū de horarū lectione, aperte quidē nō
cōtineri in ipso euāgelico codice: sed suppresse & inuolute illud in
Mat. 23. eo cōprehendi uerbo dñi, quo iubemur audire ecclesiā & p̄positos
nostros, q̄ spū sc̄tō suggerēte ordinatū exoluēdam esse dñō à ui-
ris ecclesiasticis quotidie horaꝝ canonicaꝝ decātationē aut lecti-
onem.

Nec possumus citra nostræ salutis dispeñi huic ordinatio[n]i eccl[esi]asticæ cōtraire: q[ui] etiā obligatoria sunt q[ui] per spiritus sancti occulta inspiratione ab apostolis & uiris apostolicis sunt post triūphalē dñi nostri ascensionē sancta pro uniuersali regimine ecclesiae, sicut & ea q[ui] à Christo sunt in euāgeliō expresa. **S**ed hec in p[re]senti loco repetit[ur] ipse superuacuū est. ¶ Rursum insit[ur] Lutherus, nihil in ecclesia legēdū esse: nisi uerbū dei. **I**n horis aut̄ canonice multa cōtineri præter dei uerbū: & ergo prætermittēdat esse earū lectiōnē. **V**erū si ita assumptā propositionē intelligat aduersarius, nihil in officio eccl[esi]astico legēdū esse: quod nō cōtineatur exp̄se in aliquo librorū sacrē scripturā, id imus inficias. **N**ā & oratiōes ipse supplicator[um]e quas collectas dicūt, & expositiones in sacra euāgeliā à sanctis patribus elaborat[ur], quas homelias uocāt: sermones itē solēniū festorū declaratoriū, necnō agones inuictorū martyrū & uita[rum] sanctorū à probatis authoribus cōscripti: cōueniēter & laudabiliter in eccl[esi]astico leguntur officio. **A**ttamē planū est: nihil horū in ipso sacrē scripturā cōplexu cōprehendi. **S**i uero p[ro] assūptā in hac obiectione propositionē intelligat Lutherus, nihil in eccl[esi]ia legi debere quod sit uerbo dei repugnans aut aduersum: id sene admittimus libenter & annuim[us]. **E**a autē q[ui] modo enumera sunt, atq[ue] in officio eccl[esi]astico legi solita: maxime consonant uerbo dei, & multa eorū explicat illud ac elucidat, tātū abest ut illi sint aduersantia. **S**i qua uero occurrit in horarū lectione, quæ ex liquido uerborū dei fonte non sunt deriuata, aut illa nō explanat homelij[us] sanctisq[ue] sermōibus, ut glorioſa martyru[m] certamina aut acta sanctorū, quæ ipsis horis canonice inserūt: nō est certe propterea repudianda tanquā inanis & futile illorū lectio, quod iam olim authoritate synodali cōstitutū sit: huiusmodi lectionē fieri debere in officio eccl[esi]astico. ¶ Enimuero ex concilio Carthaginēsi tertio (cui & interfuit beatus Augustinus & se cū cæteris subscriptis) hoc depromis[us] decretū, cap. trigesimo nono canonū eiusdē concilij cōscriptū. **I**tē placuit, ut præter scripturas canonicas nihil legat[ur] in eccl[esi]ia, sub nomine diuinarū scripturarū. **S**unt aut̄ canonice scripturae: he[brei]s, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū, Iesu Nau[um], Iudicū, Ruth, Regū libri quatuor, Paralipomeno libri duo, Iob, Psalteriū, Salomonis libri quinq[ue], Libri duodecim, p[ro]phetarum

Libri bibliæ:
q[ui] p[ro] canonice
habentur.

G tarum

LIBER SECUNDVS

tatū: **E**saías, **H**ieremias, **E**zechielem, **D**aniel, **T**obias, **J**udith, **H**ester, **E**sdra libri duo, **M**achabæorum libri duo. **N**oue testamēti: euāgeliū libri quatuor. **A**ctuū apostolorū liber unus. **E**pistole Pauli quatuordecim, **P**etri apostoli: duæ. **I**oānis apostoli: tres. **I**acobi apostoli una. **I**udei apostoli una. **A**pocalypsis Ioānnis: liber unus. **H**oc etiā fratri & cōfacerdoti nostro Bonifacio uel alijs eaq; partiū episcopis, pro cōfirmādo isto canone innotescat; quia à patribus ista accepimus in ecclesia legenda, **I**ceat etiā legi passiones martyrum: cum anniversarij dies eorū celebrātur. **H**ec ibi. **D**einde eodē in loco, hoc subnectitur. **F**inaliter uniuersi episcopi dixerūt. **O**mniū hec placuerunt: & hæc nostra subscriptiōe firmabimus. **E**t subscrīp-
tūt. **A**urelius **C**arthaginensis, **E**pigonius **B**ullēsis, **A**ugustinus **H**ipponēsis, & alij quadraginta quatuor; qui eidē cōcilio interser-
tūt. **H**ec ibi: ex antiquo libro decretorū pōtificū. **Q**uod si passiōes
sanctorū martyrum, hæc grauissima sacræ synodi sanctiōe decerni
tur legendæ in ecclesia, cū dies annu⁹ solennitatis eorū celebratūt;
cur nō eodem iure & acta beatorū confessorum & sacrarū uirg-
num, quos ecclesia catholica, publica ueneratione honorādos con-
stituit; etiā recitabūtur in officio ecclesiastico, quādo dies eorū fe-
stus quotannīs occurrit. **C**erte eadē penitus ratio militat in his
& illis, quinimmo in omnīs sanctoꝝ gradu & sorte: q̄s ecclesia san-
xit colendos. **I**nsuper beatus pater **B**ernardus in p̄fatiōe quā uitā
sancti **M**alachiæ episcopi, à se conscriptæ p̄fixit: hoc habet set-
monis exordiū. **S**emper quidē operæ p̄prium fuit, illustres sancto-
rum describere uitas; ut sint in speculū & exēplum, ac quoddā ue-
luti cōdimentū uitæ hominū super terrā. **P**er hoc enim, qđā mo-
do apud nos etiā post mortē uiuunt: multosq; ex ijs q̄ uiuētes mot-
uī sunt, ad uerā puocāt & reuocāt uitā. **V**erū nūc maxime id re-
quirit ratitas sanctitatis: & nostra plane ætas inops uirorū. **Q**uā la-
ne inopīa super nos adeo inualuīste sentimus: ut nulli sit dubiū, illa
sentētia nos fetiri, quoniam abundabit iniquitas: refrigerescet charitas
multorū. **H**æc ibi. **Q**uod si cōducibile est illius uites sanctoꝝ uitā
describere, ut hic astruit **B**ernardus: nōne æque aut magis utile fū-
erit, descriptas eorū uitās ad publicā audiētiū & edificationē in offi-
cio ecclesiastico legere? **A**dde quod etiam ingens utilitas, spiritu
alīs q̄ fructus admodū exuberans atq; copiosus, ex hac sacra lecti-
one

III.
Bernardus

Mat. 24

one agonum martyrum, & gestorum per alios singularis excellē-
tiae sanctos, cōsurgit in tota ecclesia. Nēpe ad dei p̄tmū & sancto-
rū gloriā illa tendit: ut laudētur utriq; in sanctimonia uitæ, feliciq;
exitu beatorū, qui inibi recitatur. Deus quidē: ut præcipiūs illorū
operum honorū auctor, sancti uero: ut dei cooperatores, & ab eo
ob sanctitatē ante actā gloriificati. Deinde ad uiuētiū salutem: ma-
gnopere etiā illa cōducit enarratio honorū operū, beatæq; cōsum-
mationis sanctorum: ut his tanq; aculeis & calcaribus incitetur ad
imitationē enarratæ sanctitatis, placidæq; in dñō obdormitiōis eo-
rum. Vt etiam prouocentur honorū ope& studio, ad obtinenda
illa perennis gloriæ præmia: ad quæ norū sanctos ipsos, quoq; me-
moratū uita, per uitutis & iustitiae semitam peruenisse. locumq;
habeat in nobis adhuc uiuiss: illud poētæ uerbum. stimulos dedit e-
mula uit̄. ¶ Ecce ubere fructū: ex lectione uitæ atq; obit⁹ sancto
rū, q; in hora canoniarū cōtinētur officio: cōsurgentē. Ad quē
colligēdū, debēt omnes qui de genere nō sunt animo, generose
aspirare: neq; cū supercilium pharisaico aut cōtemptu respuere, quæ
in descriptione uitæ sancto& cōtinentur. Si enim fidē adhibemus
ethnicorū historijs quas probati scripserūt authores, neq; dicimus
cōmentitia deliramenta aut nugas aniles in illis cōtineri: nūquid de-
trahemus fidē & denegabimus sacris sanctorū qui iā beatū regnāt
cū Christo historijs, illustrium uirotum studio cōscriptis? Nunq; d
in hanc prorūperimus uocem sacratum rerum contemptricem: q;
in illis sanctorū uitis referantur figmenta, neniæ & mendacia, in-
dignaq; sint quæ in officio legantur ecclesiastico? Copiosior ne(d)
cant uelim) fructus & salubrior decerpitur ex sacris illis, sanctorū
uitā & mores enarratibus historijs, q; ex prophaniis gentiliū annali-
bus? Certe ex cōmemoratiōe sanctitatis uitæ & felicis obitus bea-
torū, mēs legēti internam plerūq; sentit cōpunctionē: cū humili-
ter de se sentiēs, percipit suam uitam multum esse ei quā legit, dissi-
milem ac disparem. Soluitur interdū etiam in dulces lachrymas,
in singultus, in fletus admodum suaves: indolens se tanto inter-
vallo distare ab ea, quam lexitat, uitæ sanctimonia. Deinde rapit
mēs generosa ardēti desiderio, æstuatq; sc̄tō igne feruētis spirit⁹: ut
eius imitē uestigia, cuius tam eximia oculis propositam cernit uit̄
excellentiam, excitaturq; ea lectione à torpote desidiae & inertiae

G 2 plius

Quare acta
sanctorū reci-
tantur in ec-
clesia.

Lucanu
v.

LIBER SECUNDVS

pius lector, & totus in deū erigit: cupiens impensis sancti illius ex-
emplo syncære deo in posterū tempus seruire, & cōsmilē illi sorti-
ri uitæ exitū.

Numeri. 23.

Vnde & apud se frequēter ardēti uoto illud exoptat

Augustinus.

sibi demū datū irit atq; à deo crebrius postulat. Motiatur anima
mea morte iulforū: & fīat nouissima mea, horū similia. Sic sane, sic
beatus pater Augustinus, sanctorum patrū qui eum tempore præ-
cesserant audita uita laudabili, placidaq; morte: maiorem in modū
prosecisse legit in uia dñi, eorumq; exēpla mentis suæ oculis affi-
due obiecisse, tanq; speculū & regulā certam: secundū quam, uitā
suam cōponeret. Demū ex sacra illa uitæ sanctorū lectione succē-
ditur plārūnq; syncætus animus amore cælestis patriæ, inflamma-
turq; ardenti desiderio perueniendi ad illam felicissimam perenita-
tis uitam: ad quā nouit sanctū illū (cuius uitam suspicit ac demita-
tur) per tribulationes et erumnas, per sancta itidē piorū operū ex-
ercitia peruenisse. Sed quis hos et longe plures salutiferos fructus
unq; ex gentiliū lectione historiātū collegerit? Debemus itaq; re-
uerentia illam sacris illis sanctorū historijs, ut eas nō irrideamus aut
subfannemus: sed cū debita ueneratiōe easdē amplectamur, et di-
gno prosequamur honore.

¶ Hæc dixerim, quoniā ipsi Lutherū
familiare est et germanū: ea quæ de sanctis enarrant, aut in eoru
lectitantur uita, si suo nō sapient stomacho, cū cachinno et subsan-
natiōe rejiceret. Vnde in eo quē impugnamus libello suo, de abro-
ganda missa priuata inscripto: irridet impudēti fronte idipsum, qd
de sancto Seuerino memoria nōnullis, q post mortē suam appa-
rens cuidā familiari suo, cōtestatus est se grauibus afflīctari penitē-
quoniā totas horas suas canonicas cum uiueret, matutino tempo-
re solitus fuerit absoluere, propter occurrentia toto die negocia.
Existimatq; Lutherus illā apparitionē fuisse illusionē dæmonis:
ad stabilienda (ut ait) præcepta humana de horis legēdis, cū tamē
illud de horā canonica rū lectiōe ecclesiæ institutū, nō debeat ha-
beri nec dici præceptū omnino humanū: sed partim diuinū et par-
tum humanū. Diuinū quidē: quia ex ijs quæ sacræ exprimunt literæ
quoquo modo est deductū. quēadmodū et cætera id genus ecclie
statuta: aut ex uerbis aut factis in diuina cōtentis scriptura sumple-
runt suæ cōstitutionis occasionē et exordiū, quandamq; habent ad
sanctorū eloquiorū paginā, reductionem. Humanum uero quia
ab homī

Sanctus Se-
uerinus.

ab hominibus ecclesiæ sancte moderatoribus præcipuis, non accepta à deo exteriore iussione, est primo promulgatū et positū. Quoniam tamē nō defuit interior eorum præceptor et magister, spiritus sanctus, cuius inspiratione et magisterio cōstitutū est id decretum de legendis horis canoniciis: ipsum magis ad diuinū q̄ humani præcepti naturā cōditionemq̄ accedit, habēdumq̄ ē p̄p̄emodū ut diuinū p̄ceptū quēadmodū et de cæteris cōstitutiōibuse ecclasticis: in primo huius operis libro s̄p̄ius dictū est, atq̄ propositum.

¶ Authoritate sacræ scripturæ et probatorū authorū comprobari: q̄ ponendū sit purgatorium Cap. XXVI.

Emū in decimo suo dicto supra posito, et in hoc capite una cū duobus proxime sequentibus, penitus eneruādo: subindicat Lutherus nō esse ponendū animatum corporibus exutarū locū purgatoriū, cū dicit ibidē, tuius esse, totū purgatoriū negare: quā beato Gregorio scribenti mortuos apparuisse uiuetib⁹ ad impenetranda eorum suffragia, in hoc loco credere, quod hic (inquit) sit periculum erroris: illic uero, nullum sit periculum. Ecce his uerbis postremis, manifeste dicit Lutherus nullum esse erroris periculum: si quis totum negauerit purgatorium. Ediuerso uero sentiendum est cum ecclesia catholica, maximum esse erroris periculum, immo uero pernicioſiſſimū errorē & summopere pestilentē: negare locum huiusmodi purgatoriū. Ad quem errorē proſus cōuellendū, hoc loco demonstrandū est & sacraꝝ literaꝝ sanctoꝝ q̄ patrū testimonijs necnon rationib⁹: aſtruendū esse locū, animaꝝ post solutionē à corporibus expiatoriū: quæ reliquū aliquid habet egens purgatiōe. ¶ Et primū id conuincit ex eo loco secundi libri Machabæoꝝ: in quo narrat uir fortissimus Iudas collatione facta misisse duodecim milia drachmas argenti Hierosolymā: offerri ea ibi pro peccatis mortuorū, sacrificiū. In quo quidē præclaro opere dicit ipſe pie & religioſe de resurrectione cogitare: id est de relaxatione animaꝝ à poenis quibus afflignantur. Nisi enī eos (inquit) q̄ ceciderāt, resurrecturos (à poenis uidelicet: in quibus erāt) speraret: superfluū uideref & uanū, orare pro mortuis. Hæc est enī resurrec̄tio prima: qua anima corpore soluta resurgit à supplicijs, in quibus detinetur. Et secunda resurrec̄tio: est corporum à sepulchris

G 3 in no

II. 2. Macha. 12.

LIBER SECUNDVS

in nouissimo die futura excitatio. **V**nde & de prima resurrectio;

Apoca. 20 dicit beatus Ioannes ap̄lus in **A**pocalypsi. **B**eat⁹ & sanct⁹ q̄ ha
bet partē in resurrectiōe prima. in his secunda mors nō habet potē
statē. **N**eque potest locus ille scripturæ citatus ex libro **M**achabæo
rum, apte intelligi de resurrectiōe secunda: quæ futura est uniuers
alis in cōsummatiōe seculi. ut aīcēdētia & cōsequētia uerba dilu
cide monstrāt, qm̄ sacrificiū & oratio pro mortuis: nihil conferūt
ad illam secundā resurrectionē, quæ erit cōmuni⁹ & iustis & repro
bis. **D**einceps subiungif eodē in loco: p̄clara & memorabilis hæc
sentētia. **S**ancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exora
re: ut à peccatis soluant, id est delictis si qua supersunt remittēda,
& à pēnis debitis pro peccatis. quæ quidē pēnae, interdū nomine
peccator⁹, propter quæ infligunt, nominant. manifestū est itaq̄
ex hoc loco: animabus defunctorū supplicia inferri ad tēpus post re
solutionē à corpore. quare & locū esse: illarū purgatoriū. **¶** **R**u
sum. **A**pus **M**atthæū dominus in parabola loquens ait. **A**mē di
co tibi: nō exies inde (scilicet à carcere) donec reddas nouissimum
quadrantē. **V**bi nomine carceris, in quē iudex per suū ministrum
mittit eū qui noluit consentire cū aduersario suo in uia intelligitur
locus punitorius animar̄, ac detinēs eas & affligens, quæ reliquias
habent maculas peccatorū. **A** quo loco summa ueritas contestat
eos qui illuc mittunt nō exituros: donec pro omnibus etiā minimis
peccatis satisficerint. qd̄ etiā duodecimo **L**ucæ capite (ubi cōsimili
a referunt dñi uerba: de reddendo nouissimo quadratē, ante q̄ de
tur exitus è carcere) cōformiter exprimit. **E**rgo ubi reddiderint eo
carcere detēti nouissimum quadrantē, & pēnas etiā pro minutissi
mis persoluerint admissis: designat eos illinc exituros. **S**i em̄ nunq̄
essent inde exituti, & nunq̄ integre exolutū debitū usq; ad ulti
mū quadrantē quemadmodū n̄, qui perpetuo addicti sunt suppli
cio. damnatiōis æternæ: nō diceret **C**hristus nō exiturū à carcere
quēp̄iam, donec reddiderit nouissimum quadrantē. **E**o igitur uerbo
significare censetur dominus noster, esse carcerē temporalem &
ad certum tēpus, post mortē: à quo, persoluto omni debito, preste
tur exitus. **E**t hic est locus, animar̄ corporibus exutarū purgato
rius: qui ex eo euangelij loco aſtruendus esse, nō incōgrue existi
matur. **¶** **P**raterea. **A**pus eundē euangelistam **C**hristus dixisse
legitur.

III.

Matth. 17

IV.

Lucæ. 12

V.

IIIII.

legitur. **Q**uicūq; dixerit uerbū cōtra filiū hominis remittet ei qui **Matth. 12.** autem dixerit contra sp̄ritū sanctū: non remittetur ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. **N**unquid autem putandū est, in eo uerbo nequicq; aut superflue adiectā illā postremā particulā: neq; in futu-
ro? **A**n in eā opinionē quispiam pie in deum affectus se adduci si-
net: ut putet uerbū aliquod superuacuum ore diuinæ ueritatis ex-
cidisse, aut in sacro euangelio (quod uerbum est abbreviatum à do-
mino missum in terrā) conscriptū esse? **Q**uid igitur particula illa
extrema & destructiua, neq; in futuro: nobis insinuat: certe aliq;
esse peccata: in futuro seculo & post dissolutionē animæ à corpore
remittenda. quandoquidē si nulla post exitū ab hoc mundo remit-
terentur: non erat in illis uerbis dominicis exprimēda illa adiectio.
Est igit̄ locus à diuina iustitia & sapientia ordinatus: in quo eluant
anima & expurgentur a peccatis quæ non sunt remissa in hoc secu-
lo, & remittentur in futuro: **N**on em̄ diuinæ æquitati consentaneū
est: ut remittatur post hanc uitam peccata sine aliqua poenæ sati-
factoriæ pro illis toleratione, quēadmodū & in hac uita nō remit-
tuntur secundū communē legem p̄ctā: sine aliqua pro eis satisfactiōe.
Ad hæc beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola ait de
superædificante lignū, scenū & stipulā. **S**i cuius opus arserit: detri-
mentū patiēt. ipse aut̄ saluus erit: sic tamē quasi per ignē. **V**bi op⁹
cuiuspiā ardere dicit: quod ardore incendi & supplicio dignū cen-
setur. Is aut̄ pro huiusmodi opere malo in hac uita contracto, si-
gnificatoq; per lignū, scenū & stipulā, detrimentū patiēt: dilatio-
nē scilicet gloriæ cælestis, & cruciatum afflictuū. **I**pse tamē demū
saluabitur: completa pro illis satisfactione. **I**diplūmū uero fiet (inqt
Paulus) per ignem: purgatoriū scilicet & expiatoriū fordium pec-
cati, reliquarū in anima. Ex hoc igitur loco: diuinus apostolus in
nuit esse ignem purgatoriū post mortē. quem qui patiunt̄: tandem
saluient, expleta scilicet sui purgatione. **E**t plane hūc locū apo-
stoli, probatissimi interpretes iuxta ac doctissimi, **Augustinus, Am-**
brosius, Hieronymus, Gregorius, Bernardus, & nōnulli alijs: de igne
purgatoriū post mortē, exponūt. **N**ō em̄ de igne inferno æterni q;
supplicij recte potest idē accipi. qm̄ qui illi adiudicatus est: nunq;
saluus erit. **N**eq; de igne conflagratiōis: qui præcedet faciē distri-
cti iudicis. quoniā ille toti mundo cōmuniſ erit: & non ordinabitur
ad operan-

Esaie 10.

v.

1. Corin. 3.**Psal. 49.**
& 96.

LIBER SECUNDVS

ad operādum salutē in ihs qui illum perpetiētur. quemadmodum
hic ignis: de quo sanctus apostolus in dicto suā epistolā loco, uer-

VI. ba facit. ¶ Insuper, dilectus Christodiscipulus in sacra **Apocalypsi**,
Apoca. 5 raptus ad sanctoꝝ mysterioꝝ uisionē: ait. **O**mnē creaturāq; in cæ-
lo est, & super terram, & sub terra, & mare, & quæ in eo sunt: oēs
audiui dicētes sedēti in throno & agno. Benedictio & honor, & glo-
ria, & potestas in secula seculorꝝ. Nulla aut̄ existūt sub terra, laudā-
tia deū, & agnū dei pro nobis oblatū: nisi animaꝝ defunctorꝝ qui in
pace dñi quieuerūt, habētes aliquid macularū adhuc expurgādū.

Psal. 103. Nō enim qui perpetuē dānationi sunt addicti: ihs sunt qui sub terra
deum laudāt, cū scriptū sit in psalmo. Nō mortui laudabūt te dñe:
nec omnes qui descendūt in infernū. Nec etiā illi possunt intelli-
gi fuisse sancti patres antiqui, placido Abraē sinu recōditante re-
feratas per mortem Christi fores paradisi: de quibus ibidem dixe-
rit beatus Ioannes, q; sub terra cōsistētes deum laudarint. Nā hēc
uifio sacra, longo post passionē Christi tēpore, beato apostolo est
ostensa: cum iam sancti illi patres, in cælestes māsiones fuerāt diu-
tius recepti. Sunt igitur abdita sub terris animarum receptacula, q;
bus cōtinentur expiandæ: nec diuinę laudis, ob spem futurā beati-

VII. udinīs, expertes. ¶ **Adde**, q; eodem in libro beat̄ Ioānes loquēs
Apoca. 21 de superna ciuitate Hierusalem: dicit. Nō intrabit in eam aliquid
Esaia. 35 coinquinatū. Et Esaia de eadē ait. Via sancta uocabitur: nō tran-
Sapien. 7 sibit per eam pollutus. De æternā etiam sapiētia & participatiōe (q;
perfectissime obtinetur in beatitudine cælesti) dicit Sapiens. Nihil
inquinatū in eam incurrit. Ex quibus locis aperte constat, nemine
contaminatū macula peccati: in cunctanter peruenire ad felicitatis
æternæ participationē. Atqui cōtingit nōnullos, cōtracta ueniali-
um peccatorū labe & necdum extersa; eximi hac uita, qui (ut ostē-
sum est) nō statim subibūt cælestia tabernacula: ob cōtagionem il-
lam adhuc insitam. Neq; etiam æterno adiudicabūt supplicio, p-
pter huiusmodi maculas: quoniā leues admodū sunt, ut exēpli gra-
tia, uerba ociosa. Expiabūt igitur animaꝝ illę post resolutionē à
corporeis uinculis, ab illis sordibus: & demum emundatae ingredi-
tur sanctam ciuitatem, cælestisq; gloriæ possessionem. Quare re-
cta exposcit ratio: q; locus sit, animarum quæ aliquid purgādū ha-
bēt, expiatoriꝝ. ¶ Huic accedit diuinæ iustitię rectitudo: q; sicut nul-
lum

VIII.

lum bonū relinquit irremuneratū, ita nec ullū malum impunitum. Contingit autē nonnullos interdū hac uita emigrare, percepta qui dem grauiū criminum ante cōmissioꝝ remissione à deo: nō tamē perfecta pœnitētia satissimtoria, pro eis debita. Id uero satissimtoris quod superest explendū: secundū æquitatis diuinæ legē non eis omnino relaxabitur. quoniā tūc daretur deformitas culpæ: cui nulla respōderet severitas pœnæ. **Nec** expiabitur id residuū: igne perpetuae damnatiōis, quoniā is tantū ea plectit grauia peccata: q̄rum nō est facta remissio. **Ponēdus** est igit̄ locus, animaꝝ purgatorius in quo exoluāt residuam pœnā peccatis debitam: quæ in huius uitæ decursu nō est persoluta. quādoquidē id diuinæ iustitiae nequaꝝ discrepat: quod remittat culpam, attamē exposcat pœnam in illius satisfactionē, pēdendā: atq̄ reseruet. ¶ **Rursus**, secun **IX.** dū ritum ecclesiasticum ab ipsis introductū apostolis & deinceps inuolate seruatū: ecclesia orat pro fidelibus defunctis tam in sacro missæ officio q̄ in alijs quotidianis supplicationibus, per totū ipsius anni curriculū. p̄ter quas, & unū instituit diē peculiārē, in quo fiat cōmemoratio publica & uniuersalis animaꝝ fidelium: & oratio totius populi **Christiani** pro eatum liberatione. eum uidelicet: q̄ pro xime sequitur solemnem omnium sanctorū celebritatē. **At** qui nō orat ecclesia sancta pro animabus, perpetuae beatitudinis cōsortibus: quoniā eæ felicitatē æternā adeptæ, non indigent uiuētium suffragijs. **Nec** orat pro ijs: quæ sempiternæ damnatiōi sunt obnoxiae, inferniſq̄ addictæ supplicijs. quoniā illæ orationibus mortalium hac uita superstitionem adiuuari non possunt, nec à suis pœnis relaxationē obtainere. **R**eliquū est igit̄ ecclesiā p̄ illis orare spiritibus defunctorū: qui mediā inter hos duos extremos obtinent sorte, quiq̄ indigent uiuorū suffragijs: & illis possunt adiuuari, ad relaxationē suarū pœnā. **Quocirca** statuēdus est locus purgatorius, quo expient huiusmodi spiritus mortuorū: & à quo demū libe-
rētur p̄ pia ecclesiæ sanctæ suffragia. ¶ **Demū** beatus **Augustin⁹** **X.** **Augustinus.** in uno sermonū p̄tinentiū ad diē cōmemorationis animaꝝ fideliū defunctorū: qui est de igne purgatorij, ait. **S**i autē nec in tribulatio-
ne grās agimus, nec bonis operibus peccata redimimus: ipsi tādiu in illo purgatorio igne moras habebimus, quādiu supra dicta pec-
cata tanquam ligna fœnum & stipula consumantur. Sed dicit ali-
H quis.

LIBER SECUNDVS

1. Corin. 3 quis. Non pertinet ad me quādiū moras habeā: si tamē ad uitam

æternā perrexero. Nemo hoc dicat fratres charissimi, qā ille pur-

gatoriū signis durior erit: quā quid potest in hoc seculo poenarum

uideri, aut cogitari, aut sentirī. Hæc ille. Cui astipulatur & beatus

Hieronymus Hieronymus: in fine suorum cōmentariorū in Esaiam dicens. Et si

cut diabolū & omnium negatorū, atq; impiorum, qui dixerūt in cor

Psal. 13 de suo, non est deus. credimus æterna tormēta: sicut peccatorū atq;

impiorum & tamē Christianorū, quorū opera igne probāda sunt

atq; purganda: moderatā arbitramur & mixtam clemētiaē sentiā

iudicis. Hæc ille. Quo autē igne probantur opera nō omnino ma-

lorum, atq; purgantur: nisi igne purgatorio? A struit igitur his uer-

XI. Gregorius **Hieronymus**: purgatoriū. ¶ Consonat eisdē & **Gregorius** po-

tissimū in quarto libro suorum dialogorū capite tricesimono, cū

ait. quod & uice sima quinta distinctiōe, cap. qualis. recitat. Qualis

hinc quisq; egreditur: talis in iudicio p̄sentatur. Sed tamē de q̄bul-

Mat. 12 dā leuibus culpis, esse ante iudicij purgatoriū ignis credendū est;

pro eo q̄ uerit as dicit. Quia si quis in sancto spiritu blasphemia di-

xerit: neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua senti-

tia datur intelligi: quasdam culpas in hoc seculo, quasdam uero in fu-

turo, posse laxari. Quod enim de uno negatur: cōsequens intelle-

ctus patet, quia de quibusdā cōcedit. Sed tñ (ut pdixi) hoc de par-

uis minimisq; peccatis fieri posse: credēdum est. sicut est assidue

ociosus sermo, immoderatus risus: uel peccatū curē rei familiaris,

quæ uix sine culpa uel ab ipsis agitur: qui à culpa qualiter declina-

re debeant, sciunt. aut non in grauibus rebus: error ignorantiae,

Quæ cuncta, etiam post mortem grauant: si adhuc in hac uita po-

fitis minime fuerint relaxata. Hæc ibi. Deinde cōtinuo eiusdem loci

cōtextu comprobat eandem sententiā (asserendū scilicet esse igne

post mortem purgatorium) **Gregori** p̄f illud beati Pauli uerbū:

1. Corin. 3 ex prima ad **Corinthios** epistola paulo ante adductum de ædifica-

te lignum scenum & stipulam, qui detrimētum quidem patien-

tur: p̄se autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quem aposto-

li locum, de igne purgatorio recte intelligi non abnuit: & ad illā in-

telligentiam, eundem accommodat. deinde exemplis eandē mate-

XII. riam latius prosequitur. ¶ Accedit illi & beatus **Bernardus** in set-

mone sexagesimo sexto super cantica: loquens de uulpeculis que

demoli-

demoliuntur vineam ecclesiarum id est de hæreticis sui temporis, qui se apostolicos dici uoluerūt: cū ueri apostatae debuerint appellari. Illorum siquidem uarias ibidem recensens hæreses, & impia cōtra fidem dogmata; ait inter cætera de ipsis. Non creditū ait ignē purgatorium restare post mortem: sed statim animam solutā à corpore, uel ad requié transire, uel ad dānationē. Quærant ergo ab eo quod dixit, quoddā peccatū esse, quod neq; in hoc seculo neg; in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatio ue peccati. Hæc ille, Sanctus itidem Thomas Aquinas in opere Aquinas.

pusculo suo cōtra errores Graecorum, inter cæteras impietates suas etiam negantiū esse purgatoriū: multipliciter ostendit, ex sacrarū literarū promptuario defunctis rationibus, id ipsum esse ponēdū. Demum singulati doctrina insignis nostra tēpestate uir, Ioannes Eccius, in illa sua disputatione publica quā cum Martino Lutherio superioribus annis suscepit: cum super hac materia de purgatorio subiret palestrā literariā, atq; in arena cū aduersario pdiret, lūculenter edissierit & copiose, ex liquido sanctæ scripturæ fonte id deduci: q; sita struendū purgatorium, plurimorū insu per sanctorū patrū testimonijs hāc suā sentētiā suffulcīs. Sed qd multis mororū Hāc certe assertionē asseuerat & oīs ecclesiasticoꝝ scriptoꝝ, pie de ihesu quē sunt fidei sententiū: corona. apud quos semper indubitate fuit sentētia: ponendū esse ignem purgatoriū, qui animarū corporibus solutarum maculas eluat.

Suffragia uiuentiū, prodesse animabus defunctoꝝ: & potissimum sancti altaris sacrificium. Cap. XXVII.

Oc aūt collocato stabiliendæ ueritatis fundamēto: reliquū est & aliam Lutheri impietatem in decimo suo dicto ante posito annotatā confutare. qua dānat celebrationes missarum pro subleuatione animarū corporibus exutarū: quæ aliquid adhuc habet purgationis indignum, quod igne expiatorio secundum dei sententiā eluatur. Quod & hæreticos circa sua tēpora factitasse scribit Bernardus. sermone sexagesimo sexto sup cātica dīcēs. Videte detractores: uidete canes. Iridēt nos, q; oramus pro mortuis: ipsos, uiuentium fraudātes auxilijs. Deinde ueritatem tenendā aperiesait. **V**iuentiū quoq; preces & hostias, mortui q; opus habebūt & digni erunt

Bernardus

Mat. 12

Thomas

Aquinas.

Ioannes

Eccius

LIBER SECUNDVS

erunt: medianibus percipiēt angelis. **H**æc ibi. Quæ proposito ne
gocio magnas ferunt supprias. **A**d hanc uero impiā assertionem
Lutheri & cæterorū hæreticorū profus eneruandā, demonstrā-
dum est hoc loco: uiuorū suffragia cuiusvis generis, opē ferre de-
functis, in relaxationē pœnaꝝ quas igne purgatorio detenti perpe-
tiuntur: & ad celeriore eartū ab illis satisfactorijs supplicijs liberati-
onē. nec nō & id oñdendū, q̄ inter huiusmōi suffragioꝝ ḡna: pri-
mū locū teneat sacrificiū dñi corporis et sanguinis, quod in sacro

missæ mysterio offertur. ¶ In primis aut̄ id constat authoritate sa-
crae scripturæ: in prima capitulū præcedentis rōne, paulo ante addu-
cta ex secūdo Machabœoꝝ libro. **V**bi sancta narrat historia: qd̄

postq̄ cōpertū fuerat Iudæ & socijs eius, eos qui de suo exercitu in
prælio ante cōmissio occubuerāt, iusto dei iudicio propterea corrū-
isse; qm̄ cōtra cōstitutionē legis sustulerāt aliqua de donatijs idolo-
rū, inuēta (postq̄ cæsi fuerāt) sub tunicis eorū; tū oēs Iudæ Macha-
bæi milites sup̄stites atq̄ in columnes, ad preces cōuerſi: rogauerūt,
ut id quod factū erat delictū, obliuioi traderef. **A**t quē rogauerūt
nisi deū patrē misericordiarū: in cui⁹ sola manu sunt animæ defun-
ctorū: ut hoc ex loco cognoscas etiā Hebræoꝝ populo id persua-
sum fuisse & indubitatum: preces uiuοꝝ prodeste defunctis apud di-
uinā maiestatē, quod tamē nonnulli impij Christiani impudenter
audent negare. Deinde refert ibidē continuus orationis cōtextus,
quod Iudas Machabœus grandem pecuniā misit Hierosolymam:

ut offerretur ea ibi pro peccatis mortuorū sacrificium, exploratū
quidem habens uir pietate insignis & armis: sacris oblationibus il-
lius temporis, reueuari ac adiuuari defunctos adhuc peccatis obli-
gatos. quod huiusmodi sententia: apud Hebræos illius ueteris ri-
tus cultores habere certa & explorata. **N**os igitur in hac lege gra-
tiae & lucis, negabimus salutari sacrificio corporis & sanguinis do-
minici subleuari posse animas mortuorū: expiadū quippiā reliquā
habentes: qui incōculta fide tenere debemus & credere: hoc ijm̄
singulare sacrificium, omnibus antiquę legis hostijs & uictimis ef-
ficacius esse & dignius. ¶ Demum subneccitur in calce prædictæ
narrationis hæc oīm animis infigēda altius sūnia: & sine hesitatione

Ibide. **S**ancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exora-
re: ut à peccatis soluantur. **Q**ua, nescio quid apertius aut manife-
stius.

stius dici posset: ad astruendū propositum. **Q**uid igit̄ ad h̄c dicent aduersarij ueritatis: & lucifuge: indigni pro quibus cum uite mu-
nere defuncti fuerint: orent uiuentes, quoniā ipsi cum uiuunt, sub-
trahunt suffragia defunctis. ut qua mensura mensi fuerint: reme-
tiatur eis. **N**ūquid obiectabūt h̄c Machabæorū librū nō esse de
canone sacroꝝ libroꝝ: & ergo sumptum ex eo testimoniū nō ha-
bere robur? **Q**uod si dicere pergaꝝ: ocludet ora eorū impia bea-
tus pater Augustinus, perhibens in decimo octavo libro de ciuita-
te dei, capite trigesimo quarto: libros Machabæorū nō esse quidē
de canone Iudæorum, ecclesiā tamen eos pro canonicis recepisse,
propter admirabiles martyrum (quæ ibidē describunt) passiones.
Cur igit̄ h̄c ecclesiæ nō sequunt̄ authoritatē: qui eccl̄iae filios
se prædicāt? **C**ur eccl̄iam ipsam nō audiūt, approbant̄ Machabæ
orū libros: & assument̄ in officio missæ ordinato p̄ defunctis, p̄
lectiōe epistolę hunc locū, ex secundo Machabæorū libro citatū?
Nonne h̄c in usum ecclesiasticū loci illius assumptio, à tota eccl̄ie
sia iam olim facta: sufficiens est argumentū (ubi cetera deessent)
publicae approbatiōis eorū libroꝝ? ¶ **R**ursum, Antiquus ecclesiæ
ritus, immo antiquissimus & uetustissimus: hanc etiā cōfirmat ue-
ritatē, animas scilicet defunctoꝝ adiuuari suffragijs uiuentiū, cui
certe ritui, ex authoritate eccl̄iae catholicae primum inducto, & ha-
ctenus interemerat obseruato; nullus sanguis mentis debet obniti aut
contra pugnare. **V**nde beatus August. in libro de cura pro mor-
tuis agenda, quanti facienda sit h̄c eccl̄iae cōsuetudo: liquido pa-
tescit, cū ait. **S**i nulla esset authoritas sacre scripturæ, q̄ doceret o-
rare pro defunctis: tāta est tñ authoritas eccl̄iae Romanæ & cōsue-
tudinis eius obseruata, ut nemo illā insequēs possit errare. In eodē
q̄ꝝ libro: de altaris sacrificio loquēs pro defunctis offerendo, inq̄
Non patua est uniuersae ecclesiæ (q̄ in hac cōsuetudine claret) au-
thoritas: ut in preciōbus sacerdotiis q̄ dñō deo ad eius altare fundūt,
locū suū habet etiā cōmemoratio mortuoꝝ. **C**ui etiā r̄ndet decre-
tū cōcilij Cabilonensis: qđ in uolumine decretorꝝ, de cōsecratiōne
distinctiōe prima, cap. usum præterea, recitat̄ in hunc modū. **V**i-
sum præterea nobis est: ut in om̄ibus missaḡ solennibus pro spiriti-
bus defunctoꝝ loco cōpetenti, in ecclesia ad dominū deprecetur.
Sicut enim nulla dies excipitur, qua nō pro uiuentibus & pro qui-

H 3 buslibet

Lucce. 5.

Augustinus.

III.

Decretum cō-
ciliij Cabilo-
nensis.

LIBER SECUNDVS

buslibet necessitatibus ad dñm deprecetur: ita nimis nullum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces dñi in missarum solennibus fundantur. Antiquitus igit hunc more sancta tenet ecclesia: ut & in missarum solennibus & alijs precibus, dñi spiritus quiescentium commendent, dicente beato Augustino. Non sunt praetermittendae supplicationes mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate laudamus. Et reliqua: ibidem ad finem usq capitis, in eandem sententiam subsequentia. ¶ Insuper ne quispiam proteruire uolens obiectet huc ritu orandi in sacro cuiuscumque missae mysterio & alijs ecclesiasticis officiis, pro defunctis: eē recentem & nouitium, paucisq ante annis in ecclesiam introductū, & idcirco nullā ab antiquitate uim authoritatis habere: nosse debet oēs, huc more pro defunctis effundendi preces ad deū, in primituā ecclesia ab aplis esse inductū, & proinde antiquissimum haberī debere: & ex ipsa ueritate celebratissimum, maximisq ponderis atq̄ moteti. Quod aut ex aplīco ritu fuerit circa principiū surgētis ecclie institutus iste mos suffragiorū pro defunctis: manifeste constat ex testimonio beati Dionysii Areopagitae, aplis cōtemporanei, adducto superius in octauo huius libri cap. & in postrema capituli illius rōne. Idem etiā patet ex uerbis Damasceni: dicentis in quodā sermonē de suffragiis mortuorum. Mysteriorū cōscientiā discipuli saluatoris, & sacri apostoli: in tremendis & uiuificiis mysteriis, memoriam fieri eorū qui fideliter dormierūt, sanxerūt. Deniq Isidorus episcopus Hispalensis: hoc ipsum quod Dionysius & Damascenus, attestatur inquiens. Sacrificiū pro defunctis fidelium requie offerre, ul̄ orare pro eis: quia per totū hunc orbē custodit, credimus q̄ ab aplis apostolis traditū sit. Hoc enim ubiq̄ catholica tenet ecclesia, quae nisi crederet fidelibus defunctis dimittū peccata: non pro eorum spiritibus eleemosynā faceret, uel sacrificiū deo offerret. Hæc ille. Ecce apertissimum testimonium: qd ab aplis in missa sacrificio instituta sit cōmemoratio defunctorum. ¶ Preterea, Idē quod astruimus, oblationes scilicet sacrificiū altaris necnon alia pia suffragia prodefunctis: cōprobat attestatione canonicaq̄ sanctiōnū, necnō sanctorum patrū, grauiissimae in ecclia authoritatis. Nempe in ipso libro decretorū, decimā tertia, quæstione secunda, cap. pro obeuntibus, citatur beatus Gregorius: ita scribēs ad Bonifacium archiepiscopū.

Augustinus.

Dionysius.

Damascenus.

Isidorus.

VI.

Pro

Pro obediens quippe consuluisse cognoscetis: si liceat pro eis obla **Gregorius.**
 tiones offerri. Sancta sic tenet ecclesia: ut quisque pro mortuis ue-
 re Christianis offerat oblationes, atque presbyter, eorum faciat memo-
 riam. Et quis peccatis oes subiiciamur: cognit ut sacerdos pro mor-
 tuis catholicis memoriam faciat & intercedat. Non tam pro impiis,
 quibus Christiani fuerint: tale quid agere licebit. Eodem etiam loco, et
 proxime sequente capite. Animæ defunctorum, ita scribit idem Gre-
 gorius. Animæ defunctorum, quatuor modis soluuntur: aut oblationibus
 sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum elemosynis, aut ie-
 junio cognatorum. Vbi per oblationes sacerdotum, potissimum intelliguntur
 celebratioes missarum: quae fiunt a sacerdotibus in subsidium
 & absolutionem defunctorum. ¶ Accedit illi & beatus **Augustinus**⁹ **Augustinus.**
 in libro de cura pro mortuis agenda, circa ipsius finem: & adducitur
 eodem loco, scilicet decimatercia, quæstione secunda, ca. non adestime-
 mus. his uerbis. Non adestimemus ad mortuos, pro quibus cura ge-
 ritur, peruenire: nisi quod pro eis siue altaris, siue oronum, siue e-
 leemosynarum sacrificijs solenniter supplicamus. quis non pro qui-
 bus fiunt, omnibus prosint: sed ipsis tantum, quibus dum uiuunt, com-
 parantur ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint: oportet ea
 pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittat: ad
 quos haec beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim su-
 pererunt ista ipsis quibus nec obsunt nec prosunt: quia eis deerunt qui
 bus prosunt. Diligentius tamem facit hoc quisque pro necessariis suis:
 quo pro illo fiunt similiter a suis. Eodem insuper loco, ca. tempus. ad
 ducitur duplex sententia Augustini ex libro Enchiridion: in cōpro-
 batione eiusdem ueritatis, suffragia uidelicet uiuentium & potissimum
 sancti altaris sacrificiū: pro defunctis mortuis, quippe expiandum ha-
 bentibus. quæ supra adducta est in undecimo huius libri capite: et
 in ratione, inter cæteras ad subiecta illuc materia positas, ordine un-
 decima: quæ etiam plurimum cōducit præsenti proposito. ¶ Ad hæc.
Innocentius tertius eandem corroborat sententiam: dicens, **Orat** pia
 mater ecclesia non solum pro uiuis, sed etiam pro defunctis: & eos
 sacræ oblationis intercessione commendat. certissime credens, quod
 sanguis ille preciosus qui pro multis effusus est in remissionem pec-
 catorum: non solum ad salutem uiuentium, uerum etiam ad absolu-
 tionem ualeat mortuorum. Et ut magis ostenderet ecclesia fidem
 suam,

VII.

Innocentius
 tertius.

VIII.

LIBER SECUNDVS

Hugo de sancto Victore. suam, qua tenet id nostrum sacrificium mortuis praedesse statuit & de-
creuit, ut in omnibus missarum celebrationibus loco debito, defun-
ctorum memoria habeatur. Subscribit illi uenerabilis pater, Hugo

de sancto Victore, in secundo libro de sacramentis parte decimali ex-

ta circa finem ex quarto libro dialogorum Gregorii, id adducens. Si
culpae post mortem insolubiles non sunt: multo ergo solet animas etiam
post mortem sacra oblatio hostiarum salutaris adiuuare. Sed sciendu est,

quia illis sacræ uictimæ mortuis prosum: qui hic uiuendo obtinue-

tunt, ut eos etiam post mortem bona adiuucent: quæ hic pro ipsis ab

illis sunt. Hæc ibi. Verum prætermisso aliquo, illustri scriptorū

authoritatibus, quæ plurimæ supersunt: unicam tatum rationem ad

idem suffulciendu propositum adducamus. ¶ Planu est utique, cha-

ritatem (quæ uinculū est perfectio) ecclesiæ membra mutuo nexu

& firmo colligas) non modo ad uiuos se extendere, uerum etiam &

ad mortuos: qui eo adornati signaculo ex hoc seculo transeunt. Sig-

dem charitas ipsa, uita est animæ, quæ nūquā secundum apostoli

sententiam excidit: quoniam nec in hoc seculo, nec in futuro finē

accipit. Et idcirco opera uiuorum, quantum ad profectum spiritu

alem, facit etiam communia defunctis: per cōmunicationē piam & san-

ctam bonorum. Enim uero omnes fideles uiui & mortui, unu corporis

ecclesiæ membra sunt: licet diuersæ sortis & alterius status.

Membra autem eiusdem corporis, unum per alterum cōstat posse

iuuari: ægrotum scilicet per incolume, & debile per id quod est ua-

lidum. Et quemadmodum ait diuinus apostolus: pro se inuicem soli-

cita sunt membra. Ergo sicut in corpore naturali, ita & in mystico:

membra inualida per ea quæ robusta sunt adiuuari queunt, & defun-

cti per suffragia uiuorum. Verum de hac materia præclare & dif-

fusæ dixerit, doctrina sacra uit insignis Gabriel Biel: in quinque

sima sexta & septima lectione suæ expositionis de canone missæ.

Eandem etiam egregie & copiose pertractat uenerabilis pater Tho-

mas Walden, (cuius supra, cibria est facta mentio) in operis sui

de sacramentalibus capite quadragesimo, necnon capite centesimo-

sexto & centesimo septimo. In quibus locis ubertim & ample

confutat Viclefum & asseclas eius (quorum unus est Lutherus)

negantes suffragia uiuorum defunctis praedesse.

¶ Non

1. Corin. 13.
1. Corin. 12.

Tomas
Vualde.

¶ Non esse leuiter credendas, nec in uniuersum da-
mandas mortuorum, quæ uiuis fieri dicuntur, appa-
ritiones.

Cap. XXVIII.

DEniq; in decimo suo dicto supra annotato, Luthe-
rus annitēs abrogare id p̄fertim missæ officiū, quod
ex ecclesiastico instituto celebratur pro fidelibus de
functis: catholicae professionis cultoribus illi obiectā
tibus ad improbationē tam prauæ assertionis, quod
animæ nōnullorū mortuorū apparuisse dicantur uiuentibus ami-
cis suis & familiaribus: petentes ab eis, missarum celebrationē pro
se fieri & pro sui redemptione, aut cōtestantes, factas pro se huius-
modi celebrationes, magnā sibi opem tulisse ad celeriore ex igne
purgatorio liberationem: respondet ausu temerario **Lutherus**, qc „
quid refertur de apparentibus post mortem spiritibus: eē uanū & „
friuolum, dæmonisq; ludificationē, cū id non habeatur ex scriptu „
tura. quemadmodū prius ex eo est adductū: circa libri huius princi „
pium. **V**bi etiā & illud ex eodē est cōmemoratum: quod errore „ **Gregori⁹.**
delusum obgarrit beatum **Gregoriū**, cum scribit **Pascasius** dia- „ **Pascasius.**
conū **Romanum** (de quo narrationē contexit libro quarto suorū „
dialogorū, cap. quadragesimo) & alios nōnullos apparuisse uiuenti „
bus post mortē: & ab eis sacræ oblatiōis atq; orationum suffragia „
postulasse. Adiūcit & illud circa eundē libris sui locum **Lutherus**, „
ad maiorē improbitatis suæ exaggerationē: idipsum quod narrat „
de ceconomō beati **Gregorij** post mortē excōmunicato à **Grego** „
rio, & propter tres aureos inter chartas eius repertos se grauibus „
addictum esse pœnis contestato, postea tamen per triginta missa- „
rū celebrationē liberato: fuisse illusionē diaboli qua illusit **Gregori⁹** „
um, ad stabiliendū hūana p̄cepta de paupertate. **E**t demū colligit, „
nō esse fidē habēdā apparitionib⁹ mortuorū: quoniā sunt (inquit) „
illusiones diabolicae. **V**erū qs iure nō increpitet hāc effrenatā **Lu**
theri impudētiā: qua ne **Gregorio** quidē, uiro utiq; sanctissimo iu-
xta ac doctissimo (q firma fuit ecclesiæ colūna: & iubar clarissimū)
parcit: obgarriens eū præstigis dæmonicis & subdolis illusioib⁹
hallucinatū: qui totus deo plenus spirituq; sancto repletus, eo dire-
ctore in suis operibus agebatur. **Q**uod aut̄ de eius ceconomō hic
attulit **Lutherus**: ipse **Gregorius** in quarto libro suorū dialogorū,

I cap.

LIBER SECUNDVS

cap. quinquagesimo quinto, nō de suo narrat ex economo: sed de q̄dam fratre sui monasterij (cui, Iusto nomine erat) medicæ artis perito, inter cuius medicamina (nō chartas) inuentos scribit tres aureos: cū illo monacho post mortē, ob clandestinā illā pecunia deten-

tionē, in sterquilinio sepultos. ¶ Cæterū ut ad hæc quæ de apparitionib⁹ mortuor⁹ hic effutis aduersariis, breuis ad hib⁹ & succincta respōsio: ingenuus fatēdū est, non debere quēpiā temere & leuiter credere quibusq; apparitionib⁹ mortuor⁹ q̄ fieri possint q̄-

Ecclesiasticus. 19
2. Corin. 11
1. Ioan. 4
niā secūdū Sapientiā sententiā, Qui cito credit: leuis est corde. Facile siquidē satanas se trāfigurat in angelū lucis, & nactus hominem, huiusmodi apparitionib⁹ credulū: miris eum modis & astu uafro solet eludere. Idcirco salutari admonitioni beati Ioannis penit⁹ ad

hæredū est: dicētis in prima sua epistola canonica, Fratres, nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex deo sunt. Et infra crisis sanctor⁹ & historijs nō nulli admodū cōmendātūr ut prudētēs & circūspecti: quod, reuelatiōibus sibi factis de curanda sanctor⁹ & corporū sine honore terra cōditorū eleuatione, honoratiōē q̄ in aliū locū trāslatione: nō cōtinuo adhibuerunt integrā fidem, sed sub ueriti fraudē aliquā antiqui serpētis, deū supplices exoratunt: ut si ex eo esset talis insueta apparitione, secūdo & tertio sibi eodē schema te & modo fieret. Quēadmodū in historia inuictiōis sacrī corporis beati Stephani protomartyris: se factitasse scribit uenerabilis pres-

byter Lucianus. ¶ Verūtāmē altera ex parte, nō debet quisq; obstinata fronte quascūq; mortuorū apparitiones in totū dānare: ut facit hoc loco Luther⁹, necq; ea duci opiniōe, q̄ uisioēs oēs noctur nā & spirituū reuelationes hominib⁹ facte: sine discrimine aut de lectu sint illusiones satanicæ, neq; ullā tales fiāt authore deo, fieri

Mat. 1 & 2. ue possint. Nēpe in sacra euāgeliā historia sāpi⁹ legi⁹ angelus dñi apparuisse sētō Ioseph, uiro sacratissimē uirginis Marię in somnis: & admonuisse eorū, quē circa pueri Iesu ac sacrosanctæ matris eius curā & custodiā, illi erāt ageda. Et Magi post inuentū stellā duce regem caeli & terræ, mysticisq; adoratum muneribus: acceptū respōsum ab angelo in somnis ne redirent ad Herodē, sed p̄ alia uā reuerterētur in suā regionē. Præterea in actis apostolicis legitur dñs nō semel apparuisse beato Paulo nocte, eūq; cōfortasse: admonens ut constans esset in tribulatione p̄fēienda, & p̄dicatiōe euānge-

Mat. 2
Actu. 18
Actu. 23
Actu. 27

euangelij. **C**ū igitur hæ factæ sint apparitiōes cælitus, nō ad eorū quæ apparuerūt subleuatiōem & subsidiū, sed illorum quibus est facta apparitio: quis incredibile censeat, & fieri posse authore deo apparitiones mortuorū ope aliqua indigentium, ad eorū qui apparēt relevationē? Rursum, ut in actibus apostolorū refert beatus **L**ucas, cū Paulus Troade ageret: uisio per noctem illi ostensa est. **V**ir Mace do quidā erat stans & deprecans eum: & dicens. Transiēs in Ma cedoniā adiuuanos. **V**t autē uisum uidit; statim quæsiuimus (in quicu) proficiisci in Macedoniā, certi facti: quod uocasset nos deus euā gelizare eis. Ecce uisio illo nocturno cognouit ipse Paulus, seruentissimus diuini uerbi annūciator: se procul dubio uocari à deo atque admoneri, ut in Macedoniā trāsiret & illic predicaret euāgelium regni. **A**n & hæc apparitio fuit illusio dæmonica: per quā curasset satanas hortari Paulum ut Macedonibus annunciatet Christum, quod unū maxime auersabatur & horrebat. Nibilo secius ista apparitio facta est ad opem ferēdā ei qui apparuerat: & toti regionis illius populo, pro quo loquebatur. **C**ur ergo cōsimili ratione & de functi nō poterūt directore deo apparere uiuentibus: ad implorandum ipsorū adiutoriū? Desinat ergo Lutherus cauillādo obiectare, id ex scriptura nō haberi: quia mortui nō appareātuiuis ad expetēda eorū suffragia. cū iā ostensum sit in scriptura haberi idipsum: unde cōgrue & cōueniēter possis colligere huiusmodi mortuorū apparitiones. **P**orr̄ dicturus est fortasse nobis hic **L**utherus, eos quos IIII. apparuisse modo diximus nō fuisse mortuos. se autē dūtaxat dānare apparitiōes mortuorū: & ex hac uita sublatōrū, quia dicitur uulgo fieri uiuentibus. & ergo hæc omnia modo adducta: nihil cōtra eū mili tare. **C**ui pro respōsione ad hunc cauillū, obiectiemus dehinc & mortuos: qui uiuis dicitur uere & citra illusionē aliquā apparuisse. **I**n primis in secūdi libri **M**achabæorum ultimo capite narrat **Onias** (dū uiueret) summus sacerdos & sanctitate spectabilis, post mortē suā, orantis speciem præ se ferens: apparuisse Iude **M**achabæo, in iuro pugnam cōtra sacrilegum **Nicanorē**. & in hac uisione, etiā sanctus propheta **H**ieremias astutissime socius **Oniae**: tradidisseque Iudæ gladi um aureū, tanque futuræ uictoriae pignus. Attamē uterque eorū: erat iam pridē uita defunctus. **S**ed quis adeo delitus erit & mente caput: ut cōtra scripturæ sacrae sententiā, hanc uisionem tam conso-

LIBER SECUNDVS

latoriā obganniat fuisse confitā astu dæmonico; cū eius enarratiōne milites Iudæ maiorē in modū fuerint ad pugnā cū summa a-
lacritate animati, & illustris uictoria (prostratis hostibus, casisq; Nicanore) à Iuda & suis obtenta: indicauerit nō uanā fuisse eam
uisionē. Hoc igitur ex loco discat Lutherus & fateat, ex scriptura
haberi: interdū mortuos etiā dirigente deo uiuis apparere. Sed ne
scio reuera, utrū tandem eo demētiae deuenire uolet Lutherus, oēs

Matth. 17

pmiscue dānans mortuοg; apparitiōes; ut & Moysen usum cum
Leuiti. 24. Heliā, ppheta in trāfiguratiōe dñica, dicat iudificatiōe satanae illic
apparuiſſe, q; lōgo ante tpe fuerit uita exēptus. Quod si dicete ten-
taret: illico ducēdus esſet extra caſtra tanq; blasphemus, & lapidib;
obruēdus in orū populo. ¶ Adde q; in historiā paſſiōis candidissi-
mæ uirginis Agnetis (quā p̄clare cōſcripſit beatus pater Ambrosius
Mediolanēlis antifteſt) narraſt Conſtātiā filiæ impatoris, ad ſe-
pulchrū eiusdē uirginis & martyris in orōne proſtratę ad impetū
dā corporis ſui ſanitatē, & ſomno placido correptę apparuiſſe ipa be-
ata Agnes, & deuotā ſibi Conſtātiā integre curaſſe. Sāctę etiā Lu-
ciā adhuc ſup̄ſtati, ad ſepulchrū ſacræ uirginis & martyris Aga-
thę in orōne excubati, pro ſanitate ſuā matri ualitudinarię obtine-
dat legiſt̄ apparuiſſe ipa glōſa uirgo Agatha, regno iā cālefī ſoti-
ta, & dulcissimo alloquio beatā Luciā cōpellaffe, illiusq; matrē redi-
didiffe à profluuio ſanguinis orūmo in columē. Ad idē quoq; com-
probandū, haud parū facit exēplū ſanctorū martyru Geruafii &
Prothafii: quorū corpora inuenit beatus Ambrosius Mediolanī,
anno ſecūdo Theodosiū imperatoris. Nam ambo, illi apparuerunt
una cū beato Paulo apostolo: declaraueruntq; locū ubi ſua corpo-
ra erant recondita. Quae cū ingēti deuotiōe Ambrosius terra effo-
dit, qua iā diutius abſtrusa delituerat: & cū magna ueneratiōe ad
basilicā ſanctæ Faustæ tranſtulit, illucq; publice honorāda reponu-
it. ¶ Ad haec, ſanctus itidē Gamaliēl uenerādo ſacerdoti Luciano
nocturna apparitiōe ſe ſpectandū exhibuit: ſuicq; corporis & ſocio-
rū eodē humatorū loco (inter quos, p̄cipu⁹ erat beatus Stepha-
nus: martyru primitiæ) detectionē, decētioremq; collocationē ab
epifcopo Hierofolymitano fieri poſtulauit, cuius quidē rei faciun-
dā, Lucianū eſſe denūciatorē uoluit. ¶ Demū beatus Dionyſius
Areopagita haud diſſimiliter Dagoberto regi in ſomniſ appaſſes:
admonuiſſe

V.
Agnes
Ambrosius

Lucia

Agatha

Geruafius
Prothafius

Ambrosius

Gamaliēl

Sanctus
Stephanus

Dionyſius
Dagoberto

admonuisse eū fertur, q̄ suū corpus suorumq; sociorū exuuias ter
ræ uisceribus eruendas, honestioreq; loculo reponendas curaret.
Quod & de plætisq; alij sanctis, prōptū fuerit ex iþoȝ historijs cō
mōstrare: eos inquā, uiuētib; ad suoȝ corporiȝ eleuationē faciendā
citra fictionē & dolū apparuisse. Si igit̄ iþi aternē beatitudinis par
ticipes; hoib; apparauerūt hanc adhuc agētibus uitā, ad uenerati
orē sacroȝ suoȝ corporū, reliquarū & cineȝ repositionē: qd incre
dibile fuerit aut improbabile, & animas defunctoȝ apparere uiuīs
interdū ad implorandā, eoȝ opē, suffragiū & adiutoriū, pro sua li
beratiōe ab igne expiatorio quo detinent; Sicut em̄ illi, qd sibi ho
norificū ē & cōdecēs, ea apparitiōe expostulasse noscunt: ita & hi,
qd sibi utile est & accōmodū atq; in dei cedēs honorē, huiusmodi
apparitiōe p̄missa à deo exposcūt. Neq; illa queat assignari ualida
ratio: cur hoȝ potius q; illoȝ apparitionē fieri posse hoib; abne
gēmus. Non recte igit̄ Lutherus in uniuersum oēs hasce dānant
mortuorū apparitiones: quod est huius capitī propositum.

¶ Non esse etiam improbanda, publica rei literariæ
gymnasia: necq; in disciplinarū professione magi
steria, contra Lutheri placitum. Cap. XXIX.

Xpeditis omnibus quæ ad decē dīctorum Lutheri I.
in primo libri huius capite adductorū ex libro eius
dē de abrogāda missa priuata, responsionē, conuul
sionētq; pertinent: anteq; huius nauigationis uela
cōplicemus, extremamq; libro huic imponam⁹ ma
num: congruum duximus & utile, unū, adhuc eius dictum (quod
supra annotatum non est: quoniam ecclesiastici gradus sortem & of
ficiū missæ, ē directo non concernit) in eodem de abrogāda mis
sa libro contentum in præsentia confutare, q; non solum falsum sit
& erroneum: uerum etiam Christianæ reipublicæ admodum per
niciosum, apostolicæq; sedi iniuriū, & antiquę consuetudinis appri
me laudabilis eneruatiuum, utpote illud ipsum: quo publica litera
rum studia & celebres damnat academias (ad quas undiquaq; cō
fluunt, capessendæ disciplinæ gratia, studiosi) tanquam malorum
omnium sentinam, morum que corruptelam. **V**erum hoc ipsum
etiam à suo didicit. **V**iclefo: improboȝ suoȝ dogmatū magistro
& duce, qui inter quinq; & quadraginta articulos in sacroſancta

Viclefus

I 5 synodo

LIBER SECUNDVS

Synodo Constantiensi condēnatos: hūc habent uice simūnonum, Vniuersitates, studia, collegia, graduatiōes & magisteria in eisdē, sunt uana gētilitate introducta: & tñ prosunt ecclāe, sicut diabolus. **Quinimmo** uterq; eoꝝ, à patre mēdaciꝝ & inimico ueritatisa tana, ad id astruendū uident̄ inducti: cui inuisa sunt bonaꝝ literaꝝ gymnaſia & publica studia. qđ per ea cōſutent̄ hæretes pernicioſa & impiaꝝ doctrinæ quas per hæreticos suos ministros & fatelites studet in agro dñi & ecclāa sancta diſseminare. Vnde in primo libro Regū ca. decimotertiō dicit historia sacra. Porro faber ferrarius nō inueniebat in omni terra Iſraēl. Cauerāt em̄ Philisti ni: ne forte facerēt Hebræi gladiū aut lanceā. Quē locū exponēt glossa ordinaria, ait. Diabolus quoꝝ per paganos, per hæreticos, & per falsos Christianos, studet prohibere ne sint doctores in ecclāa: qui spūalia arma faciant & nobis ad pugnandū tribuant. Paganī em̄ prohibuerūt: ne Christiani liberalibꝝ imbuerent̄ artibus Hæretici quoꝝ persuaserūt principibꝝ: ut catholici eccl̄ie defensores in exiliū pellerent̄, ut desolatā plebē facilius seducerēt. Nūc quoꝝ antiquus hostis ab instantia eruditiois prælatos avertit: ut & ipſos & subditos facilius decipere possit. Hæc ibi. Et reuera tā Viclefus q̄ Lutherus, improbantes academias & publica literarū studia: more Philistæorū prohibēt, ne Hebræi id est catholici transeuntes per hāc peregrinatiois nostrā uia, ad futurā quā inq̄ rūt ciuitatē: fabricēt sibi gladiū uerbi dei & lanceā sanæ rectæ & doctrinæ, qua se defendere possint cōtra improbos eoꝝ insultus. In quo quidē factō & Julianū imitan̄ apostatā, impiū ac sacrilegū idoloꝝ cultorē: ne glorien̄ se primos esse huiusc rei pestiferæ in uentores. De quo, historia ecclesiastica libro decimo, capite trice ſimo ſecundo refert: qđ inter cæteras callidæ ſuæ persecutiois (quā moliebāt in Christianos) technias: & hāc unā excogitauit atq; pro posuit decipulā, quod ſtudia authorū gētiliū Christianos adire p̄hibēs: ludos literaꝝ illis ſolis qui deos deasq; uenerabātur, patere decreuit. Ecce q̄ egregiū habet & insignē signifeg: sub cuius militent uexillo, & cuius horrida caſtra ſe quant. Cæterū rōnibus nūc agendum eſt in Lutherā, & ostendendū multifariā, q̄ cōmendāt̄ ſunt mirū in modū diatribæ literariæ: in quibus omnia discipli natū genera traduntur. ¶ Et primum quidem, quoniā in canticis amatoris

II.
1. Regū 13.

Quid signat
Philistēi: pro
hibentes He
breis armacō
ponere.

Julianus
Cæſar.

III.

De ministris officiis, Canticum. Cant. 1.
amatoris suox sponsi ē ad amicos spōsae Capite nobis uulpes par-
uulas; quæ demoliunt uineas. Quē locū exponens glossa interline
aris: inquit. Vox Christi aduersus hæreses. Debellate & deprehē-
dite schismaticos & hæreticos: qui callidi sunt, & se humiles fin-
gunt. Et glossa ordinaria eodē loco. Vulpes in foueis abduntur, &
cum apparuerint: nunq̄ directis itineribus currūt. sic hæretici. Ex
quibus uerbis planū est, per uulpes eo in loco intelligi uersutos hæ-
reticos: quos capere debemus & cōprehēdere in astutia eorū, ne
amplius demoliant uineam eccl̄iae. At quomodo capi poterūt uul-
peculæ illæ astutæ: nisi habeantur retia & casæ doctrinæ, potissi-
mum sacræ & catholicæ, quibus irretiant & illaqueātūt. Et hu-
iustismodi doctrina quoniam pacto cōparabit, nisi in gymnasiiis publi-
cis studijsq̄ literatijs acquirat: ubi præceptores habent, palā illam
prosidentes. Probant: sunt igit̄ ipsæ scholæ & academiæ gymna-
sticæ: in quib⁹ agunt quārūuis disciplinæ exercitia, q̄ admodū
conducāt ad extirpanda prava dogmata. ¶ **Præterea.** Ade ecclesi
astici corporis integritatē et cōsummationē: constituti sunt à Chri-
sto inter cæteros eius gradus. III.
es, etiā doctores, qui ueritatē
palā edoceant & populū recte in iuuitat. quē admodū testat̄ beatus
Paulus: in prima ad Corinthios epistola, dicens. Et quosdam quidē
posuit deus in ecclesia; primū apostolos, secundo prophetas, tertio
doctores, deinde uirtutes. Et ad Ephesios scribens: idem affirmat
his uerbis. Et ipse (Christus scilicet: de quo, præcedēs sermo) de-
dit quosdā quidē apostolos, quosdā aut̄ prophetas: alios autem pa-
stores & doctores ad consummationem sanctorū, in opus ministe-
rii, in ædificationē corporis Christi. Huiusmodi autē professiōis
& officiū uiros suū se etiā in primitiua ecclesia ostendit illud dictum
in actibus apostolorum. Erant autem in ecclesia quæ erat Antio-
chiae, prophetæ & doctores: in quib⁹ Barnabas, & Simon qui uo-
cabatur Niger. Hanc autē docendi authoritatem & præclarū mu-
neris denominationem, non debet sibi quisq; pro suo arbitratu uē-
dicare: sed ab alio habente potestate accipere eam, ubi idoneus illi
officio & dignitati fuerit competens. Necessaria sunt igit̄ gy-
mnasia literaria: in quib⁹ post transactum alicuius doctrinalis pro-
fessionis studium, facto periculo de sufficiente literatura: pro-
moueantur studiosi bonarum disciplinatum ad apicem gradus
doctoralis. 1. Corin. 12. Eph. 4. Actuū 13.

LIBER SECUNDVS

V. **doctoralis**, & **magisterij** insignia pariter & nomē accipiāt. ¶ **Rut-**
sum, **Perspectum** id habetur & exploratū: in quavis arte submini-
strante corpori necessaria, ut sartoria, sutoria, & tonsoria: non quēli-
bet pro suo arbitrio sibi uendicare posse nomen artificis in eo op-
ficio, neq; eam attem pro nutu in publica officina posse exercere,
sed primū oportet studiosum alicuius artis: eam sub magistro illius
perito didicisse sedulo. **Et** ubi eam callet is discipul⁹ exacte: tum o-
stenso aliquo opere artis illius quod molitus est, cotā peritis & desi-
gnatis ad examē ipsius: promoueri eūdē cōuenit ad magisteriū ar-
tis huiusmodi, donariq; facultate ad exercēdam illam in posterum
in propatulo. **Quod** cum obseruetur accurate in quavis arte serui-
li: ut ædificatoria, statuaria, & cerdonica, nūquid liberales artes ul-
que adeo sordebūt & profligentur: ut unusquisq; nomē magiste-
rij in eis sibi assumere possit pro suo nutu, sine p̄cedēte legitimo stu-
dio & examine diligēti: sit' ne ea nomēclatura & professionis hono-
re dignus? **Nequaq; certe** ita factō opus est: sed in cuiuscūq; disci-
plinæ facultate, discipulum prius agere oportet eum, qui ad magi-
sterij culmē uult demū euehi. **Deinde** ab ijs qui autoritatē sorti-
ti sunt cōferendī gradū magisterij: promoueri ad illius dignitatem
& publicā professionē. **Qui** autē hæc fient, sine gymnasii & scho-
lis publicis: in quibus agatur & bonarū artium studiū, & eo cōsum-
mato suscipiatur laurea coronaq; magisterij. **Est** igitur admodum
rationabilis institutio academiarū (quas uniuersitates uocāt) & ma-
gnopere cōmēdāda: ob uberrimū fructū inde enascentē. ¶ **In sup-**

VI.

Esaia. 5 uoce prophetica dñs sciētia defectū in populo reprehēdit, & gra-
ui punitione multādum cōminatur: cū ait per Esaiam. **Propreterea**
ductus est populus meus in captiuitatē: quia nō habuit scientiam.
Osee. 4 **Non** habuit iniquā: id est noluit habere, ut exponit ibidem glossa.
Prouer. 19 **Et** per Osee prophetā, **Cōticuit** populus meus: eo quod nō habu-
erit scientiam, quia tu sciētia repulisti: repellā te, ne facerio fun-
gatis mihi. **Et** in prouerbij dicit **Sapiens**. **V**bi nō est scientia ani-
mæ: non est bonum. **Ex** opposito igitur, ipsius scientiæ cōparatio p-
indefessum studium: laudabilis est & utilis. **Quod** etiam in libro Sa-
pientiae testatur **Salomon** dicēs. **Multitudo** sapientū: sanitas est or-
bis terrarum. **Beatus** etiam **Hieronymus**: ad **Rusticum** monachū
scribēs, ait inter cætera. **Ama** scientiam scripturarum: & uitia car-
nis

Hieronymus

Sapi.

nis non amabis. **R**ursum ad eundem. Multo tempore discri quæ postmodū doceas. Idē quoq; ad Paulinum. **S**ancta rusticitas, solū sibi prodest, & quātū ædificat ex uitæ merito ecclesiæ Christi: tā- tum nocet, si cōtradicentibus nō resistat. **V**bi manifeste sanctorū scientia, p̄fertur simplicium sanctitati. **O**mitto consulto innumerata alia scripturæ & sanctorū patrum testimonia: in hāc unanimiter cō- uenientia sententiam, q; p̄clarum bonum sit scientia; & summope- re expetēdum. **A**t quomodo uēdificabitur illa & asciscetur à studi- oso, flagrantēq; bonarum literarum desiderio: n̄isi ope & presidio præceptorū, qui illā cupidis doctrinæ tradāt. **V**bi autē illorū præ- ceptorum habebitur copia. simul cum facultate progrediēdi in stu- dio artis alicuius doctrinalis usq; ad magisteriū & gradū doctoralē, qui cōferat authoritatem profitendi artem illā publice: n̄isi in aca- demijs & studijs literarijs. **E**st igitur illorū approbanda cōstitutio: ut necessaria pariter & utilis reipublicæ Christianæ. ¶ **D**emū nō VII.

recēs aut nouitia purari debet publicarū scholarū institutio, in qui- bus literatorū sit uitorū cōuentus & corona, sed uetus supra mo- dū: & ex antiquitate magnā sibi uendicans authoritatē, ut q; apud omnes fere gentes, nationes & populos locum habuerit. **E**nīmue- ro in libro Iosue sacra narrat historia: q; Caleph cōscendēs de He- bron, quā acceperat in partem suæ sortis: uenit ad habitatores Da- bit, quæ prius uocabatur Cariathsepher, id ē ciuitas literatū. Idēq; rursum cōmemoratur in principio libri Iudicū: his uerbis. **A**tq; in de profectus Iudas abiit ad habitatores Dabit: cuius nomen uetus erat Cariathsepher, id est ciuitas literarū. **D**icta autem est urbs illa quondam, ciuitas literarum: quoniā in ea olim apud Chananaeos floruit doctrinalium (quas liberales uocant) artium studium publi- cū, & ad eā siebat ad literas capessendas undiq; discēdi studiosorū cōcursus. **Q**uēadmodū & apud Memphin Aegypti, erant sacer- dotes, artiū omnium professores: ad quos audiēdos, insignes doctri- na uiri ē Græcia profecti fuisse leguntur. **S**ic & apud Babylonios Chaldæi: omniū disciplinæ p̄fertim Astronomiæ habebant̄ peri- tissimi. **A**pus Persas aut̄ Magi, sapientiæ studio intenti: alioq; erāt publici præceptores. **I**ndi uero: suos habuere Gymnosophistas. Græci itidem: Philosophos, aliorum in Atheniensi academia ma- gistrorum obtinuerunt. **G**alli quoq; suos habuerunt Druydas ad q; K (ut

Iosue. 15

Iudicū. 1

Mēphitici sa-
cerdotesChaldæi
Magi.Gymnoso-
phistæ
Philosophi
Druydae.

LIBER SECUNDVS

(ut Cæsar in cōmentarijs de bello Gallico: libro sexto cōmērat) cōfluere solita erat iuuentus: perdiscēdī cupida. **D**emū apud Chriſtianos in diatribis literarijs habentur magistri & doctores; qui alij in quois genere disciplinæ tradat p̄cepta ac documēta artis ex peritæ. **Q**uodq; his maius est: ab ipſa ſede apostolica, multis priuilegijs dotata ſunt huiusmodi gymnaſia, & a regibus atq; principib; in quorum ditione ſunt iuuita: non paucis libertatibus & immunitatibus donata.

Gymnaſioꝝ per alias adhuc rationes approbatioꝝ & ratio nū Lutheri illa improbantiū diſolutio. **C**ap. XXX.

Ed & hoc in loco nō erit incōgruū, nōnullas infup afferre rationes: ad academiarū cōmendationē ampliorem facientes. necnō ea uerborū iacula retūde re:quæ Lutherus cōtra illas arcu hostili intorquet & euibrat. **C**erte ſi quis animo ſecū expēdat quāta utilitas enaſcatur ex publicis gymnaſiis literarijs, & quātus tam morum q̄ doctrinæ fructus: facile ſibi perſuadebit, plurimum cōmendādam eſſe illorū iuuitationē & frequentationē. **Q**uis enim cēto numero cōſequi queat aut uerbo complecti: quot ex illis uiri castigatissimi formati moribus, uirtutēq; p̄ſtantissimi prodire: qui poſtea totius reipublicæ cum ciuilis tum ecclēſiaſtīcæ gubernacula feliciter gemitunt. **Q**uot item uiri doctrina excelleſſimi, & in omni genere discipline exercitatissimi: ex ſcholis illis p̄fere: qui uelut clara cælū luminaria: totum deinde mundū, ſuatum literarum eximio ſplendore iuuitarunt. **E**t ut alios pene innumeratos rāceamus: nōne beatus Augustinus clarissimū ecclēſiæ iubar, ſe à Tagastensi municipio in Africa (unde ortus erat) admodū teñui: ad Madaurenſem urbem ſati uicinam, capiſſendarū literarū gratia, ac mox Carthaginē, diſtantiorē quidem ſed celebriorem urbem, miſſum eſſe à parētibus ſuī magna cū eorū impensa ac omnī admīnistratione attēſtatur circa principiū ſecundi libri ſuārū cōfessionum: **H**æc autem ad celebres illas academias Augustini profectio, bonarūq; literarū in adolescentia perceptio: ſubminifrauit, haud dubie nō paruā opem & adminiculū exuberatissimæ illi doctrinæ ſacrae, quā poſtea affluenter more torrentiſuberrimi effudit. **A**t uero Lutherus uitio dandos censeret ipſius Augustini parentes

Augustinus.

rentes (quos tamē omnes ob tantā in filiū curā: summis extollebāt laudibus) quod ipsum curarint in gymnasiis literarijs, ingenuis disciplinis & moribus imbuendū. ¶ **A**dde, q̄ ad ea comparanda quē corporis sunt usui: publici sunt mercatus & nundinæ, ad quas undique cōfluūt statis certisq̄ t̄pibus quotānis mercatores: ut quæ sibi cōducere putāt, comparēt. neq̄ durum illis est: relicta domo, ad ea proficisci loca, magno etiam interuallo à suis tectis distantia. **N**am ut ait **H**oratius.

Impiger extre mos currit mercator ad Indos:

Per mare, pauperiē fugiens: per faxa, per ignes.

Ad illa igitur cōsequenda quæ animū excolant atq̄ perficiāt, uitutem inquā & scientiam: quis iure damnabit cōstitui insignes aademias, ad quas uelut bonarū artium cōmūe & celebre emporiū, cōcurrāt adolescētes discēdi cupidi? **N**ō em in pattijs tectis natali ue solo: cōmode tā preciosas opes cōparare queant. tum ob præceptorum penuriam: à quibus recte possent altiorib⁹ disciplinis illic institui. tum etiam, quoniā ablegatio filiorum à domo paterna ad exterās regiones, studiorū gratia: ap̄ primē cōducit illo: & profectui, ne domesticis corrumpantur delit⁹: aut indulgētiore educatione prorsus eneruentur. **S**ic enim **C**icero Romanæ parēs eloquentiæ, filium suum **A**thenas misit, celeberrimā eo tempore **G**ræciæ aademiam: ut bonis artibus imbueretur. **A**d quē in tertio libro suo **C**icero ad filiū officijs: ita scribit. **S**uscepisti onus præterea graue: & **A**thena um suum. rū, & **C**ratippi. ad quos cū tanq̄ ad marcaturam bonarū attiū sis profectus: inanem redire turpissimum est, dedecorantem & urbis autoritatē & magistri. **Q**uare quantum conniti animo potes, quā tū labore contendere (si descendī labor est: potius q̄ uoluptas) tanq̄ tū fac ut efficias, ne' uē cōmittas, ut cū omnia suppeditata sint à nobis: tute tibi defuisse uideare. **H**æc **C**icero. In quib⁹ uerbis filiū suum dicit missum **A**thenas: tanq̄ ad marcaturam & emptionē bona: & artiū in nundinis illis literarijs, ubi tū maxime artes omnes flouerunt. **C**æterū **L**utherus admittit quidem mercatorū seculatiū ad publicas nundinas concursum: quo conquirāt sibi ea quæ in corporis cedūt emolumentum. studiosorum uero confluxum ad gymnasia publica, quo consequantur ea quæ ad animæ spectant cul tum & decorem: prohibet. **V**ult itaq̄ corpus sedulo curari: animū

K 2 uero

LIBER SECUNDVS

III. uero negligi, incultumq; relinqu. ¶ Ex prædictis aut̄ haud diffici
le fuerit ijs respondere: quæ cōtra scholas publicas obiectat in hoc
libri sui loco Lutherus, qui postq; eas ineptissime cōtulit idolo Mo
loch: & quanti ab omnibus fiant, cū subfannatione cōtumeliosa, p
more suo descripsit (quæ om̄ia, quoniā responsione sunt indigna:
hic consulto prætermittunt) tandem in hæc erumpit uerba. Et non
uident parentes, nec qui uident curāt: adolescētes h̄ic pessimis mo
ribus perdi, nullo prohibente. Iam scortatio, commessatio, & alia ma
nifesta flagitia: mitius perdūt. At q; imbuunt philosophicis, genti
libus, humanis, impijs & sacrilegis opiniōib;: hic est ille ignis Mo
loch, nullis lachrymis satis deplorabilis. cū per eū ijs maxime deuo
rent & pereant: qui sunt studiosissimi & pudicissimi in academijs
iuuenes. Et paulo post. Academijs ab initio mūdi satanas nihil ex
cogitauit præsentius: ad uastādā fidē & euangeliū toto orbe. H̄ec
Lutherus. ¶ Ad quæ paucis respōdebitus, primū id afferētes:

Quintilianus corruptelā moꝝ plerūq; non cōtrahi in academijs, sed in eas affer
ri ex praua educatiōe præcedente. Quēadmodū Quintilianus, au
thor clarissimus, in primi libri sui de institutiōe oratoria, cap. tertio
differēs, utrū pueri utili⁹ domi an in scholis etudiant: deplorās cor
ruptissimos puerorū mores, quos ex nimia indulgētia parentū ma
loq; exēplo domi à teneris annis imbibūt, ait. Vt inā liberorū no
strorū mores: nō ipsi perderemus. Infantiā statim delitijs soluimus
Mollis illa educatiō quā indulgentiā uocam⁹: netuos om̄es & mē
tis & corporis soluit. Deinde enarratis aliq; dissolutionibus morū,
quæ à parentibus obijciunt filiorū adhuc tenellorū oculis: subiun
git. Fit ex his consuetudo: deinde natura. Discunt hæc miseri: an
teq; sciant uitia esse. Inde solutiāc fluentes, non accipiūt ex scholis
mala ista: sed in scholas afferūt. H̄ec ille. Nonnulli uero adolescē
tes recte à parētib; educati, postq; in academiā se contulerūt: ad
hærent prauorū contubernio atq; societati, & ex huiusmodi soda
litio perditissimos contrahunt mores, quoniā secundū Sapiētis sen
tentiā. Qui tetigerit picē: inquinabī ab ea, & qui cōmunicauerit
Eccl. 13. superbo: induet superbiā. Et paulo post idē ait. Qui se iunxerit for
nicarijs: erit nequā. Alios inuenias qui ob genuinū adolescentiā
feruorē, quem recte rationis frenis non reprimunt ut deberent, in
carnis uitia prolabantur: cum in academijs, studiorum gratia uer
santur,

santur, quoniam suas sequuntur improbas cupiditates non rācqui
escentes huic salubri Sapientis monito. Post concupiscentias tuas
nō eas: & à uoluntate tua auertere. Si p̄aestes animæ tuæ cōcupi
scētias eius: faciet te in gaudium inimicis tuis. **Quacūq;** tamen ex
causa reddantur adolescentes in scholis publicis corrupti moribus
& discholi: nunquid hæc perditio & depravatio eorum, academijs
est ascribenda: quæ & ferulam adhibent disciplinæq; seueritatē
ijs (qui sub p̄dagogis militant) scholasticis: & p̄cepta morum
rectaq; uitæ instituta ex philosophiæ moralis, iuris pontificij atq;
civili, nec non ex sacrarum literarum fontibus hausta: quotidie
inculcant auribus discipulorum suorum. **Quinimmo** summope-
re curant, ut non minus probis moribus instituti euadant suræ disci-
plinæ alumni: quām bonarum artium periti. **Hominum** igit̄ pec-
cata sunt libidines & ebrietates, quæ in scholis ipsis committuntur:
non ipsorum gymnasiorum. Ex quibus etiam non pauci prodire
solent probatissimis compositi moribus: quos illic sibi compararūt
secundum regulas legesq; uiuendi inibi acceptas. **Hos** itaq; potius
oculis nostris obijcere debemus, ad faciendam fidem q; in acade-
mijs ipsis recta est motum institutio: q; ex leges corruptisq; mori-
bus imbuto, qui p̄uaricatores sunt rectarum constitutionum
in gymnasiiis positarum ad uitam cuiusq; probe instituendam.

Eccl. 18

¶ Porro quod secundo loco in supradictis uerbis obiectat Lutherus: damnandas scilicet esse academias quoniam in eis imbuuntur
adolescentes philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis
opinionibus; omnino à ueritate est alienū. **Siquidē** nihil in illis tra-
ditur disciplinis quæ publica professione leguntur; quod sit contra
fidem aut bonos mores. **Et** si qua talia aduersantia fidei aut probis
moribus occurrerint inserta libris authorū qui suscipiuntur legen-
di: admonentur auditores à lectoribus non esse ea in parte autho-
ribus illis adhærendum. **Quid** ergo illic periculi est aut discriminis
ne quis in errorem incidat: cū p̄emoniti sunt omnes: ut à fouea
occurrente in uia sibi caueant. **Sed** quid tantopete philosophiā ex-
horret Lutherus: in crimē id uocās, q; philosophicis disciplinis im-
buant qui in academijs nauāt opera studio literar; cū p̄aefulgide
illæ lampades ecclesiae. **Chrysoſtom**, **Basilius**, **Hieronymus**, **Au-
gustinus**, **Ambrosius** & ceteri patres antiqui: nequaq; fuerint eam

K 3 auersati,

LIBER SECUNDVS

auersati, sed mito amplexati ardore, q̄ persuasum habuerint, ean-
dem ad diuina mysteria cognoscenda aptam uiam sternere; gra-

Roma. 1 dumq̄ præparare. secundum illam beati Pauli sententiam. Inuisi-
bilia dei, à creatura mundi; per ea quæ facta sunt, intellecta cōspi-
ciuntur. sempiterna quoq̄ uirtus eius: & diuinitas. Cui confonat
& Salomon in libro Sapientiæ: reprehendens sacrilegos idolorum
cultores, q̄ operibus attendentes, nō agnouerūt quis esset attifex,

Sapien. 13 A magnitudine enim (inquit) speciei & creaturæ: cognoscibiliter

Iob. 12 poterit creator horum uideri. Insinuat itidem beatus Iob eandem
sententiam: dicens. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te:
& uolatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & responde-
bit tibi: & narrabunt pisces maris. Quis ignorat q̄ orania hæc, ma-
nus domini fecerit? Hæc ille. Atqui philosophia potissimum natu-
ralis cum suis appendicibus, terū sensibilium proprietates, natuas.
q̄ conditiones nobis adaperit: quibus tanq̄ aptis quibusdam gradis
bus affurgamus ad dei omniū conditoris agnitionē. Quis igit con-
temnendam recte duxerit philosophiā: quæ nos tanto munere lo-

cupletat? Ad hæc, beatus pater Augustinus in secundo libro de
doctrina Christiana latius edisserit: q̄ ignoratio naturæ qualitatil-
q̄ terū, ut animalium, herbarum aut lapidum: imperitia itidem pro-
prietatis numerorum, in sacris literis sparsim positorum, deniq̄ &
ignorantia musices: multū præstet interdū impedimenti, ad rectā
diuinæ scripture apertamq̄ intelligentiam. Hæc aut̄ omnia, nōne
ab ipsa philosophia & certis eius partibus sunt precario accipēda:
Sed omniū bonarū disciplinarū osor & hostis est Lutherus: pro-
batos oēs authores & in primis Aristotelē unicū philosophiæ pa-
rentē, insolenter aspernans. ¶ Quia aut̄ illa quæ in academijs legunt,
plærunq̄ gentiliū authorū sunt dicta: non debet quenq̄ deterre-
re ab eorū lectione aut studio, modo ueritati sint cōsentanea. Qm̄

Ambrosius secundū beati Ambrosii sententiā, Verum à quocūq̄ dicas: à spū
Augustinus. in secundo li. sancto est. Et Augustinus admonet, si qua apud gentiles inueni-
de doctrina Christiana. antur authores, aut fulciendæ ueritati aut formandis moribus ido-
nea: nos ea abhorre nō debere, sed tanq̄ ab iniustis accepta po-
sessoribus, in nostrū usum accōmodate, haud aliter q̄ populus Isra-
éliticus iubente dño accepit cōmodato ab Aegyptijs uasa aurea et
argētea, uestemq̄ plurimā; & ita spoliauit Aegyptios. Deniq̄ te-
nenda

Ambrosius
Augustinus.
in secundo li.
de doctrina
Christianæ.
Exodi. 11. et 12

nenda nobis est semper & illa **Senecæ** sententia. Non à quo dica. **Seneca.**
 tur: sed quid dicatur, attende. ¶ **V**erū opinionibus tantū (ait **Lu-**
 therus) imbuunt: qui in academīs incumbunt literarū studio. **Cui**
 occurrentum est, non opinionibus, quæ ob incertitudinem propo-
 sitæ sententiae, reddunt animū fluctuantem: sed scientijs, firmitate
 atq; certitudinem assertorū annexam habentibus: institui bonarū
 artiū studiosos. modo disciplinæ ipsæ in sua puritate atq; nativo ni-
 tore tradantur: exquiraturq; recta primorum authorum intelligē-
 tia. **N**unquid (obscurō) in sacris literis dicit **L**utherus opiniones
 tantum continet: & non solidam retum ueritatem? In iure uero ca-
 nonico & ciuili: demiror **L**utherū, nihil nisi opiniones inuenire. **S**i
 militer & in medicæ artis aphotismis atq; canonibus: nec nō in ar-
 tiū liberaliū axiomatibus & theorematibus nescio quomodo solas
 opiniones deprehendet. cū disciplinæ mathematicæ omniū cōfes-
 sione sint certissimæ, nullasq; admittat opiniōes. **E**t hæc ipsa, quæ
 modo in ordinē digestimur, sunt disciplinæ genera: quæ fere in
 gymnasīis publica solent tradi professione. **A**ut enim theologiæ,
 aut iuris, aut medicinae, aut philosophiæ, in eis & audiuntur lectio-
 nes & magisteria expetunt. **C**aeterum q; humana dogmata dicat
Lutherus in gymnasīis tradi: ferendum quidem est, q; pleriq; in
 eis disciplinæ circa humanarū rerum cognitionem obueruentur:
 licet non desint & diuinorum mysteriorū contemplationes & san-
 cta documenta: quæ potissimum in theologiæ professionis facul-
 tate proponuntur ediscenda. ¶ **P**orro id nequaq; ei tribuendum:
 q; in **C**hristianorum gymnasīis, in cathedra doctorum & frequēti
 auditorio, edoceantur impia & sacrilega dogmata, quemadmodū
 hic affert. In omni enim disciplinarū genere, quarum publica le-
 ctio in academīs exercetur: quæcumq; impia sunt & sacrilega, ex-
 plodunt, exhibant & eliminantur. puritasq; & sinceritas sanæ do-
 ctrinæ, in illis exacte seruatur: secundū ipsam scholarū institutio-
 nem, leges & scita. **Q**uod si fortasse secus aliquibus sit particu-
 latim: id per exorbitationē à recta illa, fit regula, et per declinati-
 onem à legitima constitutiōe. **Q**uæ quidem oberratio (si qua talis
 obīgit) castiganda est et emēdāda, reflectēdaq; in rectitudinē nō
 aut ipsa gymnasīa idcirco dānanda, aut dāda probro. **M**inime ue-
 ro omniū id ferendum: quod in suorum uerborum paulo ante cita-
 torum,

LIBER SECUNDVS

torum calce profert **L**utherus, satanam scilicet excogitasse academias ad uastardam fidem & euangelium: & nihil illis præsentius ipsum adiuuenisse à mundi principio, ad inducendam religioni **Christianæ** extremam perniciem. **Q**ui enim inimicus est ueritatis, & errorum nebulas uult toti offundere atque inducere mundo: quomodo academias excogitauit, per quas discutiantur illæ tenebrae mendaciorum, & ueritatis claritas elucescat? **C**um etiam satanas, uirtutis sit hostis capitalis: quomodo curauit gymnasia constitui, in quibus ad probe honesteque uiuendum instituantur homines, castigatisque moribus formentur? **S**ed in hisce **L**utheri uerbis refellendis (quæ, ut uerum fatear, uix digna sunt improbatione) prolixior æquo fortasse protractus est sermo. **Q**uem ut tandem cum præsenti libro claudamus; id unum autumamus nos satis persuasum omnibus reliquisse, nequaquam damnanda esse hæc publica literarum studia: sed plurimum commendanda, quod ex ijs magna procedat utilitas in ædificationem ecclesiarum, in animatum salutem, & dei (qui scientiarum dominus est) honorem. **C**ui sit laus & gloria, nec non gratiarum actionis in seculorum Amen.

1. Regū. 2

SECUNDI LIBRI, ECCLESIAE
LVTHERANÆ CONFV-
TATORII: FINIS.